

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Pravidla a nekázeň v mateřské škole

Vypracovala: Zdeňka Morávková, DiS.

Vedoucí práce: PhDr. Marta Franclová, Ph.D.

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

.....

V Českých Budějovicích, 16. května 2018

Zdeňka Morávková, DiS.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce PhDr. Martě Franclové Ph.D. za odborné vedení, vstřícnost, důležité připomínky a inspiraci. Dále bych také chtěla poděkovat své rodině za podporu při studiu.

Abstrakt

Tato práce s názvem Pravidla a nekázeň v mateřské škole je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část popisuje pojmy jako je socializace dítěte, vývoj morálního usuzování v předškolním věku, pojem kázně a nekázně. Závěr teoretické části pojednává o pravidlech a jejich vytváření v mateřské škole. V praktické části je popsáno, s jakými pravidly jsou děti seznamovány v mateřských školách, jaké projevy chování označují učitelky mateřských škol za nekázeň a jakými způsoby je řešena nekázeň vyskytující se v prostředí mateřské školy. V závěru práce jsou shrnuty informace získané z hloubkových rozhovorů s učitelkami mateřských škol.

Klíčová slova: nekázeň v mateřské škole, nevhodné chování, pravidla, předškolní věk

Abstract

This work called “The Rules and Indiscipline in a Kindergarten” is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part describes concepts such as child socialization, the development of moral reasoning in a pre-school age, the notion of discipline and non-discipline. The conclusion of the theoretical part deals with the rules and their creation in a kindergarten. In the practical part, the rules are described with which the children are acquainted in kindergartens, what behavioural manifestations kindergarten teachers describe as indiscipline and in what ways the indiscipline is solved that occurs in the kindergarten environment. In the conclusion there are summarized information from in-depth interviews with kindergarten teachers.

Keywords: indiscipline in a kindergarten, inappropriate behaviour, rules, pre-school age

OBSAH

ÚVOD	8
PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE.....	10
1 VYMEZENÍ POJMU SOCIALIZACE.....	10
1.1 Vliv rodinné výchovy na utváření osobnosti dítěte	12
1.2 Socializační proces dítěte v mateřské škole	13
1.3 Vývoj dítěte v předškolním věku z hlediska nerespektování pravidel.....	14
1.4 Socializace v Rámcovém vzdělávacím programu.....	15
2 VÝVOJ MORÁLNÍHO USUZOVÁNÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	17
2.1 Teorie morálního usuzování podle J. Piageta a L. Kohlberga	17
2.2 Přejímání morálních hodnot z rodiny	21
3 VYMEZENÍ POJMU KÁZNĚ	22
3.1 Funkce kázně.....	23
4 VYMEZENÍ POJMU NEKÁZNĚ	24
4.1 Příčiny nekázně	25
4.1.1 Vývojové poruchy a poruchy pozornosti	25
4.1.2 Vývojová období a aktuální stav dítěte.....	26
4.1.3 Působení výchovy v rodině na dítě	26
4.1.4 Vliv médií.....	27
4.1.5 Nedostatečná motivace	27
4.2 Kázeňské prostředky a řešení nekázně	28
4.2.1 Odměna, pochvala a trest.....	29
5 PRAVIDLA	33
5.1 Rozdělení pravidel.....	33
5.2 Pravidla v mateřské škole a jejich vytváření	34
5.3 Osobnost učitele v mateřské škole	35
6 SHRUTÍ HLAVNÍCH POZNATKŮ Z TEORETICKÉ ČÁSTI	38
PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE.....	40
7 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OKRUHY.....	40
8 METODOLOGIE.....	41
8.1 Hlubkový rozhovor.....	41
8.2 Pozorování	41
8.3 Sběr informací, metoda zpracování a analýza dat.....	42
8.4 Výzkumný vzorek	43
9 ANALÝZA ROZHOVORŮ	44
9.1 Rozbor jednotlivých kategorií	54
9.1.1 Kategorie: Pravidla	54
9.1.2 Kategorie: Vytváření pravidel a jejich seznamování s dětmi.....	55
9.1.3 Kategorie: Postupy, prostředky a metody k dodržování pravidel	56
9.1.4 Kategorie: Povědomí o základních pravidlech z rodiny	57
9.1.5 Kategorie: Projevy nekázně	58
9.1.6 Kategorie: Příčiny nekázně.....	59
9.1.7 Kategorie: Řešení nekázně.....	60
9.1.8 Kategorie: Postoj rodičů k nekázni a pravidlům v MŠ	61

9.1.9 Kategorie: Změna pohledu na pravidla a nekázeň v závislosti na délce praxe.....	62
10 DISKUSE.....	64
11 ZÁVĚR.....	71
12 POUŽITÁ LITERATURA	74
SEZNAM PŘÍLOH	77

ÚVOD

V současné době do mateřských škol nastupují děti, pro které není zvykem respektovat dané hranice a usměrňovat svá přání. V rodinném prostředí nebývají jasně vymezena pravidla. Děti jsou často zvyklé si své požadavky vynutit účelovým pláčem, vztekem či smlouváním s rodiči. S docházkou do mateřské školy dítě překvapeně zjišťuje, že techniky, které zabírají na rodiče, na paní učitelku nefungují.

Jak ze své praxe, tak od kolegyň s dlouholetou praxí slýchávám, že takové nevhodné chování si děti dříve k učiteli nedovolily. Chování dětí se mění s proměňující se dobou. Zatímco před několika lety byl učitel pro děti a rodiče autoritou, dnes však přestává být. I někteří rodiče se neumí k učiteli chovat slušným způsobem, je tedy zřejmé, že takové chování si dítě přejímá za své z rodiny. Z dlouhodobého hlediska se přístup k dítěti změnil. Dříve se děti musely přizpůsobovat škole, dnes se spíše škola přizpůsobuje dítěti a požadavkům rodičů.

Téma bakalářské práce jsem si zvolila z toho důvodu, že jsem se při svém dosavadním působení v mateřské škole mnohokrát setkala s nekázní. Byla jsem i svědkem incidentu, kdy dítě udeřilo učitelku či ji nevhodně oslovovalo. Chování dítěte mě silně šokovalo a jako začínající učitel jsem si nevěděla rady, jak bych se v takové situaci zachovala já. Proto vypracování tématu nekázně v mateřské škole byla výzva, od které očekávám zvýšení svých znalostí v dané problematice a také přínos pro další čtenáře, které bude podobné téma zajímat.

Teoretická část je tvořena z pěti kapitol se zaměřením na objasnění pojmů týkajících se problematiky pravidel a nekázně dětí v mateřské škole. V jednotlivých kapitolách popisují socializaci dítěte, vývoj morálního usuzování v předškolním věku, vysvětlují pojmy kázeň a nekázeň. Teoretickou část práce zakončuji kapitolou o pravidlech, dělení, tvoření v rámci mateřské školy a osobností učitele. Závěr je věnován celkovému shrnutí hlavních poznatků se zdůrazněním stěžejních bodů teoretické práce.

Praktická část je věnována kvalitativnímu výzkumu formou hloubkových rozhovorů s vybranými učitelkami z mateřských škol a pozorováním. Hlavním cílem praktické části je získat hlubší vhled do problematiky pravidel a nekázně v mateřské škole. Pro získání

poznatků jsem si stanovila tři výzkumné okruhy ve znění: Jaká pravidla jsou stanovována v mateřských školách?, Jaké projevy chování dětí označují učitelé mateřských škol za nekázeň?, Jakým způsobem řeší učitelé nekázeň v mateřské škole? Každý z těchto výzkumných okruhů zahrnuje několik dalších dílčích otázek, díky kterým bude okruh hlouběji rozvinut.

PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE

1 VYMEZENÍ POJMU SOCIALIZACE

Pojmu socializace se věnuje mnoho autorů, jež na něj nahlíží z odlišných úhlů pohledu a v různých souvislostech. Následující část se bude opírat převážně o poznatky autorů Jandourka, Heluse, Kellera a Nakonečného a jejich vymezení tohoto pojmu. Dále se v kapitole zaměřuji na primární socializaci dítěte od narození až po nástup do mateřské školy a následným vlivem mateřské školy na rozvoj socializace dítěte.

Podle Jandourka (2003, s. 208) je socializace *„pojem ze sociálních věd, který označuje osvojení si norem, zvyků, idejí, hodnot, tradic, jazyka, symbolů a sociálních rolí v dané společnosti. Během tohoto procesu jedinec získává dovednosti, které bude potřebovat pro společný život s dalšími lidmi. Cílem je, aby člověk zvládal své pocity a pudy, rozvinul si svědomí, naučil se potřebným rolím pro život v rodině, partnerství a povolání.“* Helus (2007, s. 71) vymezuje pojem socializace následovně: *„Socializace je socializací osobnosti, čímž myslíme to, že zásadním způsobem ovlivňuje nejenom určité oblasti psychiky a chování jedince, ale promítá se i do jeho tělesnosti; působí na utváření jeho vlastností i směřování jeho životní cesty; ovlivňuje utváření jeho individuálního svérázu a tento svéráz propojuje s tím, co je společné lidem, k nimž přináležejí; rozhodujícím způsobem ovlivňuje jeho sebepojetí a seberealizaci.“*

Každá lidská bytost prochází socializací a na základě socializačního procesu se z bytosti stává sociálně-kulturní jedinec. Socializační proces kontroluje myšlení a chování svých členů, tato kontrola a dohled jsou základními prvky každé kultury. Socializačním cílem společnosti je formování bytosti tak, aby byla schopna sebekontroly i za podmínky, že bude schopna jednat i mimo všudypřítomnou sociální kontrolu skupiny dle norem společnosti. Jedinec však musí přijmout za své vědění hodnoty a normy své společnosti (Keller, 1999).

Definice, která je pro mou práci nejvíce charakteristická, zní následovně: *„Socializace je komplexní téma procesu přeměn, které začínají osvojováním základních kulturních návyků, později mluvené řeči a dalšími změnami, až po vpravování se do role svého pohlaví, orientace ve světě hodnot a jejich přejímání, respektive zvnitřňování.“*

V podstatě je to proces učení, zejména sociálního, protože se uskutečňuje od nejranějšího věku dítěte v jeho stycích se sociálním okolím, tedy zpravidla v interakci dítěte a rodičů jako sbírání a využívání získaných zkušeností z interakce s nimi.“ (Nakonečný, 2009, s. 101)

Cílem každé společnosti je snaha o přežití v dané společnosti a začlenění, výchovu a vzdělávání nejmladších jedinců s jasně vymezenými mravními normami chování. Výsledkem tohoto působení na jedince vzniká určité kulturní prostředí, ve kterém je stanoveno, co se smí a nesmí dělat, například formou zákonů (Mišurcová, Severová, 1997).

Socializace se odehrává v sociálním prostředí, ve kterém na dítě mohou aktivně, ale i pasivně působit všechny živé bytosti. Toto prostředí, které zahrnuje rodinu, školu, kamarády a přátele v různorodých skupinách či organizacích a v neposlední řadě i masmédiá (rozhlas, televize, tištěný tisk), dítě stimuluje k zájmu o poznávání okolí a tím si získává potřebnou zkušenost pro život (Vágnerová, 2005; Helus, 2007). Tyto sociální skupiny se vyznačují charakteristickými rysy ostatních členů. Společné znaky skupiny určují normalitu jedince v dané společnosti (Helus, 2007).

K uspokojení všech základních potřeb dítěte je důležité právě sociální prostředí, které je zajímavější a zahrnuje i potřebu citové jistoty a bezpečí, kterou v raném věku získává prostřednictvím pečující osoby – zpravidla matky. Sociální podněty dítě vnímá na základě příjemných či zajímavých situací a vlastním způsobem na ně reaguje. Tyto podněty jsou důležité pro uspokojivý vývoj dítěte i v dalších oblastech. Již po porodu je dítě vybaveno vrozenou funkcí dávat přednost sociálním podnětům jako je lidský hlas, mimika obličeje či oční kontakt (Vágnerová, 2005). V procesu socializace se narozené dítě postupně přetváří z biologického jedince v jedince dospělého. Proces přeměny je dlouhodobý a uskutečňuje se v sociální interakci ve společnosti. Pozitivním utvářením získává dítě poznatky o sobě samém, o vhodném společenském chování v sociokulturním prostředí. Změny v chování dítěte jsou závislé především dopadem vlivu socializačního procesu (Mišurcová, Severová, 1997).

V každé organizované společnosti vznikají materiální statky a duchovní kultury, které si dítě po narození osvojuje a pokračuje v jeho dotváření, mění okolní přírodu

a prostředí, a především sám sebe. Dítě se učí a získává tím nové zkušenosti o okolním světě, rozvíjí své schopnosti a potřeby k normálnímu vývoji. Proto je potřebná správná socializace dítěte a jeho ukotvení do společnosti, ve kterém se narodil, žije a bude žít i v dospělosti (Mišurcová, Severová, 1997).

1.1 Vliv rodinné výchovy na utváření osobnosti dítěte

„Rodina je základní sociální skupinou, je spojena výlučností svých vztahů, soužitím, sdílením přítomnosti, společnými aktivitami, ale i očekáváním a plánováním společné budoucnosti.“ (Matějček, 1998 cit. podle Vágnerová, 2005, s. 204). Rodina je pro dítě primární skupinou, ve které si osvojuje způsoby sociálního chování. Jedinec se spontánně učí komunikovat, naslouchat a respektovat druhé. Dále se učí sebekontroly, uměním projevovat vlastní názor a vhodně řešit konflikty. Naučené sociální dovednosti dítě uplatňuje později i v širším okruhu neznámých lidí. V interakci s členy rodiny si dítě nejen osvojuje způsoby chování v různých rozmanitých situacích, ale také přijímá hodnoty a postoje typické pro danou skupinu. Problém nastává v případě, kdy na dítě působí nevhodné způsoby chování z rodiny a dítě se s nimi ztotožní. Zde je pravděpodobnost vzniku konfliktů v interakci s cizími lidmi a následným projevem nepřiměřeného reagování. Úroveň rodinné kultury částečnou mírou ovlivňuje jednání a chování dítěte v průběhu života (Mišurcová, Severová 1997; Vágnerová, 2005).

Na chování dítěte k vrstevníkům či k dospělým osobám mají vliv zkušenosti získané v rodině. Dítě v rodině získává pocit jistoty a bezpečí, v tomto případě se jedná o pozitivní sociální očekávání. Na základě této bezpečné vazby je dítě pozitivně laděné a více důvěrné v okolí a socializace je pro ně snadnější. Kladné chování a reakce očekává dítě i od svých vrstevníků. Pozitivní zkušenosti s lidmi jsou pro dítě základem k pochopení a přijetí vzájemných kladných vztahů. Rodina na dítě vždy nepůsobí pouze pozitivně, ale dítě v rodině získává i negativní zkušenosti. Převaha negativního vlivu rodičů ve výchově vede k nevhodnému chování dítěte ve společnosti – může dojít k agresivnímu chování, nerespektování daných pravidel a k celkově problémové socializaci. Dítě, které se vyznačuje tímto způsobem a je ostatními odmítáno, se utvrzuje ve svém negativním chování a očekávání. Negativní chování dítěte nemusí

být vždy podmíněno pouze výchovným stylem v rodině, ale může mít vrozený základ, např. typ temperamentu nebo zvýšená dráždivost dítěte (Vágnerová, 2005).

Pro dítě je typické učení nápodobou, tj. pozorováním, odposloucháváním a napodobováním. Přijímá tím i hodnoty, postoje a zvyky z okolí. Rodič je pro dítě primárním vzorem – tak, jak jedná s ostatními lidmi a chová se v různých situacích, tak takový vzor chování dítě přejímá. „*Nebudete-li mluvit rozzlobeně, ale klidně, naučíte dítě zachovávat klid, když je někdo provokuje. Zdvořilým chováním učíte dítě zdvořilosti. Štědrostí učíte štědrosti. Jednáte-li zodpovědně, učíte zodpovědnému jednání i své dítě.*“ (Severe, 2007). V dnešní době však rodiče kladou důraz spíše na to, aby již malé děti jednaly samostatně a pojem poslušnost není hlavním smyslem výchovy. Nevhodné projevy dítěte omlouvají a přirovnávají je k projevu samostatnosti (Helus, 2004). Kromě rodičů se děti učí od širšího okolí, které zahrnuje kamarády, sousedy, učitele, média. Okolní prostředí dítě ovlivňuje v názorech a přístupu k životu (Severe, 2007).

1.2 Socializační proces dítěte v mateřské škole

Počátek docházky dítěte do mateřské školy je významnou událostí pro celou rodinu. Nástup do mateřské školy s sebou přináší jisté obavy z toho, jestli dítě zvládne přečkat dobu strávenou v cizím prostředí bez matky (pečující osoby) a nezanechá na dítěti negativní psychický dopad. Důležité je, aby dítě bylo po psychické a fyzické stránce připravené.

Přechod z rodiny do mateřské školy je možný za podmínky, že dítě získalo zkušenost jistoty, bezpečí, vědomí domova a rodinné identity, které dítěti dává jistotu v symbolický charakter (např. dítě ví, že domov znamená jistotu; dobře zná její členy). Jestliže z nějaké příčiny dítě nezíská tuto rodinnou jistotu, není možné, aby si vytvářelo nové kvalitní vztahy v určité sociální a emoční zralosti. Dítě, které se vyznačuje strachem či agresí vůči vrstevníkům a nápadně se poutá k pečující osobě, je emočně nezralé a sociálně nepřipravené.

Mateřská škola umožňuje dítěti rozvíjet schopnost žít i v jiné společnosti než doposud, poznávat její pravidla společného soužití, přijímat základní hodnoty, jednat

prosociálně, přizpůsobovat se změnám v této společnosti a vytvářet si povědomí o hodnotách (RVP PV, 2016).

Vágnerová (2005) uvádí, že se dítě na nové prostředí mateřské školy musí postupně adaptovat. Toto prostředí se vyznačuje absencí jak soukromého prostoru, tak osobního materiálu (hračky) a všechny předměty v prostoru mohou využívat i ostatní děti. Dále v tomto prostředí musí dodržovat určitá pravidla, která je třeba respektovat. „*Něco se smí, něco se nesmí, něco se musí – a o něčem se můžeme domluvit.*“ (Matějček, 2005, s. 169). Podstatnou a důležitou změnou pro dítě při nástupu do mateřské školy je přijmout i cizí autoritu (doposud znalo jen rodiče). Na to by však dítě mělo být částečně připravené, jelikož již od batolecího období se setkává se širším okruhem rodiny (Špaňhelová, 2004). Podle psycholožky Halíkové se děti v předškolním věku vyznačují tvárností, vnímavostí a přirozeným respektováním dospělé autority (Informatorium, 10/2015, s. 15).

První institucí, ve které dítě vstupuje do společnosti ostatních jedinců, je právě mateřská škola. Ta je místem, kde se dítě setkává s novými zvyklostmi a společenskými normami (Vágnerová, 2005; Matějček, 2005). Kontakt s novými vrstevníky v mateřské škole je dle Matějčka (2005) pro dítě cílovou sociální skupinou, kde se bude postupně společensky uplatňovat, utvářet partnerské vztahy, nacházet přátele, atd.

Vztahy s vrstevníky ovlivňují dítě v oblasti emotivní i kognitivní a rozvíjí různé vlastnosti a sociální dovednosti. V kolektivu vrstevníků jsou si děti navzájem více otevřené, chovají se spontánněji než v přítomnosti dospělých osob. Děti se ve skupině vrstevníků učí kritičnosti, projevují svůj názor a očekávají zpětnou vazbu, projevují emoční souznění. Názory ostatních nepřijímají automaticky, ale na základě osobního porozumění (Vágnerová, 2005; Matějček, 2005).

1.3 Vývoj dítěte v předškolním věku z hlediska nerespektování pravidel

Předškolní období je dle Vágnerové (2005) vymezeno obdobím od 3 do 6–7 let. Toto období je ukončeno nástupem dítěte do školy za podmínky, že je dítě nejen fyzicky zdatné, ale především sociálně zralé. Charakteristickým znakem předškolního věku je stabilita vlastní pozice v sociálním prostředí. Důležitým mezníkem předškolního věku je postupná diferenciací od nejbližší rodiny a rozšíření vztahů s vrstevníky. Dítě

se připravuje na život ve společnosti a na základě kontaktu s jinými lidmi přijímá principy společnosti a přizpůsobuje i své chování. Hra dítěte je odrazem vývojově podmíněné změny, která se ve hře projevuje sdílenou aktivitou, sebeprosazením a prosociálním chováním.

V životě dítěte se vyskytují vývojová období, pro které je typický vzdor. Ke konci druhého roku dítěte se častěji vyskytují projevy zlosti, vzdoru a vymáhání si pozornosti. Dítě si začíná uvědomovat samostatnost a odmítá omezování vlastní osoby, zkouší pevnost hranic a normy rodiny (Matějček, 2000).

Na začátku školního věku se dítě projevuje nadměrnou pohyblivostí a nesoustředěností. Je pro ně obtížné sedět v klidu u stolu, neustále si s něčím hraje, ničí zařízení i hračky. Rodiče či učitel více dítě trestají, avšak je třeba se zamyslet, že do jisté míry jsou trestány přirozené projevy základních potřeb a nikoli mravní normy (Matějček, 2000).

V předškolním věku není dítě ještě zralé na to, aby chápalo pojem pravda jako skutečný mravní příkaz, který je nutný dodržovat. Je to dlouhý proces učení a až v dospělosti pochopí tuto mravní zásadu. Bude však na něm volba, jestli se ve svém životě přikloní k pravdě či nepravdě. Projevená nepravda, neboli lež, se vyskytuje v situacích, kdy dítěti hrozí nepříjemnosti nebo chce získat jisté výhody. Snahou dospělé osoby v této situaci je vytvořit atmosféru, ve které by se dítě mohlo přiznat, a ujistit ho, že za pravdu se netrestá. Učitel by neměl zanechávat svým jednáním v dítěti pocit viny, ale motivovat ho k přiznání pravdy, nápravě, ujištění, že se na dítě učitel nezlobí, nepřipomínat špatnou zkušenost při každé další situaci a snažit se, aby dítě problém neopakovalo (Špaňhelová, 2004).

1.4 Socializace v Rámcovém vzdělávacím programu

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) je dokument, který vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. RVP PV představuje základní vzdělanostní základ pro tvorbu školního vzdělávacího programu (MŠMT, 2016).

Úkolem předškolního vzdělávání je doplňovat a podporovat rodinnou výchovu a zajistit dítěti prostředí s dostatečnými a přiměřenými podněty k jeho aktivnímu rozvoji

a učení. Předškolní vzdělávání obohacuje denní program dítěte, poskytuje mu odbornou péči a usiluje o příjemně prožitý čas dítěte v mateřské škole. Příjemné zkušenosti jsou zdrojem dobrých a spolehlivých základů do života i vzdělání. Nabízí dítěti vstřícné, podnětné, obsahově bohaté prostředí, v němž se dítě může cítit jistě, bezpečně a kde má možnost se projevit a zaměstnávat přirozeným dětským způsobem. Dalším z mnoha úkolů je „*učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané.*“ (MŠMT, 2016, s. 7)

Vzdělávací obsah v RVP PV je rozdělen do pěti vzdělávacích oblastí, které se nazývají: Dítě a jeho tělo (oblast biologická), Dítě a jeho psychika (oblast psychologická), Dítě a ten druhý (oblast interpersonální), Dítě a společnost (oblast sociálně-kulturní), Dítě a svět (oblast environmentální). Uvedené oblasti by měly být propojovány, aby vzdělávání bylo přirozené a účinné (MŠMT, 2016).

„Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v oblasti sociálně-kulturní je uvést dítě do společenství ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními, uvést je do světa materiálních i duchovních hodnot, do světa kultury a umění, pomoci dítěti osvojit si potřebné dovednosti, návyky i postoje a umožnit mu aktivně se podílet na utváření společenské pohody ve svém sociálním prostředí.“ (MŠMT, 2016, s. 25) Cílem vzdělávací oblasti interpersonální je seznámit dítě s pravidly ve vztahu k druhým lidem. Hlavním předpokladem je pochopení pravidel soužití v mateřské škole, která jsou jiná než pravidla v rodině. Nedílnou součástí pravidel je samostatné zapojení dětí do jejich tvorby (MŠMT, 2016).

2 VÝVOJ MORÁLNÍHO USUZOVÁNÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

V předešlé kapitole jsem se zabývala pojmem socializace, kde značný vliv na správné začlenění do společnosti má primární rodina. Rodina též učí dítě získávat povědomí o určitých normách dané společnosti. Socializace úzce souvisí s vývojem morálního uvažování. V této kapitole se budu detailněji zabývat rozdílem dvou teorií morálního usuzování od Piageta a Kohlberga.

Morální uvažování se vyvíjí souběžně s kompletním vývojem dítěte. Záleží však i na dosažené úrovni kognitivních procesů a individuálních sociokulturních zkušeností, které mají vliv jak na chápání norem, tak i na vlastní chování dítěte. Předškolní dítě přijímá lehčeji pravidla a normy od autorit, ale vývojově není zralé přemýšlet nad kvalitou přijímané normy. Toto jednání se řadí do fáze předkonvenčního vývoje. Jakmile se dítě začne ztotožňovat s názory dospělé osoby, dochází k osvojování a přijetí norem. Typické je porušení pravidel a následná obhajoba činu, jež dítě očistí od viny (Vágnerová, 2005).

2.1 Teorie morálního usuzování podle J. Piageta a L. Kohlberga

Morálním usuzováním se hlouběji zabývali J. Piaget a L. Kohlberg. Piagetova teorie je založena na pozorování dětí při hře, při které jim kladl různé otázky týkající se významu pravidel. Na základě odpovědí dětí sestavil čtyři stádia dětského vývoje chápání pravidel. První dvě stádia zařazuje do předoperačního období, které je vymezeno věkem od dvou do sedmi let, tedy předškolní období. První stádium se vyznačuje paralelní hrou, která není sociálně řízená. Děti si hrají v blízkosti ostatních dětí se společnými hračkami. Každý jedinec má několik svých vlastních pravidel, podle kterých se řídí. Pravidla se však vyznačují častou proměnlivostí, i přesto jsou pro dítě určitým řádem. Tato pravidla neslouží pro spolupráci či soutěžení dětí (Bendl, 2011).

Druhé stadium morálního chápání pravidel se vyvíjí okolo pátého roku života dítěte. Toto období je charakterizováno smyslem pro povinnost a dodržováním pravidel, která jsou trvalá, nedotknutelná a neměnná. Daná pravidla jsou pro dítě zásadou, která se nesmí měnit. Autorita určuje pravidla, která jsou pro dítě automaticky považována za správnou věc, dítě je ovlivňováno názorem a chováním autority. Autorita je nejen pro dítě ukazatelem chování a jednání, ale též ručitelem dodržování stanovených

norem. Podle J. Piageta se děti v tomto stádiu identifikují s morálním realismem, který se vyznačuje spojitostí morálních a fyzikálních zákonů. Děti v tomto stádiu jsou si vědomy trestu za porušení morálního pravidla, například krádeže či lhaní. Trest vidí jako nevyhnutelnou odplatu, např. potrestání Bohem či poražení autem. V předoperačním období dítě nenachází rozdíl mezi úmyslnou lží a nevinným přeháněním či pochybením (Bendl, 2011; Vágnerová, 2005).

V období konkrétních operací (7–12 let) začíná dítě přijímat některá pravidla v sociální oblasti, jako např. společné dohody. Pokud skupina souhlasí, mohou se tyto dohody jakkoli stanovovat a měnit. Morální realismus dítěte se také mění. Jeho morální usuzování se zaměřuje na osobní úvahy. Trest za porušení pravidel chápe jako lidský čin, ne jako nevyhnutelnou odplatu. Následné stádium formálních operací se týká mladistvých nad 12 let, jež si vytvářejí pravidla pro vyřešení neznámých situací (Bendl, 2011a).

Psycholog Jean Piaget zdůrazňuje, že morální vývoj se posune o patro výš, pokud dítě k respektování dospělé osoby přidá i respekt z řad stejné věkové skupiny dětí. Rozsah morálního cítění se tím rozšiřuje a posouvá se na novou rovinu. Respekt k ostatním vrstevníkům není založený na podřízenosti, úctě či poslušnosti, jak tomu bývá ve vztahu k dospělé osobě, ale je založen na společném sdílení a spolupráci dětí (Matějček, 2005).

Model chápání morálních pravidel založil J. Piaget na čtyřech vývojových stádiích na základně pozorování dětí při hře. Domníval se, že v průběhu vývoje dítě prochází kvalitativními stádii. Zatímco model L. Kohlberga je založen na kognitivně-vývojové teorii, pro kterou je typický postup ve stádiích.

Kohlberg výzkum morálního usuzování zakládal na morálních dilematech ve formě povídek. Cílem bylo zjistit, zda jsou obecně platná pravidla v rámci mravního vývoje. Zaměřoval se na faktory jako je vina či soucítění při přijetí vlastního rozhodnutí, ale zároveň vyzdvihoval, že morální rozhodnutí je rozvíjeno kognitivním usuzováním jedince. Kohlberg předložil dětem povídku o muži jménem Heinz, který žádá lékárníka, aby mu prodal levněji lék, pro jeho smrtelně nemocnou ženu. Lékárník odmítne muži pomoci. Heinz se následně rozhodne lék pro svoji ženu ukrást. Na základě rozboru povídky, kde se děti potýkaly s řešením morálních dilemat, rozdělil Kohlberg odpovědi

dětí do šesti vývojových stádií morálního usuzování po třech úrovních. V odpovědích nebylo důležité, zda jedinci odpovídali, že chování je špatné či dobré, ale důležitost byla přikládána na základě důvodu pro určitý charakteristický typ chování. *„Jestliže například respondent souhlasil s tím, že měl Heinz lék ukrást, protože ,když necháš svoji ženu umřít, budeš mít potom potíže, nebo ho odsoudit za krádež, neboť ,ukradneš-li lék, chytí tě a pošlou do vězení.“* (Bendl, 2011a, s. 99-100). Odpovědi jsou zařazeny do úrovně jedna a stádia jedna. Podle Kohlberga začínají všechny děti na úrovni jedna a tato úroveň setrvává u dětí přibližně do věku deseti let. Následně morální usuzování přechází do úrovně dvě, ve které děti již přijímají názory ostatních lidí (Bendl, 2011a). Další úrovně a stadia Kohlbergova rozdělení nejsou pro tuto práci přínosné, protože se věnují dětem nad deset let, přesto budou následující úrovně zobrazeny v tabulce 1: Stádia morálního usuzování.

Tab. 1: Stádia morálního usuzování podle L. Kohlberga

Úrovně a stádia	Příklady chování	
ÚROVEŇ I <i>Předkonvenční morálka</i>	Stádium 1 orientace na trest	Poslouchá příkazy, aby se vyhnul potrestání.
	Stádium 2 orientace na odměnu	Přizpůsobuje se, aby získal odměnu. Jedná tak, aby se mu vrátilo, co poskytl.
ÚROVEŇ II <i>Konvenční morálka</i>	Stádium 3 orientace na to být hodným dítětem	Přizpůsobuje se, aby se vyhnul nesouhlasu ze strany druhých.
	Stádium 4 orientace na autoritu	Dodržuje zákony a sociální pravidla, aby se vyhnul odsouzení ze strany autorit a vzniku vlastních pocitů viny, že „nedělá svoji povinnost“.
ÚROVEŇ III <i>Postkonvenční morálka</i>	Stádium 5 orientace na společenskou smlouvu	Jedná podle principů obecně uznávaných jako podstatné pro veřejný prospěch. Tyto principy podporuje proto, aby získal uznání od vrstevníků, a tím i uznání sebe sama.
	Stádium 6 orientace na univerzální etické principy	Jedná podle samostatně zvolených etických principů (které si obvykle cení – spravedlnost, důstojnost a rovnost). Tyto principy podporuje, aby zabránil odsouzení sebe sama.

Zdroj: Kázeňské problémy ve škole, Stanislav Bendl, 2011a, s. 99, vlastní úprava

2.2 Přejímání morálních hodnot z rodiny

Základním morálním hodnotám děti učíme především z toho důvodu, aby byly v životě spokojené. V předškolním věku dítě vědomě i nevědomě získává hodnoty ať už od vrstevníků, z medií, ale největší vliv má rodina. Jedním z úkolů rodiny ve výchově je, aby si dítě vytvořilo kladný vztah k základním morálním hodnotám (Eyre, 2007). Děti se ztotožňují s matkou i otcem, na základě požadavků a přání rodičů se v dětech utváří vnitřní morální principy, usměrňování chování a prožívání. Pokud rodiče považují své chování za správné, tak i děti přijímají stejný vzorec chování. Pokud se dítě ztotožní s určitými principy, nepotřebuje již kontrolu rodičů, ale kontroluje se samo (Bendl, 2011a). Existuje několik metod, jak předškolní děti seznamovat s morálními hodnotami – např. hraní rolí, kdy se dítě vcítí do situace a vyzkouší si důsledky svého jednání. Běžný rozhovor s dospělou osobou nad problémem určité morální situace má značný vliv na pochopení morálky u dítěte. Chování dítěte podle dané hodnoty docílíme i metodou pozitivního ohodnocení a povzbuzování. Metoda, která je nejméně vhodná, je poukazovat na negativní chování. Tato metoda vede k dalšímu nevhodnému chování dítěte (Eyre, 2007). Kolář (cit. podle Helus, 2004) je názoru, že společnost uznává hodnoty, ve kterých vidí peníze a úspěch. Morální jednání se promítá do sociálních vztahů. Za úspěšného člověka je považován ten, kdo je bohatý a ovládá druhé. Takovému jednání dospělých lidí přihlížejí děti, ve kterých je morálka a cit potlačována. Matějček (2005, s. 173) říká: *„Jde jen o to, abychom si uvědomili, že právě morální výchovou budujeme v dětech ty nejspolehlivější základy.“*

Učitelé i rodiče často věnují pozornost negativnímu chování dětí a hodnotí ho. Správné chování bývá považováno za samozřejmé a je ponecháno bez povšimnutí a pochvaly. Oceňovat děti za správné chování je však pro děti motivující (Eyre, 2007). *„Zařídme si věci tak, aby je dítě udělalo dobře a my je za to mohli pochválit – ale nedopustíme, aby je udělalo špatně a my je za to měli trestat.“* (Matějček, 2005, s. 170).

3 VYMEZENÍ POJMU KÁZNĚ

Kázeň je problematickým jevem všech oblastí lidského života, protože neodmyslitelně souvisí s osobností jednotlivce a jeho výchovy a životních zkušeností, je výrazně ovlivněna výchovou od dětství a formováním osobnosti. Podle Bendla (2004, s. 19) je postoj ke kázní ovlivněn zejména: „*postojem k životu, světonázorem, přístupem ke společnosti, přístupem k lidem, výkladem svobody, vztahem k povinnostem, náboženským vyznáním, politickou příslušností, hodnotovým systémem, věkem aj.*“, ale taky naráží do problematiky filozofie, zda má člověk právo měnit (vychovávat/manipulovat) ostatní k danému cíli.

Bendl (2004) zmiňuje dvě teorie kázně, teorie vnitřní a vnější kontroly. Jedná se o teorie, které se pohybují mezi dvěma póly kontroly a výchovy jedince. Vnitřní je zaměřena na potřeby jedince a vnější naopak na potřeby skupiny nebo autority.

Definice pojmů kázně se různí s jednotlivými názory každého autora věnujícímu se danému tématu. S pojmem kázně jsou nedílně spojeny důležité pojmy jako je „norma“ a „dodržování norem“ (podřizování se). **„Obecně lze pojem kázně definovat jako vědomé dodržování zadaných norem.“** (Bendl, 2011a, s. 35). Normou se rozumí pravidlo, které vymezuje, co smíme dělat, a co nikoli (Jandourek, 2012).

Bendl (2011a) přikládá důležitost pojmu „vědomé“, čímž se rozumí to, že jedinec je schopen jednat a nést za svoje jednání odpovědnost a znát, jaké chování se od něho požaduje. V opačném případě se může jednat o psychickou poruchu či nemoc (Bendl, 2011a). Podle Kyriacou (2012) má kázeň představovat řád (pořádek), který je důležitý pro efektivní učení v rámci školy.

Pojem kázeň by neměl být spojován s negativním pocitem pro dítě ani autoritu. Kázeň spolu s výchovou by měly dítěti dát příležitost k poučení (Severe, 2007). Kázeň má mnoho podob – např. společenskou (vzájemné chování jedince a společnosti), ochrannou (vymezeno zákony pro bezpečnost jedinců), existenční (zajišťuje pokračování rodu), sociotvornou (umožňuje normální chování společnosti) a výkonnou (podněcuje jedince k aktivitě) (Bendl, 2001).

3.1 Funkce kázně

V dnešní době je přikládán důraz na dvě hlavní funkce kázně. A sice na funkci, která zajišťuje ve škole bezpečnost a funkci zajišťující podnětné prostředí podporující učení (Bendl, 2011a). Již v roce 1915 pedagog W. Ch. Bagley uvedl tři základní prameny kázně, kterými jsou:

- vytváření nezbytných podmínek pro školní činnost;
- příprava žáků pro život ve společnosti dospělých jedinců;
- získávání a upevňování primárních návyků sebeovládání.

Děti se ve škole musí chovat tak, aby nedocházelo ke zraněním, aby nebyl poškozován školní majetek, aby se zabránilo krádežím předmětů mezi dětmi, aby byl lehčí průběh školního provozu a aby škola splňovala hygienické požadavky. Takto zmiňuje účely neboli nutnost kázně Vladimír Konvička ve své práci „Žákovská samospráva“ z roku 1947 (Bendl, 2011a).

4 VYMEZENÍ POJMU NEKÁZNĚ

V předchozí podkapitole jsem se věnovala pojmu a funkci kázně. Nekázeň je logickým opakem kázně, tedy vědomým nedodržováním zadaných pravidel. Co se týče pojmu nekázeň, v odborné literatuře se vyskytuje vícero ekvivalentních výrazů, jako například „nevhodné, nesprávné, rušivé, špatné, zlobivé chování“, ale to nemění nic na základním principu – porušení určených pravidel a nepsaných norem.

Během vývoje je jedinec ovlivňován mnoha faktory, které se promítají do jeho chování a jednání. Mezi základní faktory patří vnitřní (biologické), vnější (ovlivněny výchovou a prostředím) nebo kombinací obou (Bendl, 2004). Projevy nekázně dětí nejsou vždy podmíněny faktory, které se vyskytují pouze ve školním prostředí, ale i faktory z okolního světa. Toto bylo již zmíněno v kapitole o socializaci dítěte.

Ve společnosti se neustále dějí změny. Změny mají na dítě značný vliv a vnáší je i do školního prostředí, kde ovlivňují chování dětí a mění přístup učitelů k dětem. V dnešní společnosti jsme ovlivněni působením přemíry psychické zátěže, která zanechává negativní vliv na dětech i učitelích. Škola by s touto informací měla pracovat a vést děti v socializačním procesu i k efektivnímu zvládnutí situací v rámci psychické zátěže. Jednak z důvodu rozvoje dětí, snadného začleňování do společnosti a dále pak při budování pozitivního klimatu školy (Bendl, 2011b). Při pohledu na problematiku kázně z jiného úhlu pohledu je jistá míra nekázně pro dítě přirozená. Dítě prochází vývojovými stádii, pro které je typický vzdor či nesouhlas s předloženými normami. Dvouleté děti mohou působit jako velmi zlobivé, avšak důvodem nerespektování norem obvykle bývá snaha dítěte být samostatný a nebýt omezovaný (Bendl, 2011a; Helus, 2015).

Podoba školní nekázně se proměňuje s postupujícím časem, vývojem společnosti, pokrokem vědy, techniky a kultury. V průběhu naší existence zaznamenáváme změny forem v projevu nekázně. Projevy nekázně typu rouhání se a projevy bezbožnosti se již v soudobé společnosti nevyskytují, naopak například projevy vulgárnosti a drzosti stále přetrvávají do současnosti (Bendl, 2011a).

Již zmíněný Bendl (2011a, 2011b) za projevy nekázně považuje především nepozornost dětí, drzost, lhaní, krádež, vulgárnost, vykřikování, pomluvy, odmítání pomoci jinému

dítěti, šaškování, poštuchování, provokování souseda u stolečku, svalování viny na druhé, nešetrné zacházení s předměty či čmárání mimo arch papíru. Bendl (2011b) též uvádí další mnohé projevy nekázně typu: vandalismus, konzumace drog a alkoholu, simulantství, fyzický útok, sebepoškozování, aj. Tyto uvedené projevy nejsou však typické pro děti předškolního věku, a proto je v práci dále nebudu zmiňovat.

4.1 Příčiny nekázně

V odborných publikacích se uvádí mnoho důvodů, proč se děti chovají ve školním prostředí nevhodně a nerespektují zadaná pravidla. Odhalování příčin nekázně je důležité z hlediska prevence a řešení nekázně. Podle příčin nekázně se vhodně zvolí postupy kázeňských metod a prostředky. Nesprávné určení příčiny může mít za následek zhoršení situace (Bendl, 2011b).

Vybrala jsem pět nejčastějších příčin podněcujících nevhodné chování předškolních dětí, jež se mohou v rámci mateřské školy vyskytnout. Následující podkapitoly seznámí s příčinami nekázně dětí, jsou rozdělené na: vývojové poruchy a poruchy pozornosti, aktuální stav dítěte, výchovu v rodině, vliv médií, autoritu učitele a nedostatečnou motivaci dítěte k žádoucím činnostem.

4.1.1 Vývojové poruchy a poruchy pozornosti

Mezi možné faktory ohrožující chování předškolních dětí se zařazují některé poruchy chování, např. hyperaktivita s poruchou soustředěnosti (ADHD). Severe (2007) popisuje projevy ADHD dítěte za impulzivní a jako neschopnost udržení dlouhodobé pozornosti. Při zmíněné diagnóze je nutné naučit se rozpoznávat, kdy se jedná o projev poruchy a kdy o vědomé nevhodné chování dítěte.

Mezi další faktory ohrožující chování dětí patří vývojové poruchy v oblasti psychické, např. Aspergerův syndrom. Déle se sem řadí hyperkinetické poruchy, neboli poruchy aktivity a pozornosti. Výčet těchto poruch je podmíněn jak biologicky, tak psychosociálně (Bendl, 2004). Je tedy potřeba brát v úvahu tyto psychosociální a biologické projevy dětí, protože v každém věkovém období se projevují jinak (viz. Tab. 2 na str. 28).

4.1.2 Vývojová období a aktuální stav dítěte

Vývojová období dítěte jsou závislá na mnoha faktorech např. na zrání, fyzické a psychické úrovni a na prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. V průběhu vývoje jsou pro dítě typická vzdorovitá období či snaha osamostatnit se (viz. kapitola 1.3). Při výchově a vzdělávání dětí by se měly tyto vývojové mezníky respektovat z důvodu možných rizik pro paměť, řeč, fantazii apod.

Učitel by měl vědět, že příčina nevhodného chování dítěte může spočívat v jeho nepříznivém aktuálním stavu. Za nepříznivý stav se považuje nemožnost uspokojit přirozené lidské potřeby (potřeba pití, spánku, jídla, potřeba pohybu, poznávání). Prožívání silnějších emocí či negativní zážitky např. hádky v rodině, rozvod rodičů, traumata, úmrtí blízké osoby. Nepříznivé chování dítěte může být ovlivněno i nastupující nebo končící nemocí (Holeček, 2014).

4.1.3 Působení výchovy v rodině na dítě

Neuspokojivá výchova v rodině je další z mnoha příčin chování a jednání dítěte ve společnosti. Nedostatečná mateřská láska a nejistota v pevné rodinné zázemí má na dítě negativní dopad. Mnoho dnešních dětí je přítomno situacím, ve kterých vidí agresivní chování svých rodičů k sobě navzájem. Na děti doléhá velký tlak jak ze strany rodičů, tak se strany školy, vrstevníků i sdělovacích prostředků. V současné době je také velké procento rozvodovosti (Bendl, 2004). Rozvod rodičů je pro dítě traumatizující situace, se kterou se nedokáže samo vyrovnat. Jeho důsledkem může být i projev nevhodného chování v kolektivu. Příkladem toho je ukázka chování chlapce v mateřské škole, který byl poznamenán rozvodem rodičů: *„Krátko po odchodu matky a vstupu do herny zrychluje krok, dokáže až běhat – po všech přítomných plive, případně je napadá rukou, nohou. Nezastaví se, pokud není atakován jiným dítětem. Toto chování trvá zhruba 20 minut. Zpravidla však v oddělení vytvoří napětí, které učitelky řeší direktivním přístupem k jeho osobě. Po zhruba dvaceti minutách se Patrik zklidní, zpravidla si vezme hračku a samostatně si hraje, postupně je schopen zapojit se i do hry s ostatními dětmi. Chování je výraznější v pondělí po víkendu, který trávil s otcem.“* Pokud se dítě setká s náročnou situací a nemá pevný citový základ, dochází k negativním projevům chování (Informatorium 3-8, 4/2016, s. 28-29, Mgr. Marie Těthalová).

Nežádoucí způsob chování u dětí je podmíněn prostředím. Již v útlém věku se dítě mohlo naučit, že jediná pozornost, kterou mu rodiče poskytují, je v okamžiku, kdy se chová zlobivě. Pozornost jedince uspokojuje a dodává mu pocit, že někam patří. Pro dítě je přijatelnější pozornost hněvivá než žádná. Nevhodné chování v prostředí mateřské školy může směřovat právě k získání pozornosti (Fontana, 2014).

V současné době je rodina ovlivňována i finančním zajištěním. Z důvodu časové vytíženosti rodičů v zaměstnání a v uspěchaném životním tempu chybí v řadě rodin dostatek prostoru pro společné trávení volného času. Rodiče se vrací ze zaměstnání unaveni a podrážděni a atmosféra v rodině se stává netrpělivou a disharmonickou. Tyto faktory mohou dítěti působit problémy ve společnosti (Bendl, 2004; Severe, 2007).

4.1.4 Vliv médií

Dalším uvedeným faktorem je negativní vliv médií na děti. Média, se kterými se děti již v útlém věku nejčastěji setkávají, jsou televize, tablet a internet. V těchto médiích se děti setkávají s projevy agresivity či násilí, což v nich vyvolává náchylnost k nevhodnému jednání v kolektivu (Bendl, 2004). Helus (2004, s. 65) též uvádí, že média silně ovlivňují zájmy dětí a skladbu jejich dne, přináší jim jiné vzory k napodobování a chování, mění hodnotové postoje a názory. Média mohou narušit přirozené vnímání světa dětským pohledem a děti se následně mohou upnout na nereálný svět v médiích. Děti, které se stanou závislými na televizi či internetu, nemají již takový zájem o reálné prožívání v životě, ale dávají přednost zážitkům z médií. Prožívání hrdinů z televize či počítačových her je zajímavější a vyprávění takových zážitků zvedá u dětských posluchačů prestiž. Nadměrnou konzumací médií je však narušen vývoj osobnostní identity a ztráta smyslu pro pravdu.

4.1.5 Nedostatečná motivace

Nuda patří neodmyslitelně k dalším příčinám nekázně. Nudou je myšlena nedostatečná motivace dětí při vzdělávacích činnostech či činnost, která trvá dlouho a je pro děti nezajímavá nebo snadná. Následně se začnou ve třídě vyskytovat nevhodné projevy chování. Nejen nuda, ale také nezajímavé vyučovací metody či nevhodné organizační formy nepřiměřené k věku a zájmu dítěte mohou vést k nekázni ve třídě (Bendl, 2004;

Kyriacou, 2012). Učitelé, kteří při práci s dětmi vnášejí do třídy nová zajímavá témata, vyjadřují humor, vzrušení a další lidské emoce, udržují pozornost dětí daleko více než pouhým výkladem (Fontana, 2014).

Naopak i přemíra množství podnětů či velká zátěž může být pro impulzivnější dítě spouštěčem nevhodného chování. V mateřské škole na dítě působí mnoho rozmanitých jevů, spousta rozličných dětských hlasů i pokyny paní učitelky. Pro dítě je obtížné všechny vjemy vnímat a dodržovat požadavky. Následně se může projevit u dítěte psychická únava, která se projeví agresivním chováním bez zjevné příčiny (Informatorium, 10/2015, s. 14, PhDr. Daniela Kramulová).

V následující tab. 2 jsou přehledně zobrazeny poruchové projevy dětí rozdělené do věkových období, která byla zkrácena pro věkový rozptyl 1,5 až 10 let (z důvodu zaměření práce na předškolní období).

Tab. 2: Poruchové projevy dle věku dítěte

Věk	Poruchové projevy
1,5–2 roky	návaly zlosti, odmítání plnit požadavky, vyžadování pozornosti, hyperaktivita, nepozornost
3–5 roků	návaly zlosti, odmítání plnit požadavky, stálé vyžadování pozornosti, přecitlivělost, lhaní, negativismus
6–10 roků	návaly zlosti, hyperaktivita, přecitlivělost, lhaní, žárlivost, nadměrná uzavřenost

Zdroj: Kázeňské problémy ve škole, Bendl, 2011b, s. 93; vlastní úprava – zkráceno

4.2 Kázeňské prostředky a řešení nekázně

Oblast kázeňských prostředků a metod je velmi rozmanitá. Kázeňskými prostředky může být vše, co pomáhá k ukáznění dětí. Použití závisí na prostředí, ve kterém se uskutečňuje vzdělávání. Se změnou společnosti se mění i pohled na prostředky při řešení nevhodného chování. Prostředky je vhodné volit podle individuality dítěte, jeho věku a situace s ohledem na okolnosti, při kterých došlo k nekázni. Aby prostředek splňoval svůj účel, je vhodné prostředky kombinovat (Bendl, 2011a). Totožného názoru je i Matějček (2000), který vysvětluje opakování stejných kázeňských prostředků

na příkladu. Pokud dítě ví, jaký bude následovat trest za prohřešek, po nějaké době ho přestane vnímat a přijme ho za nutnost.

K pozitivním kázeňským prostředkům se řadí povzbuzení, pochvala a odměna. Každá dobře vykonaná práce či chování si zaslouží pochvalu. Motivující pochvalou pro dítě může být pouhé pokynutí hlavy učitele, úsměv nebo gesto (Kalhous, Obst, 2002). Eyre (2007) ve své publikaci uvádí, že motivací pro vhodné chování mohou být i různé odměny a ocenění či formou hmotného předmětu, jako jsou např. diplomy, medaile atd.

K eliminaci či snížení nevhodného chování se používá kladná zpětná vazba. Principem je vyhledávat žádoucí chování dítěte a odměňovat je pochvalou. Kladnou zpětnou vazbou se posiluje správné chování dětí a je potlačována nekázeň. Důležité je všimnout si správného chování dítěte. Člověka často upoutá neukázněné dítě více než dítě klidné. Pokud je poskytována kladná zpětná vazba, je tím vyzdvižováno konkrétní chování dítěte. Na příklad vhodné hodnocení: „*Vypadá to, že sis s tím uklízením hraček dal práci.*“ (Severe, 2007, s. 29).

Pokud dítě nerespektuje pravidla, učitel dítě upozorní na nevhodné chování slovním pokáráním. Slovní pokárání se zařazuje k velmi účinným prostředkům. Dítě pokárání od pedagoga přijme a situace je vyřešena. Prostředkem při opakovaném porušování pravidel může být i vyloučení z kolektivu nebo rozhovor o nevhodném chování s rodiči dítěte (Kalhous, Obst; Fontana, 2014). Další možným řešením nekázně je nereagovat (nevěnovat pozornost) na nevhodné chování. Pokud nevhodným chováním dítě ničeho nedocílí, samo se přestane nevhodně chovat. Do budoucna je vhodné vytvořit ve třídě atmosféru, aby k nevhodnému chování nedocházelo. Profesionální přístup je důležitým prostředkem k řešení nekázně. Učitel přistupuje k dítěti s pochopením, empatií, klidem a bez afektu (Holeček, 2014).

4.2.1 Odměna, pochvala a trest

Odměna a trest jsou jedním z nejčastějších kázeňských prostředků, které ve školní praxi učitelé používají. Matějček (2000) uvádí, že i pochvala je jedním z velmi účinných kázeňských prostředků. Pochvala má svoji účinnost, když je prováděna neformálně. Má být upřímná a být v souladu s naší osobností a situací. Špaňhelová (2004)

v publikaci uvádí, že časté a pravdivé chválení zanechává v dětech pozitivní zkušenosti a potlačuje negativní vzpomínky.

Dítě odměňujeme za správné chování či dobře vykonanou práci. Odměna má pozitivní vliv na příští chování. Aby odměna plnila svoji funkci, musí dítě po odměně toužit. Odměna, o kterou dítě nestojí, nemá výchovnou hodnotu (Matějček, 2000).

I když odměna a pochvala vyvolává příjemné a kladné pocity, tak i přesto může podle Kopřivy a spol. (2012) být riziková. Rizikem myslí, že pochvala či odměna působí pouze na vnější chování dítěte a neproniká dovnitř. Vhodné chování trvá pouze po dobu, po kterou je dítě odměňováno. Autor zmiňuje alternativu k pochvalám a odměnám. Tím jsou komunikační schopnosti, zpětná vazba a ocenění. Podstata komunikačních dovedností se zakládá v respektujícím postoji ke druhému člověku. Rozdíl mezi pochvalou a oceněním spočívá v tom, že pochvala je povrchní fráze typu: „To je krásné.“, zatímco ocenění je pozitivním popisem činnosti nebo chování. Místo typické pochvaly obrázku („To je krásné.“) je vhodnější podle Kopřivy a spol. (2012) reagovat otázkou: „Co myslíš ty? Tobě se to líbí?“ Odměna, ať už formou pochvaly či hmotného předmětu (obrázky, sladkosti), snižuje vnitřní zájem o činnost.

Pojem trest definuje Kyriacou (2012, s. 122) jako *„formální čin, po kterém chceme, aby byl pro žáka nepříjemný, a který má pomoci žákovi, aby se v budoucnu choval vhodným způsobem.“* Z psychologického hlediska není trest to, co jsme jako trest dítěti určili, ale trestem je následný prožitek dítěte z trestu. Prožitkem může být nepříjemný pocit, stud, ponížení atd. Těchto pocitů se chce dítě zbavit a příště je nezažívat. Trestem se snižuje nežádoucí chování, ale nese s sebou i jisté nevýhody. Pokud je trestáno nevhodné chování dítěte, trestem mu říkáme, aby činnost zastavil, ale nenabízíme mu jiné východisko. Další nevýhodou je odpor a strach vůči osobě (učitel, rodič), který trestá, a pak prostředí, ve kterém je trest vykonáván (škola, domov). Poslední nevýhodou při nepřiměřeném trestu může být následné agresivní chování dítěte (Matějček, 2000; Bendl, 2011a). Trest pro dítě by měl být přiměřený věku dítěte, např. pro předškolní dítě může být trestem zvýšení hlasu učitele nebo zakázání činnosti, kterou dítě právě chtělo vykonat. Pokud se již problém vyskytl, měl by učitel trvat na nápravě přiměřené k jeho možnostem (Špaňhelová, 2004).

S výše zmíněnými autory v problematice trestů má odlišný pohled Kopřiva a spol. (2012). Zmiňuje, že používání trestů je rizikem pro zdravý duševní a sociální vývoj dítěte. Zastává názor, že používání trestů není nutné a že neexistuje správný a přiměřený trest ve výchově. Dítě si trest vyloží po svém. Například tím, že trest vydrží a dál se chová nevhodně, protože nemá důvod se chovat správně. Druhou možností je, že trest přijme jako vyrovnání za prohřešek a nevhodné chování se bude opakovat. „Kdykoliv použijeme k nápravě nesprávného chování pouze trest a nic jiného, upevnujeme opakování nevhodného chování.“ (Severe, 2007, s. 33). Kopřiva a spol. (2012) si jsou však vědomi toho, že při porušování dohod a pravidel je nutné reagovat.

Položme si otázku: Jakým způsobem je tedy vhodné upevňovat správné chování dětí při porušování pravidel a při tom nepoužívat tresty? Při projevech nevhodného chování lze použít metodu „alternativního trestu“. Princip je ten, že dítě, které se nevhodně chovalo, je vystaveno přirozeným důsledkům svého chování. To znamená, že důsledky přichází samy od sebe a bez zákroku jiných osob. Cílem je pomoci dítěti uvědomit si nesprávnost jeho jednání a pomoci mu také najít řešení k nápravě (Kopřiva a spol. 2012). Pokud se dítě chová nevhodně, je třeba mu poskytnout zpětnou vazbu na jeho chování, co konkrétně udělal nesprávně (Špaňhelová, 2004). Pokud dítě v mateřské škole například rozlije čaj, je důležité najít vhodná slova, která dítěti pomohou vidět přirozené důsledky. Uvádím příklad podle Kopřivy a spol. (2012, s. 135). Učitel může na rozlitý čaj reagovat následovně: „Čaj je potřeba rychle utřít, než steče na podlahu a ta bude ulepená. Hadr je na stolečku. Zvládneš to sám nebo chceš pomoci?“ Namísto reakce: „To nemůžeš dávat pozor? Nový čaj ti nepřidám!“ Učitel utře rozlitý čaj sám.

Fontana (2014) se v rámci trestů zabývá též přirozenými následky a ztotožňuje se s názorem Kopřivy a spol. (2012), že touto metodou dítě získává cit pro odpovědnost. Zároveň se shodují na názoru, že je nutné chránit děti před přirozenými následky v situacích, kdy je fyzicky ohroženo.

Problematika udělování trestů a odměn je velmi rozsáhlá a zabývá se jimi mnoho autorů. Někteří autoři mají odlišný pohled na trestání dětí, avšak všichni zmínění se ztotožňují s názorem, že fyzické tresty jako forma udržení kázně ve škole jsou nepřijatelné. Na závěr kapitoly cituji Matějčka (2000, s. 45) který podle mého názoru přesně vystihl podstatu používání kázeňských prostředků: „Život je natolik složitý,

že i v odměřování výchovných prostředků, jako jsou odměny a tresty, musíme postupovat uvážlivě, taktně a citlivě. A to ovšem nejde bez vřelého citového vztahu k dítěti. Dobře může potrestat dítě jenom ten, kdo je má rád.“

5 PRAVIDLA

Pravidla nás provází celým naším životem. „*Představují základní mechanismus, jak žít ve skupině, představují bezpečí, řád, stabilitu, umožňují předvídat dění kolem nás.*“ Nerespektováním pravidel narušujeme život i vztahy. Předpokladem správného fungování pravidel ve společnosti je jejich vytváření společně s těmi, kterých se to týká (Kopřiva a spol., 2012, s. 246). Pravidla jsou trvalé povahy a slouží celé společnosti. V kolektivu mateřské školy jsou pravidla nedílnou součástí. Například pravidla chování dávají dětem návod, jak se v určitých situacích zachovat (Severe, 2007).

Konkrétní vymezení určitých pravidel dává dítěti pocit jistoty a bezpečí. Učitel je pro děti autoritou, která ve škole udává, co je správné a co není, uděluje pochvaly a projevuje souhlas či nelibost s daným chováním. Je pro děti výchovným vzorem i v situacích, kdy si to sám neuvědomuje (Vágnerová, 2005; Matějček, 2005).

Co se týče stanovování pravidel chování, je vhodné vzít v úvahu tři faktory: „*očekávání musejí být konkrétní, rozumná a jejich plnění přesně kontrolovatelná.*“ Konkrétním je myšleno přesné zadání, co by dítě mělo či nemělo dělat. Druhým faktorem je rozumnost, a sice jestli je požadavek splnitelný pro daný věk dítěte. Učitel musí být schopen zadané pravidlo zkontrolovat (Severe, 2007, s. 57–58). Rogge (2009) je stejného názoru při stanovování pravidel. V práci uvádí, že pravidla jsou často formulována nejasně, nejednoznačně nebo nejsou konkrétně vyslovena. Děti následně situace testují. Pravidla se mohou dodržet za předpokladu, že jsou promyšleny logické důsledky a následky při jejich porušení.

5.1 Rozdělení pravidel

Podle Svobodové a kol. (2017) lze pravidla v mateřské škole dělit následujícím způsobem: návyky, rituály, pravidla her a pravidla společenství.

- Návyky

Návyky pochází z běžného každodenního života. Zahrnují zdravení, poděkování, umět poprosit, mytí rukou, splachování toalety, atd. Tyto návyky učíme především děti naším osobním příkladem v kombinaci s důsledností.

- Rituály

Rituály jsou nedílnou součástí života v mateřské škole. Dětem pomáhají v orientaci v čase a učitelkám pomáhají s hladkými přechody mezi činnostmi. Rituály mohou mít různou podobu, např. ranní kruh svolávaný písničkou, uklízení písnička, rituál oslavy narozenin, zklidňující rituál, vítací či loučící rituál.

- Pravidla her

V každé hře jsou nastavena pravidla. Tím, že se pravidla dodržují, umožňují dětem si hru užít. Při porušování pravidel je nevhodné, aby učitel vyloučil dítě za trest ze hry, vhodnější je dát mu možnost pravidlo správně pochopit. Například na větě podle Svobodové a kol. (2017, s. 64): „*Jiříku, takhle to pravidlo není, pojd' se se mnou podívat, jak to děti hrají, až tomu budeš rozumět, přidáš se k nim,*“ by měla nahradit známé: „*Když nedodržíš pravidlo, tak si jdi sednout ke stolečku!*“ Pokud pravidla hry porušuje více dětí, je vhodné hru ukončit a dětem objasnit, že dnes se hra nedaří a zkusíme si ji zahrát další den. Pokud nastane situace, že děti vyloučí ze hry člena, který porušoval pravidla, učitel by neměl děti přemlouvát, aby ho vzali zpět do hry. Vyloučené dítě můžeme politovat a nabídnout mu jinou činnost.

- Pravidla společenství

Pravidla společenství vznikají za účelem toho, aby nám v určité skupině lidí bylo dobře. Pro správné fungování těchto pravidel je nutné, aby byla pravidla smysluplná, snadno pochopitelná, tvořena společně se všemi zúčastněnými a aby byla respektována dětmi i dospělými.

5.2 Pravidla v mateřské škole a jejich vytváření

Pro společné hraní a fungování v mateřské škole je nutností určit si konkrétní pravidla a určité základní dovednosti, které je třeba respektovat. „*Jasná, společně vytvořená, odůvodněná pravidla, která si s dětmi vytvoříme, jsou základním kamenem pro společný život v mateřské škole.*“ Pravidla jsou závazná jak pro děti, tak učitele i personál (Svobodová, Švejdová, 2011, s. 160–161). Společné vytváření pravidel považuje důležité i Kopřiva a spol. (2012) a zdůrazňuje, že děti by měly mít prostor pro vlastní vyjádření názorů a návrhů. A společně se dohodnout na pravidlech, která jsou

přijatelná pro všechny. „V čím větší míře se děti mohou podílet na rozhodování o tom, co se jich týká, na vytváření dohod a pravidel, tím více budou cítit zodpovědnost za jejich dodržování.“ (Kopřiva a spol. 2012, s. 32–33). Pravidla pomáhají dítěti nejen se začleněním do společnosti, ale vedou ho i k vzájemnému naslouchání ostatních, k respektování a orientaci v prostředí. Pravidlem v mateřské škole může být i společné setkávání v kruhu, kde mohou vznikat nová pravidla. Společně vytvořená pravidla s dětmi je vhodné zvnitřňovat formou diskuzí, dramatickou ukázkou či zážitkovým učením (Svobodová, Švejdomá, 2011).

Základem vytváření pravidel v mateřské škole je seskupení množství odpovědí na otázku: Jak bychom se k sobě měli chovat, aby nám tu spolu bylo hezky a dobře se nám pracovalo? Z odpovědí dětí následně vznikají pravidla, která mohou být konkrétně vyobrazena v herně. V mateřské škole se lze setkat s pravidly typu: nasloucháme si, chováme se k sobě kamarádsky a ohleduplně, řešíme problémy v klidu, hračky uklízíme na své místo, jídlo nemusíme sníst, ale ochutnáme ho, přinesenou hračku z domova půjčujeme i ostatním dětem (Svobodová, Švejdomá, 2011; Kopřiva a spol. 2012). Pravidla by měla být definována pozitivně, nikoliv formou zákazů (nebouchej, nekřič, nelítej). Podle Kopřivy a spol. (2012) myšlení předškolního dítěte probíhá názorně (v obrazech). Dítě si není schopno představit „nebouchání, nekřičení, ...“, negativní formulaci pokynu dítě slyší jako – bouchej, křič a podle toho činnost vykonává. Současně s přijetím pravidel by měly být stanoveny i postihy za jejich nedodržení. Nesprávné chování dětí či dospělých by nemělo zůstat nepovšimnuté (Kopřiva a spol., 2012).

5.3 Osobnost učitele v mateřské škole

V předchozí kapitole byly shrnuty poznatky o pravidlech, o jejich tvoření a o správné formulaci pravidel. Pravidla jsou důležitá v každé skupině, vymezují hranice chování, navozují pocit bezpečí a učí děti zodpovědnosti. Každý učitel je osobností s odlišným postojem k pravidlům, k řešení nekázně, stylu vyučování, atd. Je mnoho faktorů ze strany učitele, které ovlivňují chování dětí pozitivně, ale i negativně, např. nevhodné chování dětí vůči učiteli (odmlouvání, neplnění požadavků).

S nástupem do mateřské školy dítě přijímá novou autoritu – zpravidla paní učitelku. Ta je pro většinu dětí respektující osobou, kterou přijímají. Učitelka řídí skupinu dětí a organizuje průběh dne, volí témata, udává pravidla a podněcuje děti k různým denním činnostem. Určuje, „co je správné a co není“ (Matějček, 2005). Pro dítě je autorita v neznámém prostředí pevným bodem. Každé dítě je jedinečné a velmi rychle vycítí, kdo z učitelů je autoritou pevnou a kdo nikoliv. Autoritu podrývá především nedůslednost při používání odměn a trestů. Učitel může být v jeho praxi nápomocný, když se ocitne v roli dítěte a na průběh dne se podívá dětskýma očima. Zjistí, že jako učitel má mnoho metod a prostředků, které jsou vhodné pro usměrnění kázně a výchovy (Bendl, 2004; Matějček, 2000). Pouze učitel, který dobře zná své žáky a je schopen řešit různé projevy neukázněného chování, dokáže předcházet nekázní a tím úspěšně vést děti ke slušnosti a prosociálnímu chování. Takový učitel musí být schopen se orientovat v potřebách dětí (Bendl, 2011b). Helus (2015) definuje čtyři pedagogické ctnosti (láska, moudrost, odvaha, důvěryhodnost), které spojují poslání učitele vůči dítěti. Učitel poskytuje dítěti pocit sounáležitosti, rozvíjí jeho osobnostní vývoj, je jeho oporou k poznání a praktickým zkušenostem, usiluje o porozumění dítěti tváří v tvář. Není pouze učitelem, ale autoritou, pro kterou je hlavní osobnost pro rozvoj vzdělávaných dětí, kterým je zároveň i důvěryhodnou oporou.

Jak bude učitel reagovat na nekázeň a jeho řešení, je podmíněno rozvojem pedagogických vědomostí a velkou váhu na rozhodování mají i jeho hodnoty a cíle, kterých chce v pedagogické praxi dosáhnout (Matějček, 2000). Učitel do svého působení vnáší své životní poslání, odpovědnost před dítětem, rodiči, společností a před sebou samým (Helus, 2004). Každý učitel je jedinečnou osobností a pohled na nevhodné chování se podle osobnosti liší. Například některý učitel připouští jistou míru konverzace dětí při činnosti, oproti tomu jiný učitel vyžaduje klid. Při kladení otázek učitel nevádí, že děti své odpovědi vykřikují. Pro jiného učitele je toto chování nepřijatelné a v jeho přítomnosti se děti hlásí zvednutím ruky (Fontana, 2014). Autorita učitele je podmíněna i způsobem, jakým řeší vyskytující se nevhodné projevy ve třídě. Nevhodným řešením neukázněného dítěte je hrozit mu jinou autoritou (např. paní ředitelkou, rodičem apod.). Vhodnější variantou je problém vyřešit na místě a nepřesunout trestání (řešení) na jinou osobu (Špaňhelová, 2004). Učitel by měl být

vzorem, který si svou autoritu nevynucuje z pozice síly, ale jeho autorita vyplývá z přirozených schopností pozitivně ovlivňovat dítě a vést ho k respektu k okolí (Kopřiva a spol. 2012).

Učitel by ve své profesi měl vzít v úvahu vývojové stádium morálky dítěte či kázně proto, aby se nedopustil tzv. vývojového přehmatu. Ten vzniká, když si učitel pevně stojí za svým požadavkem respektování určité normy a malé dítě ještě není schopno požadavek vykonat. Dítě se může nacházet ve stadiu, kde je pro něho důležitá pochvala či trest nebo pouze dozor. Vedení dětí k morálnímu chování a kázni by mělo být vždy v souladu s kognitivním vývojem a možnostmi dítěte, jak již bylo pojednáno v kapitole Vývoj morálního usuzování v předškolním věku (Bendl, 2011a).

Již zmíněný profesor Matějček (2005, s. 170) uvádí, že *„nejvíce vychováváme, když si myslíme, že vůbec nevychoáváme, tj. když se nějak vznešeně nestylizujeme, ale projevujeme se prostě upřímně, jak nám káže naše přirozenost. I ve školce nejvíce vychováváme svým osobním příkladem.“*

6 SHRNUTÍ HLAVNÍCH POZNATKŮ Z TEORETICKÉ ČÁSTI

Tato kapitola shrnuje hlavní poznatky z teoretické části, která se zabývala problematiku socializace, morálním usuzováním v předškolním věku, kázní respektive nekázní a pravidly v mateřské škole.

Nejprve jsem se zabývala pojmem socializace, která je přirozeným procesem lidského života, uskutečňuje se od narození dítěte a trvá celý život. V rámci socializace jsou osvojeny normy, zvyky, hodnoty, tradice, jazyk i sociální role. Socializace se odehrává v sociálním prostředí, které zahrnuje široké rozpětí různorodých sociálních skupin (rodina, škola, organizace). Rodina je primární skupinou, ve které začíná sociální učení. Vlivem rodinného působení jsou získávány základní poznatky o okolním světě, které vždy nemusí korespondovat s tímto okolím, protože každá sociální skupina uznává jiné postoje, hodnoty a pravidla. První větší sociální skupinou pro dítě je mateřská škola. Na začátku školní docházky je pro dítě důležitá postupná adaptace na nové prostředí, následně se dítě seznamuje novými pravidly skupiny a přijímá novou autoritu. Významným přínosem mateřské školy je interakce dítěte s vrstevníky, s nimiž se učí komunikovat, řešit konflikty a nacházet nová přátelství.

Poté jsem se zaměřila na to, jak dítě dokáže z vývojového hlediska přijmout normy a pravidla od autority. Oporou mi byly teorie morálního usuzování dětí podle Piageta Kohlberga. Tato kapitola je zakončena přijímáním morálních hodnot z rodiny.

Ve třetí kapitole byl definován pojem kázeň v souvislosti s osobností jednotlivce a jeho životní zkušeností a tím, jak je ovlivněn výchovou. Vyzdvihuji v ní důležitost pozitivního pocitu spojeného s kázní (dítě vs. autorita). S tím, že kázeň spolu s výchovou je příležitost k poučení. Součástí kapitoly jsou funkce kázně, jako pravidla zajišťující bezpečnost ve škole a podporující vzdělávání.

Další kapitola vymezuje pojem nekázně, její vývoj ve společnosti a změny v průběhu času v jejích projevech. Dále se zajímám o příčiny nekázně a jejich odhalování v rámci prevence a jejich řešení. Jako hlavní příčiny nekázně jsem určila a rozebrala pět skupin (vývojové poruchy a poruchy pozornosti, vývojová období a aktuální stav dítěte, působení rodinné výchovy, vliv médií a nedostatečná motivace dítěte k činnostem).

Kapitola je zakončená problematikou odměn, trestů a pochval, kterou jsem nazvala kázeňské prostředky. Zdůrazňuji důležitost povzbuzení, pochval a odměn k docílení žádoucího chování, respektování pravidel a zároveň varuji před používáním nevhodných trestů, které jsou rizikem pro zdraví duševní vývoj dítěte.

Poslední kapitola popisuje důležitost pravidel, dělení pravidel, přínos pro společnost a jejich vytváření v mateřské škole, kde předkládám praktickou možnost jejich utváření v kolektivu mateřské školy. Tuto kapitolu zakončuji osobností učitele, jeho vlivem ve třídě a jako autoritu, která přichází do kontaktu s nekázní a na níž by měl učitel adekvátně reagovat.

PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE

7 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OKRUHY

Cílem praktické části bakalářské práce je zjistit, jaká pravidla jsou stanovována v mateřských školách, jak jsou vytvářena a jakými způsoby jsou s pravidly seznamovány děti. Dále zjišťuji, jakými strategiemi, postupy a prostředky usilují učitelé o dodržování pravidel a jaký sami mají postoj k pravidlům. V neposlední řadě bude mým cílem zjistit, jaké projevy chování označují učitelé za nekázeň, jak tyto projevy řeší a co může být příčinou nekázně dětí v mateřské škole.

Pro účely své práce jsem si vymezila okruhy, které pomohou ucelit a roztřídit výsledky hloubkových rozhovorů:

- Jaká pravidla jsou stanovována v mateřských školách?
- Jaké projevy chování dětí označují učitelé mateřských škol za nekázeň?
- Jakým způsobem řeší učitelé nekázeň v mateřské škole?

Tyto okruhy byly s učitelkami v rámci hloubkového rozhovoru dále rozvíjeny do oblastí, kterým přisuzovaly určitou důležitost či odpovídaly jejich zájmům, nebo chápání problematiky kázně a pravidel.

8 METODOLOGIE

Tato kapitola seznámí s výběrem a postupy výzkumu. Popíše teoreticky, co je kvalitativní výzkum, který jsem si určila jako nejlepší možnou variantou pro získání relevantních odpovědí, které povedou k získání hodnověrných a kvalitních informací pro účely této práce, dále pak popíše jeho výhody v mé práci a také vysvětlím, co je hloubkový rozhovor a jak byl využit v mém výzkumu, který jsem podpořila pozorováním.

8.1 Hloubkový rozhovor

V kvalitativním výzkumu je rozhovor nejčastější používanou metodou sběru dat. Používá se pro něho označení hloubkový rozhovor (in-depth interview), který lze formulovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu, zpravidla jedním badatelem, pomocí několika otevřených otázek. Hloubkový rozhovor umožňuje badateli porozumět pohledu jiných lidí, bez omezení výběru již daných odpovědí v dotazníku. Zachycuje výpovědi a slova v jejich přirozené podobě, což je jedním z podstatných principů kvalitativního výzkumu. Hloubkový rozhovor je dělen na polostrukturovaný rozhovor, který vychází z předem připraveného seznamu otázek a nestrukturovaný rozhovor, který může být založen na jedné předem připravené otázce. Badatel se základě získaných informací dále dotazuje účastníka (Švaříček, Šedová a kol., 2014). „*Hloubkový rozhovor se neskládá pouze ze dvou částí z rozhovoru a přepisu. Celý proces získávání dat prostřednictvím této metody sestává z výběru metody, přípravy rozhovoru, průběhu vlastního dotazování, přepisu rozhovoru, reflexe rozhovoru, analýzy dat a z psaní a prezentace výzkumné zprávy.*“ (Švaříček, Šedová a kol., 2014, s. 160).

8.2 Pozorování

Pozorování je patrně jednou z nejtěžších metod sběru dat v kvalitativním výzkumu. Základním typem pozorování je zúčastněné pozorování (participant observation). Zúčastněné pozorování je definováno jako dlouhodobé, systematické a reflexivní sledování probíhajících aktivit v terénu, jehož cílem je objevit a reprezentovat sociální život a proces. Účastněné pozorování umožňuje pochopit celý kontext, ve kterém

se situace odehrává, což je důležité pro pochopení studovaného problému v širší oblasti (Švaříček, Šedřová a kol., 2014).

8.3 Sběr informací, metoda zpracování a analýza dat

Tato kapitola seznámí s postupy, které byly provedeny k získání a vyhodnocení informací z hloubkových rozhovorů.

Před každým rozhovorem bylo provedeno pozorování učitelek a dětí při běžných činnostech v minimálním časovém rozsahu 6 hodin. Pozorování bylo částečně podkladem pro hloubkový rozhovor s učitelkami.

Příprava na samotný rozhovor byla zdoluhavá a náročná, jelikož jsem neměla žádné předešlé zkušenosti s hloubkovými rozhovory. Nejprve jsem si připravila sadu otázek, které by mi napomohly držet se při rozhovoru v určitých mantinelech dané problematiky.

Před prvním rozhovorem jsem si rozhovor vyzkoušela s kolegyní, která není zahrnuta v praktické části, protože mi pomohla ujasnit si určité problémy a zvýšila mi povědomí o přibližné délce rozhovoru. Po první zkoušce jsem hloubkový rozhovor vyhodnotila jako ideální pro možnosti okamžité reakce a možnost hlubšího prodiskutování problematiky pravidel a nekázně, protože každá učitelka má trochu jiný pohled na tuto problematiku.

Otázky (jsou součástí příloh) jsem si před každým rozhovorem vytiskla jako svoji oporu, což se ukázalo jako vhodná pomoc držící rozhovor v mnou určeném směru. U každého rozhovoru jsem měla diktafon, který mi umožnil plné věnování se rozhovoru a v neposlední řadě i správný přepis. Jako další velká výhoda diktafonu byla i možnost sebereflexe a odhalení mých komunikačních chyb, kterým jsem se mohla u dalších rozhovorů vyvarovat. Od všech učitelek, se kterými jsem vedla rozhovor, jsem získala povolení k nahrávkám, které jsou potvrzeny na začátku každého záznamu, zároveň s jejich informováním o anonymitě rozhovoru.

Byly provedeny tři hloubkové rozhovory. Jednotlivé rozhovory trvaly v časovém rozpětí 60-80 minut. Jedna učitelka mi rozhovor odmítla z důvodu nedostatku času, ač jsem nabízela pružné možnosti rozhovoru, jak místa i času. Rozhovory se uskutečnily

v časech dle možností učitelky v prostorech kanceláře školy, kde jsme nebyly po celou dobu rozhovoru rušeny. Snažila jsem se o co nejvstřícnější přístup a přátelskou atmosféru.

Po každém rozhovoru jsem přešla k jeho přepisu, protože jsem ho měla čerstvě v hlavě a pamatovala jsem si všechny detaily rozhovoru. Následně jsem písemný záznam očistila od slovní vaty, vytiskla a posléze analyzovala. U přepisu jsem byla překvapena časovou náročností této části a velkým množstvím slovní vaty, a sice jak v mém projevu, tak i v projevech učitelek, ale každý další rozhovor byl z mé pozice lepší, jakož i sebedůvěra v mé komunikaci.

V těchto přepisech jsem začala vyhledávat úseky, které jsem okódovala dle vlastního úsudku jednoslovně i víceslovně, některé se v textu několikrát opakovaly. V částech přepisu jsem kódy měnila z důvodu podobnosti. Následně jsem četné množství kódů přiřazovala k jednotlivým kategoriím, které byly v souvislosti s výzkumnými okruhy. Ke každému kódu jsem uvedla příklad odpovědi jedné z učitelek. Každou kategorii jsem následně stručně shrnula a přehledně vložila do tabulek.

Rozbor výpovědí učitelek jsem provedla v kapitole 9.1 Rozbor jednotlivých kategorií, kde jsem porovnávala a hledala skryté odpovědi pro dané výzkumné okruhy.

8.4 Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem jsou učitelky z běžných mateřských škol, které mají praxi v rozmezí: Učitelka č. 1 = U1, 3 roky praxe; učitelka č. 2 = U2, 10 let praxe; učitelka č. 3 = U3, 39 let praxe. S vybranými učitelkami jsem se setkala v rámci praxe v mateřských školách a ze svého zaměstnání jako učitelka. Výzkumný vzorek jsem oslovila prostřednictvím ředitelek dané školky a s jejich souhlasem jsem se zúčastnila i dopoledních činností v jednotlivých třídách. Po domluvě jsem uskutečnila s učitelkami hloubkové rozhovory. Tyto učitelky jsem si vybrala z důvodu odlišného přístupu k řešení různých kázeňských situací a způsobu jejich jednání s dětmi. Jak již bylo zmíněno, další oslovená učitelka mi z důvodu nedostatku času rozhovor odmítla.

9 ANALÝZA ROZHOVORŮ

V následující kapitole uvádím přehled devíti kategorií. Každá z těchto kategorií zahrnuje tabulku, která přehledně uvádí jednotlivé kódy a k nim příklady vybraných odpovědí učitelek. Kategorie jsou ukončeny vlastním shrnutím. Detailnější rozbor kategorií uvádím v následující podkapitole 9. 1 Rozbor jednotlivých kategorií.

KATEGORIE: PRAVIDLA

Tab. 3: Pravidla

KÓDY	PŘÍKLADY ODPOVĚDÍ K JEDNOTLIVÝM KÓDŮM
POSTOJ K PRAVIDLŮM	<i>U1: Je to něco, podle čeho se musí jet.</i> <i>U2: Já si myslím, že by se pravidla měla dodržovat.</i> <i>U3: Pravidla musí být, protože když nebudou pravidla, tak se nikam nedostaneme.</i>
POČET PRAVIDEL, DRUHY PRAVIDEL	<i>U1: Řekla bych, že tak šest. Neběháme, chodíme pomalu, neubližujeme si, půjčujeme si hračky, nesmíme se strkat a nesmí to bolet.</i> <i>U2: Myslím si, že jich tady je kolem deseti. Pravidlo: být s každým kamarád, neběhat, nekřičet, hračky mají své místo, umývárně neběháme, nestříkáme, neplýtváme, pomáháme ostatním.</i> <i>U3: Šest nebo osm. Pravidla, která se týkají pohybu ve třídě, tichosti, pomoci druhým, jak slyší, jak poslouchá...</i>
NEJDŮLEŽITĚJŠÍ PRAVIDLO	<i>U1: Stěžejní pravidlo je určitě to, že si neubližujeme.</i> <i>U2: Já si myslím, že by se děti měly opravdu naučit si pomáhat.</i> <i>U3: Ve své podstatě všechny. Ale možná pravidlo sluchové.</i>

Zdroj: Vlastní zpracování

SHRNUTÍ

Z tabulky č. 3 lze vyčíst, že uvedené odpovědi mají stejný základ, a to takový, že pravidla jsou důležitou součástí života a měla by se respektovat, proto se z odpovědí učitelek dá usuzovat, že jejich postoj k pravidlům bude kladný.

Pravidla by měla být formulována pozitivně, nikoliv formou zákazů. V odpovědích učitelek je zřejmé, že tomu tak není. Převládá negativní formulace pravidel. Zajímavé je, že samy učitelky mají problémy s vyjmenováním pravidel i přes to, že jich mají maximálně deset. Je na zamyšlení, zda pro dítě není pravidel příliš.

Předpokládala jsem, že nejdůležitějším pravidlem v praxi uvedených učitelek bude pravidlo bezpečnosti. To mi potvrdila svojí výpovědí pouze U1. U2 a U3 měly rozdílné odpovědi. U2 klade důležitost na to, aby si děti vzájemně pomáhaly a pro U3 je nejdůležitějším pravidlem, aby děti uměly uposlechnout autoritu.

KATEGORIE: VYTVÁŘENÍ PRAVIDEL A JEJICH SEZNAMOVÁNÍ S DĚTMI

Tab. 4: Vytváření pravidel a jejich seznamování s dětmi

KÓDY	PŘÍKLADY ODPOVĚDÍ K JEDNOTLIVÝM KÓDŮM
POSTUPNÉ SEZNAMOVÁNÍ HERNÍ PROSTŘEDKY HRANÍ SITUACÍ	<i>U1: Mám obrázky, kde jsou pravidla nakreslená. Děti si je tvoří samy. A používám i plyšáky, protože to mají děti rády. Nejprve o pravidlech s dětmi diskutujeme, pak si je předvádíme.</i>
SPOLEČNÉ VYTVÁŘENÍ NÁZOR DĚTÍ PIKTOGRAMY	<i>U2: Sedneme si do kroužku a dáme dětem prostor, aby si řekly samy, jaká tady budou platit pravidla. Děti si nakreslí obrázek a my nad to napíšeme pravidlo.</i>
ROZHOVOR	<i>U3: Nejdříve si o tom popovídáme a pak to dětem ukážu na obrázku.</i>

Zdroj: Vlastní zpracování

SHRNUTÍ

Z uvedených odpovědí v tabulce č. 4 vyplynulo, že učitelky používají rozmanité způsoby vytváření a představení pravidel dětem. Častou formou přiblížení pravidel dětem jsou obrázky, kterým předchází společný rozhovor v kruhu. U1 a U2 podněcují děti k vlastnímu vytváření pravidel. U3 dětem pravidla předkládá.

KATEGORIE: POSTUPY, PROSTŘEDKY A METODY K DODRŽOVÁNÍ PRAVIDEL

Tab. 5: Postupy, prostředky a metody k dodržování pravidel

KÓDY	PŘÍKLADY ODPOVĚDÍ K JEDNOTLIVÝM KÓDŮM
UPOZORNĚNÍ NA PORUŠENÍ UVĚDOMĚNÍ SI VLASTNÍ CHYBY PIKTOGRAMY KLADENÍ OTÁZEK	<i>U1: Když se něco stane, tak jasně říct, že takhle to dělat nebudeme a ukázat třeba i proč se to stalo, že to má následky. U2: Když se nějaké pravidlo poruší, tak je upozorním. U3: Zeptám se ho, ať se podívá na obrázky a najde tam, co udělal a jestli by to zvládl udělat líp. U2: Víš, proč jsem si tě zavolala? Víš, co jsi udělal?</i>

Zdroj: Vlastní zpracování

SHRNUTÍ

Z výše zmíněných odpovědí v tabulce č. 5 je zřejmé, že porušení pravidel není ponecháno bez povšimnutí. Učitelky přímo reagují na dotyčného a následně vedou rozhovor, odkazují se na vyvěšené piktogramy či kladou otázky k zamyšlení.

KATEGORIE: POVĚDOMÍ O ZÁKLADNÍCH PRAVIDLECH Z RODINY

Tab. 6: Povědomí o základních pravidlech z rodiny

KÓDY	PŘÍKLADY ODPOVĚDÍ K JEDNOTLIVÝM KÓDŮM
POLOVINA DĚTÍ	<i>U1: Je to tak půl na půl. Rozdělila bych je do dvou částí: Na děti, které pocházejí z normálních rodin a na děti, které jsou ze znevýhodněného prostředí.</i>
DRUH RODINY	<i>U2: Děti, které jsou z rozvedených rodin, jsou na tom hůř.</i>
RODINNÝ VZOR NEZNAJÍ PRAVIDLA	<i>U3: Ne, zásadně ne. V postatě děti neumějí nic. Pravidla neznají ani maminky.</i>

Zdroj: Vlastní zpracování

SHRNUTÍ

Jak lze vyčíst z tabulky č. 6, U1 a U2 se shodují, že jedna polovina dětí ve třídě má pojem o pravidlech z rodiny a druhá polovina nikoliv či minimálně. Znalost pravidel závisí na druhu rodiny a její rodinné výchově. U3 uvedla, že děti do mateřských škol přicházejí s neznalostí pravidel, jehož možnou příčinou je právě tato výchova uvnitř rodiny.

KATEGORIE: PROJEVY NEKÁZNĚ

Tab. 7: Projevy nekázně

KÓDY	PŘÍKLADY ODPOVĚDÍ K JEDNOTLIVÝM KÓDŮM
LHANÍ DO OČÍ	<i>U2: ... nebo když něco udělá a do očí tvrdí, že to nebyl.</i>
UVĚDOMĚLÉ PORUŠENÍ POKYNU	<i>U1: Nekázeň je podle mě to, čeho si je dítě vědomo, že porušuje.</i>
ÚMYSLNÉ UBLÍŽENÍ, AGRESTIVITA	<i>U3: Hanka píchá děti do očí, je to čtyřletý dítě. Srážejí kamaráda na zem. Dávají si pěstí.</i> <i>U1: ...proběhl konflikt. Chlapec dal tomu druhému ránu pěstí, až mu tekla krev.</i>
NESOUSTŘEDĚNOST VYRUŠOVÁNÍ	<i>U3: V podstatě, když se dítě nesoustředí, tak vyrušuje. Což si myslím, že je dost velký problém v dnešní době.</i>
POVÍDÁNÍ, VYKŘIKOVÁNÍ	<i>U3: ...vykřikování, když někdo chce něco říct, tak musím počkat.</i>
ODCIZOVÁNÍ HRAČEK	<i>U3: Ubližování, teď se mi stalo, že si holka brala hračky domů.</i>
ČASTÝ ODCHOD NA TOALETU	<i>U2: ...jsou děti, které ti budou chodit čůrat, protože ho nezajímáš. Nedokázala jsi ho upoutat dostatečně na to, abys mu něco dala.</i>
OPAKOVANÉ NEUPOSLECHNUTÍ	<i>U2: U mě je pravidlo třikrát a dost.</i>
VYHROŽOVÁNÍ	<i>U2: Vzpomněla jsem si na jednoho chlapečka, který se přede mě postavil, byl ze sociálně slabý rodiny a říká: „Já tě zbiju!“</i>

Zdroj: Vlastní zpracování

SHRNUTÍ

Z odpovědí učitelek v tabulce č. 7 je zřejmé, že projevy kázně jsou rozmanité. Zahrnují mírnější projevy nekázně, jako například povídání si dětí při činnosti, kde učitelka vyžaduje klid, vykřikování, když dítě není tázáno, opakovaný odchod na toaletu v době,

kdy se má dítě soustředit na činnost. Následují projevy nekázně, které jsou závažnější, jako například drobné krádeže a vyhrožování učitelce. Zajímavá je odpověď U3, která několikrát v rozhovoru uvedla, že za nekázeň považuje nesoustředěnost dětí. Z nesoustředěnosti následně děti vyrušují. Zde je vidět, že učitelky jsou osobnostmi s rozdílným vnímáním kázně. To, co jedna učitelka považuje za nekázeň, druhá učitelka vnímá za běžný projev chování dítěte.

KATEGORIE: PŘÍČINY NEKÁZNĚ

Tab. 8: Příčiny nekázně

KÓDY	PŘÍKLADY ODPOVĚDÍ K JEDNOTLIVÝM KÓDŮM
VZOR A VÝCHOVA V RODINĚ VÝVOJOVÁ PORUCHA	<i>U3: Máme jednu holčičku, která vypadá ustrašeně. Doma to nefunguje. Táta je trochu hrubější. Ona to vidí. Zákeřně sráží děti na zem.</i>
MÉDIA	<i>U1: Máme chlapečka, který má Aspergerův syndrom, což je porucha socializace. V jeho případě byla nekázeň, že ubližoval dětem... U3: Rodiče jim nečtou, nepovídají si s nimi, posadí je k televizi. Když se zeptáš dětí, tak čtyřem, pěti dětem rodiče čtou pohádky. V televizi jsou pohádky strašný, to je samé střílení a řvaní.</i>
NEDOSTATEK FINANČÍ V RODINĚ PRACOVNÍ VYTÍŽENÍ RODIČŮ	<i>U3: Rodiče honí peníze, pořád samá práce a pak nemají na děti čas. Mají úvěry, jsou nervózní, přetažení. Děti nejsou doma spokojené a ubližují.</i>
NEVHODNÁ MOTIVACE NEDOSTATEK POZORNOSTI	<i>U2: Když vidím, že činnost je k ničemu, tak to zabalím, nemá cenu tak něco předvádět. Když se začnou bavit, tak nejlepší je, dát je do pohybu. U1: ... dítě zlobí, když nemá co dělat. Nikdo se mu nevěnuje... U2: Pořád mě provokoval, myslela jsem si, že když si ho nebudu všimát, tak dá pokoj, ale rozhodil mi celou skupinu. Pokud si nevyřval pozornost na sebe, tak nepřestal.</i>

Zdroj: Vlastní zpracování

SHRNUTÍ

Z výše uvedených odpovědí v tabulce č. 8 je zřejmé, že učitelka č. 3 vidí příčinu nevhodného chování především v rodinných vztazích a nedostačujícím trávení společného rodinného času. Rodiče se dostatečně nevěnují dětem z důvodu pracovní vytíženosti či únavy a dětem předkládají nevhodné pořady v televizi, které mohou mít neblahý vliv na nevhodné chování dítěte v mateřské škole. U1 a U2 uvedly, že kromě rodinného působení na dítě, značnou roli hraje i podnětná motivace dětí. Děti je potřeba vtáhnout a zaujmout je činnostmi, které se následně plně věnují, podle U2 je dobré činnosti střídat, tím se zabrání nudě a eliminuje se nežádoucí chování. Učitelky se též setkávají ve svých třídách s různými stupni vývojových poruch a poruch soustředěnosti a hyperaktivity. Je tedy zřejmé, že tyto děti mají problémy s dodržováním pravidel a kázní. U1 uvádí, že chování dítěte je ovlivňováno mnoha faktory a dítě v podstatě za své chování nemůže, je to odraz jeho vnitřních prožitků.

KATEGORIE: ŘEŠENÍ NEKÁZNĚ

Tab. 9: Řešení nekázně

KÓDY	PŘÍKLADY ODPOVĚDÍ K JEDNOTLIVÝM KÓDŮM
NEUSTÁLÝ DOHLED	<i>U1: Nejvíc fungovalo, když jsem u něj seděla a říkala jsem mu, co má dělat. Nemohl ho člověk opustit. Musel mít dozor.</i>
KLADENÍ OTÁZEK, DOMLUVA	<i>U3: Zavolám si je k sobě a ptám se jich, co se stalo. Proč jsi to udělal?</i>
INDIVIDUÁLNÍ PŘÍSTUP	<i>U3: Snažím se o individuální přístup.</i>
VLIV AUTORITY	<i>U1: Musela jsem mu dát důrazně najevo, že já jsem ta, kterou on bude poslouchat. Optimální bylo vzít ho stranou, kde nikdo není, a vyřešit to.</i>
ZVÝŠENÍ HLASU	<i>U1: Když nejsem v psychické pohodě, tak to někdy nedávám a zvýším i hlas.</i>
VYLOUČENÍ Z KOLEKTIVU	<i>U3: Nebo mu řeknu, jestli ho to nezajímá, ať si jde sednou vedle. A to zabírá. Když někdo nechce jít, tak ho tam odvedu.</i>
FYZICKÝ TREST	<i>U2: Normálně jsem mu lupla přes zadek.</i>

Zdroj: Vlastní zpracování

SHRNUTÍ:

Tabulka č. 9 popisuje řešení nekázně. Pokud se vyskytne ve třídě nevhodné chování, učitelky se snaží upoutat pozornost dítěte. Zvýší hlas, přivolají si dítě k sobě a upozorní ho na nevhodné chování, například formou otázek. Při opakovaném neuposlechnutí je dítě vyloučeno z kolektivu a posazeno ke stolečku nebo na lavičku. Učitelka č. 2 nabízí možnost, aby si dítě vybralo náhradní činnost, ale musí zůstat sedět u stolečku. V tabulce uvádím kód fyzický trest. Učitelka č. 2 v rozhovoru uvedla, že při hrozícím nebezpečí či poranění dítěte je fyzický trest účinný pro uvědomění si vážnosti situace. V žádném jiném případě tento druh trestu není přípustný.

KATEGORIE: POSTOJ RODIČŮ K NEKÁZNI

Tab. 10: Postoj rodičů k nekázní

KÓDY	PŘÍKLADY ODPOVĚDÍ K JEDNOTLIVÝM KÓDŮM
NEZÁJEM RODIČŮ SNAHA O VYŘEŠENÍ PROBLÉMU	<i>U2: ...matka literaturu vrátila a řekla nám, že po dvou stránkách vidí, že dělá všechno špatně. Ale že to měnit nebude, protože tak cítí výchovu.</i> <i>U3: Rodiče dětem říkají v šatně, že se to nedělá.</i>

Zdroj: Vlastní zpracování

SHRNUTÍ:

Tabulka č. 10 ukazuje, že učitelka č. 2 se setkala se situací, kdy si chlapec silně vyžadoval pozornost. Narušoval celkový chod třídy, byl agresivní na děti. Učitelka tento problém řešila s maminkou, které nabídla nejprve odborné knihy a následně jí navrhla návštěvu poradny. I přes to, že si maminka byla vědoma špatného přístupu k synovi, však odmítala nápravu ke zlepšení. Dle učitelky č. 3 reagují rodiče na nekázeň svých dětí tím, že s chováním svých dětí nesouhlasí. Dětem udělí v šatně mateřské školy trest, ale dle učitelky v prostředí domova trest neuskuteční.

KATEGORIE: ZMĚNA POHLEDU NA PRAVIDLA A NEKÁZEŇ V ZÁVISLOSTI NA DÉLCE PRAXE

Tab. 11: Změna pohledu na pravidla a nekázeň v závislosti na délce praxe

KÓDY	PŘÍKLADY ODPOVĚDÍ K JEDNOTLIVÝM KÓDŮM
VOLNÁ VÝCHOVA	<i>U3: Změnil se ve smyslu, že dřív byly daný pravidla. Dnes je volná výchova a propaguje se Montessori.</i>
NERESPEKTOVÁNÍ UČITELE	<i>U3: Dřív, co učitelka řekla, bylo svatý, rodiče vše respektovali, spolupracovali.</i>
CHOVÁNÍ DÍTĚTE OVLIVNĚNO PROSTŘEDÍM	<i>U1: Pohled se změnil. Nenapadlo by mě, že za to dítě nemůže.</i>
TOLERANTNÍ PŘÍSTUP	<i>U2: ... na začátku mé praxe jsem byla ještě víc mírnější...</i>

Zdroj: Vlastní zpracování

SHRNUTÍ:

Z autentických výpovědí učitelek v tabulce č. 11 je patrné, že pohled na pravidla a nekázeň v mateřské škole se změnil. Každá z oslovených učitelek vnímá změnu podle své zkušenosti z praxe. Odpovědi jsou tedy velmi rozmanité. Učitelka č. 3 vnímá, že dnešní rodiče a jejich děti nemají k učiteli úctu, tak jak to bylo dříve zhruba před 40 lety. Důvodem je dnešní volná výchova a alternativní směry vzdělávání a výchovy. Pohled učitelky č. 1 se změnil ve v tom smyslu, že na počátku své práce nepřemýšlela nad tím, proč se dítě nevhodně chová, ale chápala nevhodné chování za normální projev dítěte. Pohled učitelky č. 2 se podle výpovědi razantně nezměnil za dobu její desetileté praxe. Změna nastala ze strany zmíněné učitelky v přísnější požadavky na děti.

9.1 Rozbor jednotlivých kategorií

V této kapitole detailněji rozebírám výpovědi učitelek. Uvádím jejich příklady autentických výpovědí, které vzájemně porovnávám proto, abych zjistila, jak učitelky nahlízejí a chápou problematiku pravidel a nekázně v mateřské škole. Vše pak obohacuji vlastním pohledem na základě pozorování v jednotlivých třídách.

9.1.1 Kategorie: Pravidla

Postoj učitelek k pravidlům je možné hodnotit jako kladný. Je to zřejmé z jejich odpovědí. Kromě toho, že se U1 staví k názoru, že se pravidla musí dodržovat, v rozhovoru také uvedla: *„Jako první mě napadnou pravidla hry. Režim, řád, správné chování, pravidla slušného chování.“* U2 odpověděla na otázku, která se týkala přemýšlení nad pojmem pravidlo následovně: *„Já jsem člověk, který nepřekračuje rychlosti, nedělám nic. Já jsem člověk, který jede podle pravidel, nemyslím si, že by se pravidla měla porušovat.“* U3 ve výpovědi uvedla, že s používáním pravidel souhlasí, ale nesmí se to s nimi přehánět. V rámci školky by se měla pravidla dodržovat, ale vždy to není možné.

Na otázku: *„Kolik pravidel máte ve třídě?“* odpověděly učitelky odlišně. Zajímavé bylo, že ani jedna učitelka si nebyla zcela jistá tím, kolik pravidel ve skutečnosti mají. Učitelka č. 2 ve výpovědi uvedla: *„To by ti asi řekla kolegyně. Ale myslím si, že jich tady je kolem deseti. Pravidlo být s každým kamarád. Neběhat. Nekřičet. Hračky mají své místo. V umývárně neběháme. Nestříkáme. Neplýtváme. Pomáháme ostatním.“* Z pozorování ve třídě jsem zjistila, že vyvěšených pravidel ve třídě je osm. Pravidlo „Neběháme“ a „V umývárně neběháme“ se dá považovat za pravidlo totožné. Učitelka č. 1 na otázku o počtu pravidel odpověděla: *„Řekla bych, že tak šest. Je jich hodně. Když řeknu, že máme šest, tak si ani nevzpomenu, jaká ta pravidla všechna jsou.“* Ve třídě U1 se používají pravidla: Neběháme, chodíme pomalu, neubližujeme si, půjčujeme si hračky, nestrkáme se, prosíme, zeptáme se, když něco potřebujeme. Učitelka také doplnila otázku, že si je vědoma, že pravidla by měla být formulována pozitivně, ale není toho schopna. Učitelka č. 3 odpověděla, že mají šest nebo osm pravidel. Pravidlo „želvičkové“ (týká se pomalé chůze, neběhat v umývárce), pravidlo pomoci druhým, sluchové pravidlo (poslech na povel), „pusinkové“ pravidlo (nekřičíme), pořádkové na uklízení a „kapičkové“ pravidlo (nestříkáme s vodou), pravidlo poděkujeme

a poprosíme. Zaujalo mě názvosloví U3 „poslech na povel“, které patří do pravidla sluchového. Které mi bylo vysvětleno následovně: „...když dítě nereaguje na povel, tak se můžeme na hlavu postavit. Myslím si že to, aby dítě dokázalo poslechnout a podle toho, aby se chovalo,“ zároveň je toto pravidlo v mateřské škole pro učitelku č. 3 tím nejdůležitějším. Výpovědi učitelek na otázku: „Které pravidlo považuješ v mateřské škole za nejdůležitější?“ se odlišovaly. Pro U1 je nejdůležitějším pravidlem to, aby si děti vzájemně neubližovaly. U2 si myslí, že nejdůležitější pravidlo zní, aby se děti naučily vzájemně si pomáhat. „Neběhat a podobná pravidla, si myslím, že se naučí časem, ale sociální solidarita, ta je nejdůležitější.“

9.1.2 Kategorie: Vytváření pravidel a jejich seznamování s dětmi

Nedílnou součástí pravidel v mateřské škole je i jejich vytváření a následné upevňování pravidel nových. Dotazované učitelky ve výpovědích uvedly, že pravidla vytvářejí v komunitním kruhu. S tím rozdílem, že U1 a U2 dávají dětem prostor, aby se podílely na vytváření pravidel, ať už formou vlastních názorů nebo tvořením obrázků (piktogramů) k daným pravidlům. „Děti si je tvoří samy. Nejprve o pravidlech s dětmi diskutujeme, pak si je předvádíme. A používám i plyšáky, protože to mají děti rády. Skrz ně zahrát dětem situaci. Je to lepší přes zvířata a hračky, než hrát divadlo jako dospělá. Určitě je dobré pravidla uvést. A děti pojmenovávají, co je dobře a co není. Musíme jim to ale přiblížit, aby věděly, o co půjde. Chce je to zapojit do celého procesu. A když si pojmenuje pravidlo, tak si ho ukážeme na obrázku, který je vylepený ve třídě,“ takto uvedla v rozhovoru U1. U2 umožňuje dětem, by si samy řekly, jaká pravidla budou platit následně: „...používám piktogramy, které si děti kreslí samy. Děti si nakreslí obrázek a my nad to napíšeme pravidlo.“ Učitelka č. 3 vytváří pravidla postupně, začíná např. na třech pravidlech a postupně přidává. „Sedneme si na začátku roku do kroužku a představujeme se. Tím už děti seznamujeme s „pusinkovým“ pravidlem. Že má odpovědět, když se ho ptám, aby dokázal říci své jméno. Nejdříve si o tom popovídáme a pak to dětem ukážu na obrázku.“ Z výpovědi vyplynulo, že na tvorbě pravidel se děti nepodílí. Abych si svůj poznatek potvrdila, položila jsem U3 doplňující otázku, zda si děti vymýšlí pravidla samy. U3 odpověděla, že ani ne a doplnila: „Dětem jsem řekla, že mám přání – zázračné ticho. Nevím, proč mě to napadlo. Byla to hlučná třída. Byla

tam taková pětka a ta teda jela. Děti ve třídě potom samy říkaly, že je bolí hlava, že chtějí zázračné ticho.“

9.1.3 Kategorie: Postupy, prostředky a metody k dodržování pravidel

Na otázku: „jaké postupy, prostředky či metody používají učitelky k dodržování pravidel?“, odpovídaly učitelky podobně. Důležité pro ně bylo, aby si dítě uvědomilo chybu, které se dopustilo. Prostředkem k tomu, aby si dítě uvědomilo pochybení, slouží piktogramy vyobrazené ve třídě. U3 v rozhovoru uvedla: *„Když někdo utíká, tak si ho zavolám. Zeptám se ho, ať se podívá na obrázky a najde tam, co udělal a jestli by to zvládl udělat líp. Vždycky to najdou. Když se jim to nedaří najít, postupně se jich ptám. Tady je „ouškové“ pravidlo, slyšel jsi? Tady je pravidlo na běhání. Běhal jsi? A takhle postupně ho k tomu přivedu. Špatnou otázkou se snažím o to, aby na to přišel.“* U2 používá stejný postup k dodržování pravidel. Nejprve si dítě přivolá a následně klade otázky: *„Víš, co jsi udělal? A běhá se tady? A budeš si to pamatovat? Necháám děti, aby si přišly na to, co dělají špatně.“* U2 v nedávné době řešila nedodržení pravidla slušného chování u nejmenovaného chlapce: *„...byl držkatý na kolegyni. Hnusně na ni vyjel.“* Chlapec několikrát neuposlechl učitelku, aby přestal skákat po dětech. Učitelka ho následně vyzvala, aby stál u ní. Chlapec pustil negativní emoce formou nespécifikovaného křiku. Po té, co se uklidnil, byl schopen vysvětlit, že takhle křičí, když je naštvaný. Po rozhovoru učitelky s rodiči se druhý den chlapec omluvil.

U1 používá metodu stálého opakování pravidel před každou činností: *„Cokoliv jdeme dělat, tak si předtím řekneme pravidla a řekneme si důvody, proč to budeme takhle dělat. Když se něco stane, tak jasně říct, že takhle to dělat nebudeme a ukázat třeba i proč se to stalo, že to má následky. V podstatě by pravidla měly říkat děti.“* Všechny tři učitelky se snaží vést děti k tomu, aby si chybu uvědomily. U1 dodává, že i přesto, že si pravidla zahrají, řeknou a uvědomí, tak je to pro některé děti zbytečné a pravidla si neosvojí. *„Důležitý je, aby učitelka předvídala situace. K tomuto jsem dospěla ze svých zkušeností.“* uvedla učitelka č. 1.

9.1.4 Kategorie: Povědomí o základních pravidlech z rodiny

Rodina je skupina, ve které by se dítě mělo setkávat se základními pravidly a normami dané společnosti. U1 a U2 uvedly, že děti v mateřské škole se mohou dělit na první polovinu dětí, která má osvojena pravidla z rodiny, a druhá polovina dětí, která se s pravidly často nesešla. U3 je toho názoru, že děti v zásadě pravidla neznají a neumění je dodržovat stejně jako jejich maminky. Nejen v nerespektování pravidel mají děti rezervy, ale podle U3 nejsou schopny se ani obsloužit při běžných denních činnostech, jako je oblékání, stolování atd. *„Že neposlouchají, to je úplně normální. Nereagují na tvůj hlas, na povel. Zavoláš pětkrát, šestkrát a nic. Otočí se ke mně, a pak jdou na druhou stranu. Neumějí držet lžičku. Přineseš jim jídlo, oni dají ruce pod stůl a chtějí nakrmit. Neumějí poděkovat, poprosit. Samy od sebe poděkují z těch pětadvaceti tří dětí.“*

Paní učitelka č. 2 v rozhovoru uvedla, že podle druhu rodiny je znát, kdo má pojem o pravidlech a kdo nikoliv. Děti, které pocházejí z rozvrácených rodin, dodržují pravidla hůře, ale není to pravidlem: *„...máme tady holčičku, která žije pouze s maminkou a holčička funguje perfektně. Máme tady úplnou rodinu a pravidla chlapeček nerespektuje.“* U2 v rozhovoru uvedla, jaký vliv může mít střídání výchovného vlivu na chování dítěte: *„Týden je u jednoho a druhý u druhého rodiče. Vždycky poznám, kdy je u tatínka, protože tatínek je hrozně negativní. Ve třídě se projevuje tím, že nepozdraví. Nemluví. Zaleze si někde do kouta. Když jdeme na koberec, tak řekne, že to dělat nebude, že nechce. Nechce jíst, pít. Všechno je špatně. Nic. Je znuděný, jak kdyby přišel z povinnosti do školky a tady musel něco dělat. Když jsme se ptali, co dělá s tatínkem o víkendu, tak odpověděl, že sedí u počítače a prohlíží si zbraně, co si tatínek koupí. Občas slyšíš hlášky, že ženský se poslouchat nemusí. Přesně víš, ze které strany vítr vane.“* Když chlapec tráví týden u matky, je po příchodu do mateřské školy veselý a komunikativní.

Učitelka č. 1 vypověděla, že druhou polovinou dětí, která nemá pojem o pravidlech, řádu a o slušném chování, jsou děti ze znevýhodněného prostředí. *„Oni pravidla mají, ale nepsané, který je učí život u nich. U všech je pravidlo být první, protože kdo přijde dřív, ten mele. Nejspíš když nebudou první, tak nedostanou sladkost, hračku, nebo já nevím co. Je to strašná touha být první. Když jdou na záchod, tak vyrazí a smetou*

všechny. Naše pravidlo je, že chodíme pomalu a tenhle prostě vypne a je konec. Vůbec mě nenapadá, jak to dělat motivačně. Většinou to probíhá formou trestu – teď se zastav a teď půjdeš pomalu. Ve finále ho všichni předběhnou a to je pro něho trest. Nenapadá mě, jak to udělat jinak. Pořád jenom vysvětlujeme.“ Děti, které mají základy pravidel z rodiny, reagují na upozornění. Je to i o nastavení hranic mezi dítětem a učitelem.

9.1.5 Kategorie: Projevy nekázně

Když jsem učitelkám položila otázku, která se týkala problematiky projevů nekázně v mateřské škole, většina učitelek chvíli přemýšlela, než se rozhovořila. Na položenou otázku mi učitelky odpověděly podobně, a sice to, že nekázeň je porušení pravidla neboli dělaní něčeho, o čem dítě ví, že dělat nemá, a přesto činnost vykoná. Během rozhovoru jsem se několikrát vracela k této otázce, abych zcela pochopila jejich pohled na nekázeň jako takovou. Podle učitelky č. 1 je nekázeň kromě porušení pravidel i úmyslné ublížení, povídání si v situacích, kdy mají naslouchat, pošťuchování se, časté odchody na toaletu. Ublížování a agresivita, která se v mateřské škole vyskytuje, nepovažuje U1 vždy za nekázeň, záleží však na okolnostech (příčiny nekázně). Za nekázeň považuje ublížení, které je úmyslné, jako například chování dvou čtyřletých sourozenců: „*Chlapec dal tomu druhému ránu pěstí, až mu tekla krev. Maminka na to řekla, že si kluci takhle hrajou. Tohle mi vadí mnohem víc než chování dětí, které za to nemůžou. Tohle bych brala jako nekázeň.*“ Učitelka č. 2 uvedla, že za nekázeň považuje uvědomělé porušení pravidel, lhaní do očí a opakované neuposlechnutí: „*Pokud mu to řekneš třikrát v jedné minutě, ať něco nedělá, on to odkýve, ale v minutě to udělá znovu, tak to považuji za nekázeň.*“ Paní učitelka mi několikrát v rozhovoru zopakovala, že její pravidlo je třikrát a dost. Podle učitelky č. 3 je nekázeň vše, co narušuje činnosti v mateřské škole. Hlavním projevem nekázně je nesoustředěnost dětí, která narušuje činnosti. Činnosti jsou narušovány např. vykřikováním, ubližováním, agresivitou, která se vyskytuje velmi často. Dále uvádí, že „*děti nejsou zvyklý reagovat na pokyn učitele. Neumějí reagovat na první povely. Třeba řeknu: „zasuňte si židličku a pojdte na koberec,“ někoho volám třeba třikrát.*“ Za nekázeň považuje dále odcizování hraček a s tím související i lhaní.

9.1.6 Kategorie: Příčiny nekázně

Příčinou nevhodného chování z pohledu učitelek může být nezajímavá motivace. Začínám motivací, jelikož to je jediná příčina ze všech uvedených, kterou ovlivňuje učitel. Motivace je podle učitelek důležitá, na základě nevhodné motivace se může vyskytovat nekázeňské chování.

Další příčinou nekázně (agresivní chování) je dle U1 také problémová socializace, jak uvádí na příkladu chlapce, který při řízené činnosti na vycházce vyběhl v poslední dvojici: *„Pavel vyběhl jako poslední a jelikož musí být ve všem první, tak holčičku sejmul takovým stylem, že odlétla na obrubák u silnice a celá se odřela. Podle mě to jsou zkratky, za který nemůže.“* Chlapec pochází z rodiny, ve které byla roční absence otce z důvodu vazby. Ačkoliv Pavlovo agresivní chování se vyskytuje poměrně často, nemá diagnostikovanou žádnou poruchu. Poruchy soustředěnosti většina učitelek uvedla jako možnou příčinu nekázně, např. ADHD, kdy dítě podle učitelky č. 1 za své chování nemůže. Učitelka č. 3 uvedla několik možných příčin, které ovlivňují chování dětí v prostředí mateřské školy, jednou z nich je např. vliv médií. *„Jednou jsem se dívala v neděli na pohádky. Vydržela jsem to pět minut. Když na to děti koukají každý den, nemůžou mít dobrý základ v chování a vývoji vztahů.“*

Další možnou příčinou podle U3 je nedostatek finančních prostředků v rodině, z toho vyplývá, že rodiče tráví spoustu času v zaměstnání, které je vyčerpává. Děti jsou doma nespokojené a následně ubližují dětem. Učitelka č. 3 je toho názoru, že matka má být s dítětem doma do jeho třetí třídy, aby den probíhal v klidu a bylo více času na společné popovídání si. Rodinné vzory dítě přijímá a následně se s nimi ztotožňuje, jak uvádí příklad U3: *„Minule mi řekla jedna holka, že až bude velká, že nebude chodit do práce. Co si myslíš, že doma viděla, táta fetoval, máma má druhé s nějakým Bulharem, kterého ani nechce.“* U2 také v rozhovoru zmiňuje, že základ je v rodině, tak jak je dítě naučeno z domova, tak se projevuje i dalších institucích.

Uvádím ještě jeden ukázkový příklad z výpovědi U3 a z vlastního pozorování, který se týká chlapce, který je poznamenán chováním svých rodičů, především otce. Chlapec jménem Matěj chodil rok do mé třídy, byl z rozvedené rodiny, každých čtrnáct dní jezdil na víkend k otci. Matěj byl na svůj věk velmi všímavý a chytrý, avšak výbušný

na děti i učitele. Pokud zjistil, že má v učiteli důvěru, často se svěřoval. Většinou mluvil o mamince, která má nového přítele, budou se stěhovat a on bude mít nový pokojíček. Do té doby spal s maminkou. Evidentně ho trápilo, co se doma děje. Možná vnímal, že začíná být odstrčený. Po rozhovoru s učitelkou, ke které chlapec přestoupil, jsem zjistila, že své místo nemá ani u otce. Jeho ho nutil psát přípravné úkoly do první třídy i přesto, že chlapec byl na první třídu připravený a především nechtěl. Když se narodilo jeho otci dítě, Matěj byl vždycky na noc přestěhován do jiného domu k babičce, protože se otec s přítelkyní báli o život dítěte. U3 uvedla, že otci říkala, že nedělají dobře. V mateřské škole se chování Matěje zhoršovalo. *„Pokud nebylo něco podle něho, dostal záchvat a začal škrtit děti a řval, že mě zabije. Najednou to přešlo a nic si nepamatoval. Není to s ním vůbec dobrý, jezdí do Opařan na psychiatrii.“* Na této ukázce je zřejmé, jaký vliv může mít nevhodný přístup rodičů k dítěti na jeho další život.

9.1.7 Kategorie: Řešení nekázně

Pokud má být učitel pro dítě respektující autoritou, je důležité, jakým způsobem přistupuje k řešení vyskytujících se kázeňských problémů. Dotazované učitelky prvotně řeší nekázeň spontánně zvýšením hlasu, tím upozorní dítě na vznikající situaci. Pokud se dítě nevhodně chová, např. když sedí při řízené činnosti v kruhu ostatních dětí, U3 vyzve dítě, aby myšlenku dořeklo za ni. *„V ten moment je ticho,“* uvádí již zmíněná učitelka, které se osvědčilo i rozsazení dětí nebo dání dítěti na výběr, že pokud ho činnost nezajímá, může si jít sednout jinam. *„Když někdo nechce jít, tak ho tam odvedu. I děti samy říkají, že je tenhle vyrušuje, tak se děti zeptám, co s ním uděláme. A to máš slyšet ty názory. Říkají, ať jde ke stolečku nebo na lavičku.“* U2 v rozhovoru uvedla, že děti, které narušují činnost a třikrát neuposlechnou, posílá též ke stolečku, kde mají možnost si vybrat hračku. Odpovědí jsem byla překvapená, proč dítě, které zlobí, dostane hračku? U2 vypověděla, že jí přijde nelogické, aby dítě pouze sedělo a bralo to jako trest, ale aby to bralo jako upozornění. Podle U3 je lepší, když dítě místo pouhého sezení, dívání se, procvičuje hravou formou např. motoriku. Předškolní děti dostávají pracovní listy nebo jsou jim předkládány činnosti, ve kterých jsou méně zdatní například stříhání. Podle U3 je stříhání u stolečku pro některé děti trestem. Učitelka č. 2 o sobě vypověděla, že je hodně liberální a nemá ráda příkazy a zákazy. Dalším

možným řešením nevhodného chování podle U1 je ptát se dítěte na to, co udělal špatně a vést o problému diskuzi s následnou domluvou. Podle učitelky je náročné zachovat trpělivost. Dále vypověděla: *„Všechny děti se snažím vnímat a každé chování má příčinu a ty děti za to vlastně nemůžou. Kdybych to takhle neměla, tak to tam nemůžu přežít.“* Z nedostatku času a kvůli velkému počtu dětí příčinu neřeší, pokud se nejedná o extrémní nevhodné chování.

Položila jsem vybraným učitelkám otázku, co považují za nejdůležitější při řešení nekázně. Pro učitelku č. 1 je nejdůležitější včasná reakce, pokud dítěti hrozí nebezpečí úrazu nebo újmy na zdraví, následně zvládnout svoje emoce a vysvětlit dítěti, proč se takto nemůže chovat. Učitelka č. 2 uvedla již několikrát v rozhovoru, že důležité je, aby si na chybu přišlo dítě samo. Nesmí se však zapomínat na individuální přístup ke každému dítěti a nevracet se zpětně k trestu. Učitelka č. 3 odpověď vztáhla všeobecně na učitele. Základem pro U3 je, aby všichni pracovníci školy řešili projevy nekázně totožně.

9.1.8 Kategorie: Postoj rodičů k nekázni a pravidlům v MŠ

Z výpovědí učitelek je patrné, že postoj rodičů k nekázni jejich dětí v mateřské škole není příliš aktivní. Učitelka č. 3 v rozhovoru uvedla, že někteří rodiče nemají zájem řešit problém svých dětí a vše vyřeší větou „že se to nedělá“. Jiní rodiče udělí dítěti trest v podobě zákazu na televizi, který však nedodrží a trest se nekoná. Z rozhovoru s učitelkou č. 2 je zřejmé, že někteří rodiče nevědí, jak potrestat své dítě jinou cestou, než že mu zakážou oblíbenou hračku nebo televizi v prostředí domova. Podle učitelky č. 3 je tato varianta potrestání správná a přiklání se k ní. Učitelka č. 2 je opačného názoru a říká, že dítěti, které někoho uhodilo ve školce, nemůžete sebrat něco doma. *„To děcko to nepochopí. On ví, že něco provedl ve školce, paní učitelka si postěžovala, maminka udělala bubu. Potom přijde domů a maminka mu řekne, že má zákaz na televizi, protože ve školce... Je to podle mě nelogický.“* Dále je nutné zmínit, do jaké míry řešit problémy ve třídě a kdy je vhodné k problému přivolat rodiče. Neznáme rodiče dětí dokonale a nemůžeme předpokládat, jak budou reagovat. Učitelce č. 2 se stala nečekaná situace po rozhovoru rodičů o chování jejich dcery. Dívka přišla druhý den do mateřské školy zmlácená.

Většina učitelek při častých kázeňských problémech doporučuje rodičům odbornou literaturu nebo pomoc odborníků, ale setkávají se s nezájmem rodičů.

9.1.9 Kategorie: Změna pohledu na pravidla a nekázeň v závislosti na délce praxe

Změna pohledu na pravidla a nekázeň v závislosti na délce praxe. Takto zněla jedna z mých posledních otázek v rozhovorech s vybranými učitelkami mateřských škol. Pohledy učitelek se za dobu jejich působení v předškolním zařízení opravdu změnily. U některých učitelek razantněji, u některých méně.

Učitelka č. 3 pracuje s dětmi již 39 let a změny zaznamenala negativní. Z výpovědi je zřejmé, že autorita učitele s postupem času klesá, děti nejsou na mateřskou školu z rodiny dostatečně připravené, rodiče se dětem dnes nevěnují a následně se děti v kolektivu mateřské školy projevují nevhodným až agresivním chováním. Jednou z možných příčin je podle již zmíněné učitelky alternativní vzdělávací systém Montessori. *„Dnes je volná výchova a propaguje se Montessori. Nesouhlasím s Montessori.“* Na otázku, proč nesouhlasí s Montessori pedagogickou, jsem dostala následující odpověď: *„Protože rodiče to pojmu tak, že dítě může všechno. My tady jsme úplný nuly. Dřív, co učitelka řekla, tak to bylo svatý, rodiče vše respektovali, spolupracovali. Děti, když nastupovaly do školky, tak byly vycvičený. Měly základy slušnosti z rodiny. Nedá se to s dneškem porovnávat. Kluk nemá týden ručník a táta mu řekl, ať mu ho někdo půjčí. Tak kde jsme? Děti byly dřív daleko víc vychovaný. Dřív děti šlapaly jako hodinky, dělalo se zaměstnání naráz se třiceti dětmi a všichni dělali.“*

Učitelka č. 1 je začínající pedagog s tříletou praxí a stojí si za názorem, že postoj k nekázi a pravidlům se podle ní mění v závislosti na zkušenostech z vlastních životních situací. *„Jinak se na to díváš, když děti nemáš, pak když je máš a nakonec, když jsi ve školce.“* Uvedla, že v počátcích své pedagogické praxe nepřemýšlela nad tím, proč děti zlobí a tolerovala jejich chování. Nyní je názoru, že děti za své chování nemohou a je pro ni důležité poznat, z jakých poměrů a prostředí dítě pochází, jelikož prostředí má značný vliv na chování dítěte v mateřské škole.

Učitelka č. 2 s desetiletou praxí odpověď shrnuje stručně. Uvádí, že postoj k nekázi a pravidlům v mateřské škole se razantně nezměnil: *„...ale na začátku mé praxe jsem byla ještě víc mírnější a tolerantnější.“*

10 DISKUSE

Cílem praktické části bakalářské práce bylo zjistit, jaká pravidla jsou stanovována v mateřských školách, jak jsou vytvářena a jakými způsoby jsou s pravidly seznamovány děti. Dále jsem zjišťovala, jakými strategiemi, postupy a prostředky usilují učitelé o dodržování pravidel a jaký oni sami mají postoj k pravidlům. V neposlední řadě bylo mým cílem zjistit, jaké projevy chování označují učitelé za nekázeň a jak tyto projevy řeší. K naplnění cílů jsem si stanovila tři výzkumné okruhy, které byly dále rozšířeny metodou hloubkového rozhovoru s učitelkami mateřských škol.

Na úvod bych ráda vnesla svůj vlastní pohled do problematiky pravidel a nekázně za dobu, po kterou pracuji v mateřské škole.

Jsem začínající učitel s pedagogickou praxí tři roky. Myslím si, že většina lidí přichází do nového zaměstnání s jistým očekáváním. Do mateřské školy jsem nastupovala jako bezdětná a s obavami, jak zvládnou vzdělávat a vychovávat děti, a především pak to, jak mě jako nezkoušenou učitelku přijmou rodiče dětí. Jak jsem postupem času zjistila, mé obavy byly zbytečné, o to více mě zarazil přístup některých učitelek k samotným dětem. Velmi často jsem se setkávala se zákazy, příkazy a s nespravedlností vůči dětem. Například to, když bylo potrestáno v konfliktu mezi dětmi nevinné dítě. Když paní učitelka při obědě okřikne děti, že se u jídla nepovídá a sama nad talířem hovoří. Proč si paní učitelky u oběda povídat mohou a děti ne, když jsou pravidla pro všechny stejná? Nemáme jít dětem příkladem? Proč dítě, které nemá potřebu spánku, musí ležet na zádech, s rukama podél těla a nesmí se pohnout? Velmi často z takových situací začne vznikat „zlobení“.

Jako učitelky bychom měly děti více pozorovat a naslouchat jim. Jsem si vědoma toho, že je to velmi složité, pokud je učitelka ve třídě podstatnou část dne sama se 28 dětmi. Nevhodné chování nás má upozornit, že se možná s dítětem něco děje, má nějakou potřebu, stýská se mu, stala se mu křivda, chce naši pozornost z důvodu, že doma jí tolik nemá. A svoji potřebu vyjadřuje nepřiměřeným chováním. Práce učitelky mateřské školy je i jakýmsi posláním a jedním z předpokladů kvalitní práce je upřímný zájem o dítě. Dítě vycítí, že vám může věřit a někdy vám poví i to, co nikomu jinému ne. Poví vám tajemství či trápení a nejednou zjistíte, proč se tento nejzlobivější kluk

takto chová, protože má starosti a neumí je sám vyřešit. Měli bychom si uvědomit, že dětem naším chováním a jednáním dáváme část něčeho do jejich života. Že za každým nekázeňským chováním je něco skryto – důvod, příčina, zvyk a tím, že dítě potrestáme, problém mu nepomůžeme vyřešit. Naší snahou by mělo být to, se děti cítily v pohodě a bezpečí.

Když jsem se ptala nejmenované paní učitelky, zda by se mnou vedla rozhovor na téma „Pravidla a nekázeň v mateřské škole“, odpověděla mi se smíchem: „*No to ti ani nemůžu všechno říct, vždyť by mě mohli zavřít!*“ Ač to byla v danou chvíli úsměvná odpověď, na druhou stranu si zaslouží i určité zamyšlení.

Nyní se budu zabývat jednotlivými výzkumnými okruhy, které mi pomohly k naplnění jednotlivých cílů. Pravidla a nekázeň spolu úzce souvisí, některé poznatky se mohou dotýkat i více výzkumných okruhů.

1. Jaká pravidla jsou stanovována v mateřských školách?

Na základě hloubkových rozhovorů bylo zjištěno, že vybrané učitelky s pravidly v mateřské škole pracují. K pravidlům se staví kladně a usilují o jejich dodržování mezi dětmi. Počet pravidel v běžné třídě závisí na věkovém složení třídy, avšak učitelky si nebyly zcela jisty tím, kolik ve skutečnosti pravidel ve třídě mají. Počet se pohyboval v rozmezí od šesti do deseti pravidel. Nejčastěji se vyskytovala pravidla, která se týkala bezpečnosti dětí – neběháme, neubližujeme si, nestrkáme se. Následovala pravidla typu – pomáháme si, půjčujeme si hračky a uklízíme je. Je zajímavé, že ačkoliv učitelky mezi prvními pravidly uváděly pravidlo, které se týká bezpečnosti dětí (neběháme), za nejdůležitější ho považuje pouze jedna z učitelek. Pro ostatní učitelky je nejdůležitějším pravidlem v kolektivu dětí to, aby se naučily si vzájemně pomáhat či, aby uměly okamžitě poslechnout požadavkům učitelky. Pokud se vrátím k nejčastějšímu pravidlu týkajícímu se pohybu dětí v prostoru třídy, odkázala bych se na teoretickou část, ve které Matějček (2000) hovoří o tom, že potřeba pohybu je pro předškolní dítě typická, a proto by měly mít děti v mateřské škole dostatek pohybu, tím je možné eliminovat nežádoucí chování dětí.

Pravidla jsou formulována převážně negativně. Vráťím-li se do teoretické části, zjistím, že podle Kopřivy a spol. (2012) není dítě schopno si představit např. nebouchání. Myšlení předškolního dítěte probíhá v obrazech a nebouchání si převede na pojem bouchání. Je tedy vhodné pravidla formulovat pozitivní formou. Jak jsem již v teoretické části zmiňovala v kapitole 5.2.

Z rozhovorů je zřejmé, že učitelé nabízejí do jisté míry dětem možnost spolupodílet se na pravidlech třídy, ale většina učitelů dětem pravidla spíše předkládá. Aby pravidla byla pro děti jasná a srozumitelná, využívají učitelky piktogramy, které jsou umístěny na viditelném místě v herně a v případě potřeby na pravidla učitelky poukazují. Pro odlišení důležitosti pravidel uvádí jedna učitelka i barevné odlišení. Červený podklad pro důležitá pravidla, která se týkají bezpečnosti dětí, a zelená pro méně důležitá typu půjčujeme si hračky. Většina učitelek má pro pravidla speciální názvy, které dětem snáze přiblíží dané pravidlo. Jedná se o pravidla typu: „pusinkové“ pravidlo (umět odpovídat, nekřičíme), sluchové („ouškové“) pravidlo (uposlechnout učitele), „želvičkové“ pravidlo (pomalá chůze ve třídě), „kapičkové“ pravidlo (nestříkáme s vodou), „srdíčkové pravidlo“ (máme se rádi) a „košťátkové“ pravidlo (uklízíme po sobě hračky).

Na otázku, jakým způsobem vytvářejí ve třídě pravidla, odpovídaly obdobně. Pravidla vznikají ve společném kruhu, ve kterém si o pravidlech povídají a následně jsou vyobrazena v piktogramech. Aby pravidla děti přijaly, je nutné je s nimi seznamovat. Učitelky uvedly, že děti často s pravidly seznamují formou hraných situací, již zmíněnými piktogramy a rozhovory. Se stanovováním pravidel souvisí i sankce za jejich nedodržování, jak je zmíněno v teoretické části. Uvedené učitelky nestanovují zároveň s pravidly i postihy. Jaký postih dítě čeká při porušení pravidla, učitelka rozhodne v daný okamžik. Nejčastější metodou, jak upozornit na porušení pravidla, je zvýšení hlasu a upozornění dítěte na nevhodné chování. Často učitelky vedou děti k tomu, aby si samy odpověděly na to, jaké pravidlo porušily. Cílem je, aby si dítě chybu uvědomilo. Vhodné je pracovat s pravidly během celého dne a dětem pravidla připomínat.

Překvapivé bylo zjištění, jaká mají děti povědomí o základních pravidlech z rodiny. Učitelky se z většiny shodují, že polovina dětí přichází do mateřské školy bez znalosti základních pravidel a druhá polovina má s pravidly jisté zkušenosti z rodiny. Základními pravidly je myšleno: pozdravit, poprosit, poděkovat, uposlechnout a v závislosti na věku zvládnout sebeobsluhu. Z výpovědí je zřejmé, že rodina je důležitým faktorem při začleňování dítěte do společnosti. Naučené sociální dovednosti z rodiny dítě uplatňuje v širším okruhu lidí. Úroveň rodinné kultury do jisté míry ovlivňuje jednání a chování dítěte ve společnosti, jak již bylo popsáno v kapitole 1.1. Podle chování a jednání lze poznat, z jakého sociálního prostředí dítě pochází. Nyní se nacházíme v době s vysokou rozvodovostí a následnou střídavou péčí. Odlišný přístup rodičů k dětem může mít za následek to, že dítě není schopno fungovat v jiné sociální skupině.

2. Jaké projevy chování dětí označují učitelé mateřských škol za nekázeň?

Co konkrétně učitelky považují za nekázeň? Nad touto otázkou oslovené učitelky chvíli přemýšlely, než mi odpověděly. A prvotně mi odpověděly spíš na to, co je nekázeň než její projevy. Projev nekázně každá z uvedených učitelek vnímá odlišně. Za projevy nekázně tedy považují: úmyslné ublížení, povídání si v situacích, kdy mají děti naslouchat, pošťuchování, časté odchody na toaletu, uvědomělé porušení pravidel, lhaní, opakované neuposlechnutí požadavku, drobné krádeže a nesoustředěnost dětí. U posledního projevu nekázně se pozastavím. Zde se nabízí otázka, jestli nesoustředěnost lze považovat za projev nekázně. O této skutečnosti se zmiňuje v teoretické části Matějček (2000), který uvádí, že se dítě v předškolním věku projevuje nejen nadměrnou pohyblivostí, ale také nesoustředěností. Je pro něho obtížné sedět v klidu u stolu, neustále si s něčím hraje, ničí zařízení i hračky. Učitelé dítě následně trestají, ale je na místě se zamyslet, do jaké míry jsou trestány přirozené projevy dítěte a nikoli mravní normy.

Pokud hovoříme o projevech nekázně, je nutné zmínit i související příčiny s tímto nežádoucím chováním. Z výpovědí učitelek je zřejmé, že oblast příčin je velmi rozsáhlá. Podle oslovených učitelek jsou nejčastějšími příčinami nekázně dětí v mateřské škole: nedostatečná motivace dětí k dané činnosti, vliv médií, nevyhovující vzor a výchova

v rodině, potřeba upoutání pozornosti na vlastní osobu, diagnostikované poruchy soustředěnosti. Blíže rozeberu jednotlivé příčiny nekázně. Motivace je z podstatné části ovlivněna přístupem učitelem, jak bylo již řečeno v teoretické části. Nepřiměřené téma vzhledem k věku dětí, nevhodné organizační formy, přemíra podnětů, dlouhá doba činností, při kterých se děti musí soustředit, a samotný přístup učitele, u kterého by měly převládat kladné emoce.

Dnešní děti jsou ovlivňovány filmy, seriály, pohádkami, počítačovými hrami či internetem. Ne vždy jsou tyto pořady a hry vhodné pro ně vhodné. Vráťím-li se do teoretické části své bakalářské práce, osvětlím důvody této skutečnosti. V médiích se děti často setkávají s projevy agresivity, násilí a to může být důvodem nevhodného chování v mateřské škole. Nadměrnou konzumací médií ztrácí dítě zájem o reálné prožívání života, mění se jeho hodnotové postoje a názory. V neposlední řadě je narušen vývoj osobnosti identity a ztráta smyslu pro pravdu, jak uvádí Helus (2004).

Učitelky se shodují, že zásadním problémem je přístup rodičů k dětem. Z důvodu vytíženosti v zaměstnání nemají čas se dětem dostatečně věnovat. Jsou unavení ze zaměstnání a umožňují dětem trávit více času sledováním televize či internetu bez jejich kontroly. Dále neshody v rodině, rozvody rodičů, střídavá péče i příchod nového člena do rodiny. To vše může mít zásadní vliv na jednání dítěte, jak již bylo zmíněno v příběhu chlapce z rozvedené rodiny. A především prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Přijímá vzory chování svých nejbližších a ztotožňuje se s nimi. Za velmi podstatné považuji zmínit i změnu v postoji rodičů k výchově dětí. Nyní rodiče kladou větší důraz na samostatné jednání dítěte a poslušnost není hlavním smyslem výchovy. Nevhodné projevy dítěte jsou omlouvány a přirovnány k projevům samostatnosti. S tímto poznatkem z teoretické části se ztotožňuji.

Rodinné prostředí se pojí s další uvedenou příčinou a tou je upoutání pozornosti na vlastní osobu. Jak již bylo zmíněno v teoretické části, dítě se již v útlém věku může naučit, že jediná pozornost, která se mu dostává od rodičů, je v okamžiku, kdy se chová zlobivě. Následně toto chování opakuje v mateřské škole za účelem pozornosti učitelky.

Poslední z uvedených příčin nekázně se týká poruchy nesoustředěnosti dětí. Často se setkávám s rodiči, které chování svého dítěte omlouvají tím, že jejich dítě je hyperaktivní a z toho důvodu se nemůže soustředit. Myslím si, že pojem hyperaktivita je trendem dnešní doby a je na místě rozlišit hyperaktivitu, poruchy nesoustředěnosti (ADHD) a „nevychované dítě.“ Pokud vznikne podezření na ADHD, je vhodná spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou a následné přizpůsobení výchovně vzdělávacího programu v úzké spolupráci s rodiči.

3. Jakým způsobem řeší učitelé nekázeň v mateřské škole?

V posledním okruhu se zaměřuji na způsob řešení nevhodného chování dětí. Co je konkrétně nejdůležitějším prvkem v řešení nekázně, postoj rodičů k pravidlům a nekázni a v neposlední řadě změna pohledu učitelky na pravidla a nekázeň v závislosti na délce praxe.

Prvotní reakcí učitelek při začínajícím či již vzniklém nevhodném chování je zvýšení hlasu k určenému dítěti. Druhotnou reakcí je častá otázka směrem k dítěti: „Pojď to říci za mě.“, rozsazení dětí, diskuze o problému s následnou domluvou a vyloučení dítěte z kolektivu. Zaměřím se na vyloučení dítěte z kolektivu, protože, se zde rozcházejí názory učitelek. Nejčastěji je dítě vyzváno, aby si sedlo k prázdnému stolečku a přemýšlelo o svém nevhodném chování, pokud neuposlechne, je odvedeno k určenému místu učitelkou. V tomto případě je trestem pro dítě, že si nemůže hrát s ostatními dětmi. Další variantou je, že dítěti je nabídnuta alternativní činnost u stolečku. Zde je možné si povšimnout rozdílných přístupů v řešení nekázně. Zatímco jedna učitelka vyžaduje striktní sezení a přemýšlení nad svým chováním u stolečku, druhá učitelka dává přednost alternativní činnosti, kterou si dítě vybere samo nebo mu je přiděleno učitelkou. Jejím cílem není, aby vyloučení z kolektivu bralo dítě jako trest, ale pouze jako upozornění na nevhodné chování či porušení pravidla.

Hlavními zásadami při řešení nekázně v mateřské škole podle oslovených učitelek jsou: Zvládnutí emoce učitelky, individuální přístup k jednotlivým dětem, neodkládat řešení vzniklého problému na pozdější dobu. Dále docílit toho, aby si dítě nevhodné chování

uvědomilo a pochopilo možné důsledky. Za důležité je považován též jednotný přístup všech učitelek k řešení nekázně.

Ze získaných poznatků o postoji rodičů k nekázni a pravidlům vyplývá, že většina rodičů nemá zájem o řešení problému v rámci nevhodného chování v mateřské škole. Dle výpovědí učitelky se někteří rodiče sami neumí chovat podle společenských norem. Pokud rodiče řeší v budově mateřské školy nekázeň svých dětí, nejčastěji přistupují k domluvě nebo zákazu určité činnosti doma. V uvedeném případě se rozcházejí i názory učitelek, část dotázaných se přiklání k názoru, aby dítě za prohřešky v mateřské škole nebylo trestáno doma a část v tomto jednání rodičů vidí smysl.

Pokud se blíže zaměřím na změnu pohledu učitelek v závislosti na délce jejich praxe, je patrné, že změnu vnímají zcela odlišně. Jednou z nejméně výrazných změn je, že se pohled učitelky za dobu její praxe změnil v tom smyslu, že na začátku pedagogické praxe přistupovala k dětem ještě více tolerantněji než nyní. Další změna pohledu je zaměřena na příčiny nevhodného chování. Učitelka v počátcích své praxe tolerovala nekázeň dětí a chápala toto chování jako běžnou součást dění v mateřské škole. V současnosti pohled razantně změnil, nyní je názoru, že nepřiměřené chování pramení z různých příčin a z toho vyplývá, že děti za své chování nemohou, jelikož jsou ovlivňovány prostředím.

11 ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zvýšení znalostí v dané problematice pravidel a nekázně v mateřské škole a dále získání hlubších poznatků v této oblasti v rámci hloubkových rozhovorů s učitelkami mateřských škol.

Na základě získaných informací z literatury se teoretická část bakalářské práce nejprve zabývala tématem socializace a jejím vlivem na osobnost dítěte, tématem morálního usuzování v předškolním věku podle J. Piagera a L. Kohlberga, dále kázní a nekázní v pedagogických souvislostech. Teoretickou část zakončuji kapitolou o pravidlech a jejich tvoření v mateřské škole a závěr této kapitoly pojednává o osobnosti učitele v mateřské škole a jeho vlivu na ukázněnost třídy.

V praktické části bakalářské práce byly definovány cíle, které korespondovaly s výzkumnými okruhy. Cílem bylo získat odpovědi na tyto výzkumné okruhy: Jaká pravidla jsou stanovována v mateřských školách?, Jaké projevy chování dětí označují učitelé mateřských škol za nekázeň?, Jakým způsobem řeší učitelé nekázeň v mateřské škole? K dosažení výzkumného cíle byly realizovány tři polostrukturované hloubkové rozhovory s učitelkami mateřských škol.

Z celkových výsledků hloubkových rozhovorů bylo zjištěno, že všechny učitelky pracují s pravidly a považují je za důležitou součást života v mateřské škole. Ačkoliv učitelky uvedly, že pravidla vytváří společně s dětmi, z následujících rozhovorů vyplynulo, že tomu takto není a pravidla jsou dětem spíše předkládána. V mateřských školách jsou stanovována pravidla typu: neběháme, neubližujeme si, nestrkáme se, pomáháme si, máme se rádi, půjčujeme si hračky a uklízíme je na své místo. Tato pravidla jsou formulována převážně negativně, ačkoliv většina učitelek má povědomí, že pravidla by měla být formulována pozitivně, v praxi nejsou schopné je v mnoha případech realizovat z důvodu přetrvávajícího zvyku z dřívější doby. Každá z učitelek vnímá důležitost pravidel odlišně, to je patrné v odpovědích na otázku, jaké pravidlo považují v mateřské škole za nejdůležitější. Za nejdůležitější pravidlo považují: bezpečnost dítěte (neběhat), dále vzájemná pomoc mezi dětmi či poslušnost (okamžité uposlechnutí učitele).

Pravidla jsou v základě vytvářena v kruhu, kde si společně učitelky s dětmi o pravidlech povídají a následně jsou vyobrazená v piktozimech pro lepší pochopení a orientaci a následně umístěna v prostorách třídy. Dalšími způsoby, jakými učitelky seznamují děti s pravidly, jsou formou hraných scének či rozhovorem.

Z výzkumu dále vyplývá, že se učitelky setkávají se širokým spektrem projevů nevhodného chování a každá z učitelek tyto projevy vnímá odlišně. Za nekázeň považují projevy typu: úmyslné ublížení, povídání si v situacích, kdy mají děti naslouchat, poštuchování, časté odchody na toaletu, uvědomělé porušení pravidel, lhaní, opakované neuposlechnutí požadavku, drobné krádeže a nesoustředěnost dětí. Ne příliš pozitivní bylo zjištění, že za nekázeň považuje oslovená učitelka i nesoustředěnost dětí. S nekázní je nutné zmínit i možné příčiny tohoto nevhodného chování, které se mohou týkat převážně: nedostatečné motivace dětí k dané činnosti, vliv médií na chování dítěte, nevyhovující vzor a výchova v rodině, potřeba upoutání pozornosti na vlastní osobu, diagnostikované poruchy soustředěnosti. Z rozhovorů vyplývá, že většina učitelek neřeší příčiny nevhodného chování za předpokladu, že se dítě např. častěji nechová agresivně k dětem či učitelům.

Co se týče řešení nekázně, nejčastější forma bývá zvýšení hlasu učitelky k určenému dítěti, následuje přivolání dítěte a žádání vysvětlení jeho chování. Dále rozsazení dětí, diskuze o problému s následnou domluvou či vyloučení dítěte z kolektivu.

Výzkum poukazuje na to, že hlavní příčina nevhodného chování dětí pramení převážně z rodiny a z nedostatku společně tráveného času. S tímto souvisí i současná výchova, ve které se slušné chování dostává do pozadí a upřednostňuje se projev osobnosti dítěte, které s sebou nese i nevhodné známky chování. Co se týče nekázně v závislosti na učiteli, je z praktické části zřejmé, že přinášení nových metod, forem práce či neotřelá nabídka činností je pro děti zajímavější a upoutá jejich pozornost, a tak eliminuje částečně nežádoucí chování, proto se přikláním k pravidelnému vzdělávání pedagogických pracovníků a aktivní sebevzdělávání v oblasti práce s dětmi.

Na závěr své práce bych dodala, že je důležité, aby učitel sladil přirozené potřeby dětí, jejich vývojová období, které zahrnují i projevy vzdoru či snahy osamostatnit se s pravidly dané třídy. V neposlední řadě je důležité, aby učitel znal dítě a prostředí,

ze kterého pochází, i to může přispět k efektivnímu vzdělávání. Projevům nekázně vždy něco předchází ať už již zmíněná potřeba, nezáměr o činnost, neznalost slušného chování či dětská trápení. Upozornění na nevhodné chování, vyloučení z kolektivu či jiné formy trestu nepomohou vyřešit dítěti jeho problém. Je tedy v zájmu nás všech učitelů, abychom k dítěti přistupovaly otevřeně a pomohly mu najít cestu k vyřešení problému a následné spokojenosti.

12 POUŽITÁ LITERATURA

- BENDL, S. *Jak předcházet nekázní, aneb, Kázeňské prostředky*. Praha: ISV, 2004. 208 s. ISBN 80-86642-14-3.
- BENDL, S. *Kázeňské problémy ve škole*. Praha: Triton, 2011. 264 s. ISBN 978-80-7387-436-0.
- BENDL, S. *Neukázněný žák: cesta institucionální pomoci*. Praha: ISV, 2004. 100 s. ISBN 80-86642-36-4.
- BENDL, S. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2011. 208 s. ISBN 978-80-7387-432-2.
- EYRE, L., EYRE, R. M. *Jak naučit děti hodnotám*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 160 s. ISBN 978-80-7367-275-1.
- FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2014. 384 s. ISBN 978-80-262-0741-2.
- HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. 232 s. ISBN 80-7178-888-0.
- HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3.
- HOLEČEK, V. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014. 224 s. ISBN 978-80-247-3704-1.
- JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012. 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2.
- KALHOUS, Z. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. 448 s. ISBN 80-7178-253-X.
- KELLER, J. *Úvod do sociologie*. Vyd. 4. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 204 s. ISBN 80-85850-25-7.
- KOPŘIVA, P. *Respektovat a být respektován*. Vyd. 3. Kroměříž: Spirála, 2012. 286 s. ISBN 978-80-904030-0-0.

- KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2012. 168 s. ISBN 978-80-262-0052-9.
- MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Vyd. 5. Praha: Portál, 2000. 109 s. ISBN 80-7178-486-9.
- MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada, 2005. 184 s. ISBN 80-247-0870-1.
- MIŠURCOVÁ, V., SEVEROVÁ, M. *Děti, hry a umění*. Praha: ISV, 1997. 195 s. ISBN 80-85866-18-8.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2009. 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.
- ROGGE, J. *Děti potřebují hranice*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2009. 131 s. ISBN 978-80-7367-634-6.
- SEVERE, S. *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 200 s. ISBN 978-80-7367-324-6.
- SVOBODOVÁ, E., ŠVEJDOVÁ H. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011. 168 s. ISBN 978-80-262-0020-8.
- SVOBODOVÁ, E., VÍTEČKOVÁ M. *Osobnost předškolního pedagoga: sebereflexe, sociální kompetence a jejich rozvíjení*. Praha: Portál, 2017. 200 s. ISBN 978-80-262-1243-0.
- ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě v předškolním období*. Praha: Mladá fronta, 2004. 76 s. ISBN 80-204-1187-9.
- ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĎOVÁ K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. 384 s. ISBN 978-80-262-0644-6.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

Periodikum

KRAMULOVÁ, PhDr. Daniela. *Malí agresoři. Informatorium 3–8*. 2015. Praha: Portál, 2015 (10), 15.

Těthalová, Marie, Mgr. *Co je příčinou problémového chování dětí?* Informatorium 3-8. Praha: Portál, 2016 (4), 28-29.

Internetové zdroje

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání od 1. ledna 2018* [online]. [cit. 21. 2. 2018]. Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-od-1-1>

SEZNAM PŘÍLOH

příloha č. 1 Otázková opora k hloubkovým rozhovorům

příloha č. 2 Autentické přepisy rozhovorů

Příloha č. 1 Otázková opora k hloubkovým rozhovorům

1. Když se řekne pravidla, jak o tom přemýšlíš?
2. Kolik máte ve třídě pravidel?
3. Jaká pravidla máte?
4. Jak pravidla ve třídě vytváříte?
5. Které pravidlo považuješ za nejdůležitější?
6. Jaké postupy, prostředky či metody používáš k dodržování kázně ve třídě?
7. Mají děti pojem o pravidlech z rodiny?
8. Jaké projevy chování považuješ za nekázeň v rámci mateřské školy?
9. Jak se staví rodiče k nevhodnému chování svých dětí?
10. Jaké příčiny mohou být za nevhodným chováním?
11. Nabízíte rodičům nějaké semináře v rámci problémového chování dětí?
12. Jak se změnil pohled na nekázeň (zlobení) za dobu tvé praxe?
13. Chceš zmínit ještě něco, co je podle tebe důležité?

Příloha č. 2 Autentické přepisy rozhovorů s učitelkami mateřských škol

Datum rozhovoru: 26. 1. 2018

Délka rozhovoru: 120 min

Rozhovor s učitelkou č. 1

T (tazatel): *Když se řekne pravidla, jak o tom přemýšlíš?*

U1 (učitelka č. 1): (pomlka) *Je to něco, podle čeho se musí jet. (pomlka) Jako první mě napadnou pravidla hry. Režim, řád, správné chování, pravidla slušného chování. Nic jiného mě nenapadá.*

T: *Kolik máte ve třídě pravidel?*

U1: *Řekla bych že tak šest.*

T: *Myslíš si, že jich je pro děti hodně nebo málo?*

U1: *Je jich hodně. Když řeknu, že máme šest, tak si ani nevzpomenu, jaká ta pravidla všechna jsou (smích).*

T: *Jaká jsou pravidla?*

U1: *Neběháme, chodíme pomalu, neubližujeme si, půjčujeme si hračky (pomlka). Jaký jsou ty další (pomlka, přemýšlení). Asi ji bude jenom pět (smích).*

Při hrách máme pravidla, že se děti nesmí strkat, že to nesmí bolet. Děti to vědí a samy se to snaží dodržovat. Před hrou, když se jich zeptám, jaký máme pravidla, tak je samy hlásí. Je dobré si ohlídat Pavla, Toma. Jsou to děti hyperaktivní, které se rozjedou a nemají návyky z rodiny.

T: *Dodržují děti uvedených pět pravidel?*

U1: *Pět důležitých pravidel dávají a vědí o nich. Neběháme, nestrkáme se, neubližujeme, poprosíme. To tam asi zobrazený nemáme. Teď pomluvíme jednu školku, ve které mají pravidla napsaná psacím písmem, a to mi přijde na hlavu. Neměli tam jediný obrázek.*

T: Jak pravidla ve třídě vytváříte?

U1: Pravidla děláme na začátku školního roku. Děti si je tvoří samy. Nejprve o pravidlech s dětmi diskutujeme, pak si je předvádíme. Minulý rok byl problém s chlapcem, který to nechápal. Když jsem předváděla, že někdo někoho plácá. Začal okamžitě reagovat, vyskakoval, bouchal děti, dělal ninju (smích), moralizoval a celá činnost byla u konce. Nikdo nic nevnímal. Takhle to dělat nešlo. Zpátky jsme si museli jít sednout, vzít si obrázky, které máme ve třídě vylepený celý rok, a popisovat, co na obrázkách je. Co se dělat může, co se dělat nemůže. Některé jsou na zeleném podkladu a některé na červeném. Jsme smíšená třída, takže velké děti pravidla znají a ty malé je nasávají.

T: Jaká pravidla máte na červeném a jaká na zeleném podkladu?

U1: Na červeném podkladu máme obrázek, kde velký chlapec leží na tom malém a bouchá ho (smích). Na zeleném máme znázorněno pravidlo, že když někdo mluví, druhý nemluví. Myslím si, že máme pravidlo, že si děti půjčují hračky a pravidlo, že někdo běží a to je na červeném podkladu. Takže pravidlo chodíme pomalu, bychom měli říkat. Můj velký problém je, říkat pravidla v kladný verzi. Všichni to vědí, ale stejně říkáme – neběhej, nekřič, nebouchej.

T: To jsou všechna pravidla, které máte na podkladě?

U1: Ostatní nejsou vyobrazený. Jsou tam jen ty nejdůležitější. Ještě máme pravidlo, že když něco chceme, tak se zeptáme.

T: Které pravidlo považuješ za nejdůležitější?

U1: Stěžejní pravidlo je určitě, že si neubližujeme.

T: Jaký postoj máš k dodržování pravidel u dětí mladšího školního věku a staršího školního věku?

U1: Já si myslím, že malé děti nezlobí. Nemají zažitá pravidla a zvykají si na třídu jako takovou. Sedmileté děti jsou jednou tak velké a dělají věci zažité z domova. Někteří neví, že nemají kamarádovi na něco sahat.

T: Co děláš proto, aby děti pravidla dodržovaly? Máš nějaké postupy, metody?

U1: Mám obrázky, kde jsou pravidla nakreslená. A používám i plyšáky, protože to mají děti rády. Skrz ně zahrát dětem situaci. Je to lepší přes zvířata a hračky, než hrát divadlo jako dospělá. Určitě je dobré pravidla uvést. A děti pojmenovávají, co je dobře a co není. Musíme jim to ale přiblížit, aby věděly, o co půjde. Je nás tu hodně a aby se nám nic nestalo, tak nám tady kamarádi něco předvedou. Řeknu dětem, ať pozorně koukají. A potom se jich ptám, jestli se jim chování líbilo, nebo nelíbilo a jak to udělat líp. Chce je to zapojit do celého procesu. A když si pojmenuje pravidlo, tak si ho ukážeme na obrázku, který je vylepený ve třídě.

Vlastně to děláme v rámci celého chodu školky. Cokoliv jdeme dělat, tak si předtím řekneme pravidla a řekneme si důvody, proč to budeme takhle dělat. Když se něco stane, tak jasně říct, že takhle to dělat nebudeme a ukázat třeba i proč se to stalo, že to má následky. V podstatě by pravidla měly říkat děti. Alespoň se zamyslí a uvědomí si to (smích). I když si to zahrajeme, řekneme, uvědomíme, tak stejně to je u určitých dětí zbytečný. Důležitý je, aby učitelka předvídala situace. K tomuto jsem dospěla ze svých zkušeností.

T: Mají děti pojem o pravidlech z rodiny?

U1: Je to tak půl na půl. Rozdělila bych je do dvou částí. Na děti, které pocházejí z normálních rodin a na děti, které jsou ze znevýhodněného prostředí. Ty rozhodně nemají pojem o pravidlech, řádu a o správném chování. Oni pravidla mají, ale nepsané, který je učí život u nich. U všech je pravidlo být první, protože kdo přijde dřív, ten mele. Nejspíš když nebudou první, tak nedostanou sladkost, hračku, nebo já nevím co. Je to strašná touha být první. Asi bych si o tom měla něco přečíst (pomlka). Ve školce chtějí být taky první a to je to, co jde proti. Když jdou na záchod, tak vyrazí a smetou všechny. Naše pravidlo je, že chodíme pomalu a tenhle prostě vypne a je konec. A od toho jsme my, abychom mu ukázali, že to jde i jinak. Je to běh na dlouhou trať. Vůbec mě nenapadá, jak to dělat motivačně. Většinou to probíhá formou trestu – teď se zastav a teď půjdeš pomalu. Ve finále ho všichni předběhnou a to je pro něho trest. Nenapadá mě, jak to udělat jinak. Pořád jenom vysvětlujeme.

T: U dětí z běžné rodiny funguje vysvětlování?

U1: Většinou dítě upozorníš, zbystří, nebo se lekne. Tyhle děti mají i nějaké svědomí, tam je to znát. Základ z rodiny mají. Taky to je o zkoušení hranic, kam ty děti pustíš.

T: Jaké projevy chování považuješ za nekázně v rámci vaší třídy?

U1: Nekázeň je, když dítě dělá něco, co nemá, a ví přesně, že to dělat nemá. Takže porušuje stanovená pravidla. Zrovna minulý týden jsem vymyslela venku s dětmi běhání po silnici. Dala jsem je do dvojic, aby se mi nepomlátily, a vždycky na tlesknutí děti vyběhly a Pavel, protože to má hozený jiným směrem vystřelil.

T: Co si mám představit pod pojmem „hozený jiným směrem“?

U1: My si myslíme, že má problém... (pomlka) se socializací. Takže asi takový sociopat. Nechali jsme ho diagnostikovat na mentální retardaci. Tam nevyšel, inteligentně je na tom dobře. Ale v rámci socializace a chování mezi dětmi je úplně mimo. Pavel vyběhl jako poslední a jelikož musí být ve všem první, tak holčičku sejmul takovým stylem, že odlétla na obrubák u silnice a celá se odřela. Podle mě to jsou zkratky, za který nemůže.

T: Z jaké rodiny chlapeček pochází?

U1: Kuba teď žije v úplné rodině a rodiče nejsou sezdaní. Tatínek byl rok ve vězení. Kuba má ještě další čtyři sourozence.

T: A jak jsi situaci řešila?

U1: Vzala jsem si ho k sobě a začala jsem mu vysvětlovat, že se to nedělá. Že by jí mohl hodně ublížit. Nejhorší na tom je, že když mu to říkáš, tak už víš, že je to zbytečný. Vůbec nevím, jestli mu to dojde do mozku. On asi pochopí, že něco udělal špatně, ale v hlavě to neudrží a příště to udělá zase. Jediná věc, jak tomu zabránit, je předvídat. Když budou příště běhat, tak už ho rozhodně nedávat s holčičkou, která je o dva roky mladší, ale s někým, kdo se mu vyrovná. S ním jsou teda problémy neustále. Myslím si, že mu vůbec nedochází, co dělá.

T: Za nekázeň tedy považuješ, že ublížil?

U1: *On ublíží, ale asi nevědomě. Podle mě, mu to nedojde. Na druhou stranu bych teda neřekla, že to je nekázeň. Nekázeň je podle mě to, čeho si je dítě vědomo, že porušuje.*

T: Jak se k tomu staví rodiče?

U1: *S rodiči se to řeší, ale je tam problém. Rodiče tvrdí, že s dítětem jsou na vyšetření, ale stejně tam nejdou. Rodina je sociálně slabší.*

T: Co bys teda označila za nekázeň?

U1: *Děti, které mě napadají, jsou srovnatelný s Kubou. Každé dítě určitě poruší nějaké pravidlo (pomlka). Pořád mě napadají děti, které chování mají na základě temperamentu nebo ty sociálně slabý (pomlka). Napadají mě holčičky v rámci řízené činnosti, které činnosti nezaujmu a vyrušují tím, že si povídají nebo chodí čůrat. Vzpomínám si na chlapečky, kteří měli přemíru rodinný péče, byli rozmazlení. Tuto situaci jsem nezažila, ale vím, že když jim bylo kolem čtyř let, tak proběhl konflikt. Chlapec dal tomu druhému ránu pěstí, až mu tekla krev. Maminka na to řekla, že si kluci, takhle hrajou (smích). Tohle mi vadí mnohem víc než chování dětí, které za to nemůžou. Tohle bych brala jako nekázeň. Když nad tím přemýšlím, tak jako nekázeň formou, že by byli drzí nebo že by něco nechtěli dělat, tak s tím se moc nesetkávám. Máme chlapečka, který má Aspergerův syndrom, což je porucha socializace. V jeho případě byla nekázeň, že ubližoval dětem, nedodržel pravidla, ale bylo to na základě toho, že to nezvládal. Odmítal dělat věci, řval na mě.*

T: Jak jsi na tuto situaci reagovala?

U1: *Musela jsem mu dát důrazně najevo, že já jsem ta, kterou on bude poslouchat. Optimální bylo vzít ho stranou, kde nikdo není, a vyřešit to. Dala jsem mu opravdu najevo, koho bude poslouchat. On to pochopil a rozbrečel se. Pouštěla jsem na něj vlny typu: „Tohle dělat nebudeš!“, „Tohle se mi nelíbí“. „Dotýká se mě to.“ V momentě, kdy jsem to udělala, tak to asi pochopil. Po tom, co se rozbrečel, tak se z něj stalo dítě, které v tu chvíli bylo potřeba zase objímat. Na každé dítě platí v danou chvíli něco jiného. Pořád dokola hledáme cesty, které budou fungovat. Chování se stupňovalo kvůli mamince, která byla pořád v pohodě, milá, sympatická, snažila se, ale nehodlala s ním*

nic dělat. Nechodila na sociální nácviky, protože to bylo v jednu hodinu a nebude ho brát ze školky a platilo se to. Maminka byla samoživitelka a platit to nechtěla. Byla dost rozevlátá, bohémská a neměla řád ani ona v životě. Řád nedávala ani jemu. Jediný řád měl chlapec ve školce. Maminka často střídala partnery a chlapec všem říkal táto. Často se stěhovali k partnerům nebo někdo bydlel u nich. On vlastně neměl ani žádný stálý domov.

T: Jak se nevhodně projevoval ve školce?

U1: Když přišel chlapec do školky, začal běhat dokola po herně a pokud jsme ho okamžitě nezařídili, tak byl konec. Chytali jsme ho, aby se zastavil a museli jsme na něho začít hned mluvit. Museli jsme mu hned říct, ať si jde sednout ke stolečku. Tam teda huroval, ale uklidnil se a pak si šel hrát s dětmi. Nejvíc fungovalo, když jsem u něj seděla a říkala jsem mu, co má dělat. Nemohl ho člověk opustit. Musel mít dozor. Nebylo přesně definovaný, jak s ním máme pracovat.

T: Co si teda myslíš, že bylo hlavní příčinou jeho chování?

U1: Určitě jeho postižení, je to porucha socializace. Nám to docvakne a učíme se to od rodičů. Těmhle dětem se to musí vysvětlit a oni se naučí, jak se mají chovat. Dobře věděl, že se to dělat nemá. Když na něj člověk koukal, tak nic neudělal. Věděl, že to může dělat ve chvíli, kdy ho nesledujeme. Kdyby se s ním pracovalo a měl režim, tak je kluk někde jinde. Kdyby matka fungovala, tak by to na něm bylo určitě vidět.

T: Nabízíte rodičům nějaké semináře v rámci problémového chování dětí?

U1: Nikdy nás nenapadlo, že bychom si pozvali do školky psychologa nebo jinou odbornou pomoc. Myslím si, že by neměli zájem, ani kdyby to bylo zadarmo (smích). Máme problém dostat rodiče na schůzku na začátku roku. Letos jsme dávali i papír, aby se dostavili z důvodu povinného předškolního roku. Dostavily se pouze dvě maminky. Ostatní říkali, že všechno znají, a proto nikdo nepřišel.

T: Napadá tě ještě něco, při čem se u vás vyskytuje nevhodné chování?

U1: Napadá mě u svačiny, kdy děti dělají něco schválně a je to pro ně legrace. Spíš se zesměšňují. Odmlouvání, drzost, to bych spíše řekla, (pomlka) co to vlastně je. To se

týká socializace v rodině. Tak, jak to mají nastavený v rodině. Dítě neuznává autoritu doma, a tak to zkouší i ve školce. My mu musíme dát najevo, že takhle ne, že tady se poslouchá. Je to spíše porušování společenských pravidel.

T: Vzpomněla jsem si, když jsem byla u vás ve třídě, že jedna holčička při řízené činnosti opakovaně odcházela na toaletu. Jak se k tomu stavíš?

U1: (smích) Tak tu už nepouštím. Záleží, v jakým okamžiku se to stává. Učitelka pozná, kdy ji to nebaví. V tom okamžiku odchází a já vím, že se jí čůrat nechce (smích). Vysvětlím jí, že je už velká a že by měla chvílku vydržet. Když vidím, že činnost je k ničemu, tak to zabalím, nemá cenu tak něco předvádět. Když se začnou bavit, tak nejlepší je, dát je do pohybu. Když sedějí, tak to nedaj a v tu chvíli začnou zlobit.

T: Jak konkrétně děti zlobí?

U1: Začnou si spolu povídat, pošouchují se. Někdo odchází čůrat (smích). Ted' mě prolítlo hlavou, že dítě zlobí, když nemá co dělat. Nikdo se mu nevěnuje, nic neprobíhá, nikdo si ho nevsímá. Potřebuju na sebe upozornit. Máme ve školce dvě děti, které mají doma malé sourozence – mimina. Není to úplně o nekázni, že by dělal něco schválně. Nehodlal se námi vůbec zabývat, ignoroval nás a všechno si dělal podle sebe. Pár měsíců po narození bylo chování markantní.

T: Věděla jsi, že se takhle chová, protože je v rodině miminko?

U1: To jsem nevěděla. Když to dítě tě pořád ignoruje, tak tě to dohání. Je to pořád dokola a člověk přestává mít trpělivost. Je to náročný a myslím si, že tam jsem selhala i já. Člověk už s ním i zatřese. Na základě toho, že jsme to začali řešit s maminkou. Mysleli jsme si, že neslyší. Na vyšetření se zjistilo, že to je z důvodu, že je doma miminko. I přesto, že je maminka na mateřský, tak si kluka vyzvedávala před koncem zavírací doby. Matka je typická biomatka, takže tohle chování nechápu. Když si propojíš, jak se chová a že má doma mimino, tak začneš fungovat úplně jinak. I přesto, že ti tohle dělá několikrát za den. Uvědomíš si, že to má vlastně těžký a musí se s tím vyrovnat. A když tady na něj budu řvát, tak to ne. Předtím jsem to nezvládala. Když jsem věděla, co je příčinou, lepší se mi s ním pracovalo.

T: Jaký je teda rozdíl v řešení nevhodného chování u dítěte, kde víš, jaký má problém a kde jsi problém nezjistila?

U1: (pauza) Asi bych měla hledat důvody, proč se takhle chová. Člověk ale nehledá. Nevím, jestli to je tím, že těch dětí je ve třídě tolik. Příčinu začneš hledat, když už je to extrém. Například ten Kuba. Když se něco stane v danou chvíli, tak příčinu neřešíš, ale reaguješ spontánní jevem. Zvýšíš hlas, zařeveš a pak začneš přemýšlet o tom, proč to takhle bylo. Všechny děti se snažím vnímat a každé chování má příčinu a ty děti za to vlastně nemůžou. Kdybych to takhle neměla, tak to tam nemůžu přežít.

T: Ty tedy říkáš, že za své chování děti nemůžou?

U1: Podle za to nemůžou. Pokud teda ty děti nejsou chytrý a nedělají to naschvál. Máme chlapečka, který má starý rodiče a je jedináček, je chytrý. On neubližuje, ale dělá věci, který by dělat neměl. Ale dělá je proto, že to bude mít přínos pro něho. A teď jsme u toho, proč to dělá (zamyšlení). A teď jsem dospěla k tomu, že on za to taky nemůže (smích). Takže o čem vlastně nekázeň je? (smích) Je to teda výchova z rodiny, temperament, charakter.

T: Jak řešíš projev nevhodného chování u mladšího dítěte a předškoláka?

U1: Když dělá malej něco, co nemá, přijdu a řeknu mu, že takhle to tady neděláme. Že jsme se na něčem domluvili. Abychom to tady všechno zvládli, musíme se řídit pravidly. Když jsem v psychické pohodě, tak to dám. Přiznávám se, že když nejsem v psychické pohodě, tak to někdy nedávám a zvýším i hlas. Víc mě vytočí, když sedmileté dítě s odkladem dělá to, co nemá. Snažím se reagovat podobně jako ke tříletému dítěti, ale předškoláka se zeptám, jestli si uvědomil, co dělá špatně a vedeme o tom diskusi. Pokud se chová takto opakovaně, mám s ním více práce a dá mi mnoho práce být trpělivá a vyřešit to.

T: Jak se změnil pohled na nekázeň (zlobení) za dobu tvé praxe?

U1: Pohled se změnil. Nenapadlo by mě, že za to dítě nemůže. Když jsem nastoupila do práce, tak jsem nad tím takhle neuvažovala. Jinak se na to díváš, když děti nemáš, pak když je máš a nakonec, když jsi ve školce. Zjistíš, co mají děti za sebou a kde žijou. A to je pro mě nejdůležitější vědět. Předtím děti prostě zlobily a nepřemýšlela jsem nad

tím. Ve školce musíš děti nějak korigovat a když to prostě nedáváš, tak to vždycky schytají ty, co na sebe upozorňují. Oni za to nemůžou, ale když si táhneš něco negativního z domova, tak to tyhle problémové děti schytají. Prostě to do nich naláduješ, je to strašný, ale je to tak. Ty děti to mají strašně těžký. Jakmile nejsi v pohodě a nemáš trpělivost, tak pak stačí malý impuls. Když jsem v pohodě, tak jsem trpělivá paní učitelka. Mluvím pomalu, důrazně, vysvětluji a připadám si jak ta nejšílenější učitelka. Když v pohodě nejsem, začnu na ně řvát.

T: Chceš zmínit ještě něco, co je podle tebe důležité?

U1: Asi ne, nic mě nenapadá. Leda, že mě rozhovor bavil.

Datum rozhovoru: 9. 2. 2018

Délka rozhovoru: 120 min

Rozhovor s učitelkou č. 2

T: Když se řekne pojem pravidla, jak o tom přemýšlíš?

U2: Já si myslím, že by se pravidla měla dodržovat (smích). Já jsem člověk, který nepřekračuje rychlost, nedělám nic. Já jsem člověk, který jede podle pravidel, nemyslím si, že by se pravidla měla porušovat.

T: A dodržování pravidel v rámci školky?

U2: V rámci školky, by se měla pravidla dodržovat, ale vždycky to nejde stoprocentně dodržet, ale snažím se děcka vést k tomu, aby se pravidla dodržovala.

T: Kolik pravidel ve třídě máte?

U2: To by ti asi řekla kolegyně. Ale myslím si, že jich tady je kolem deseti.

T: Jaká jsou ta pravidla?

U2: Pravidlo být s každým kamarád. Neběhat. Nekřičet. Hračky mají své místo. Jsou to běžná pravidla. V umývárně neběháme. Nestříkáme. Neplýtváme. Pomáháme ostatním.

T: Jaké pravidlo považuješ za nejdůležitější?

U2: Já si myslím, že by se děti měly opravdu naučit si pomáhat. To je podle mě to nejdůležitější pravidlo. Neběhat a podobná pravidla si myslím, že se naučí časem, ale sociální solidarita, ta je nejdůležitější.

T: Jak děti zvládají dodržovat pravidla?

U2: Jak které. Nejlepší věk je 4-5 let. V tomhle věku děti chápou, co po nich chceš. Jsou to takové houbičky a všechno si pamatují. Předškoláci jsou už v pubertě, ale pravidla mají zažitá a dělají to automaticky. Nejtěžší pravidlo je pro ně asi, aby neběhaly po třídě. Záleží, jak jsou vychovávány doma. Tady jim můžeme vštěpovat pravidla, ale pokud to doma není, tak nic.

T: Z jakých rodin jsou děti, které neznají pravidla?

U2: Je to různý. Ale máme tady holčičku, která žije pouze s maminkou a holčička funguje perfektně. Máme tady úplnou rodinu a pravidla chlapeček nerespektuje. Řeknu ti ještě jeden případ, co se mi stal minulý týden. Máme tady chlapečka s logopedickou vadou. Je po odkladu, měl by už něco začít dělat. Šla jsem za rodičema a ptala jsem se jich, co dělají pro školu, aby se někam posunul. Tatínek mně řekl, že je to dítě a když nechce, tak ho nebude do ničeho nutit. Říkám mu: „Teď, když se nechce učit, tak mu to tolerujete, pak vás bouchne, vy mu to budete tolerovat a ve čtrnácti se vám postaví, protože nebude dělat, to co vy chcete.“ Tatínek na to odpověděl, že to snad tak daleko nedojde. Říkám mu: „Co proto uděláte, aby to takhle daleko nedošlo?“ Začal na mě ječet. Řekla jsem mu: „Když mi teď řeknete, abych se o vašeho syna nezajímala, nechám ho proplout celým rokem. On nastoupí do první třídy. Tu zvládnete. Ve druhé začnete mít problém a ve třetí vám navrhnou speciální školu.“

Po měsíci přišel, omluvil se a začal s klukem šlapat. Pak nastoupil do práce a opět s ním nic nedělá. Ten kluk jenom lítá, ubližuje – nemají pravidla. O víkendu sedí u počítače a bohužel tam sedí i maminka a hrajou hry. Napadá mě rodina, kde rodiče nejsou vzatí a mají střídavou péči. Týden je u jednoho a druhý u druhého rodiče. Vždycky poznám, kdy je u tatínka, protože tatínek je hrozně negativní. Kluk, když přijde, tak je negativní.

Když přijde do školky, nechce nic dělat, nic ho nebaví, je to nuda. Když přijde od mamky, připadá mi, že je usměvavý, komunikuje se mnou.

T: Jak se k jeho chování staví rodiče?

U2: Já jsem tady krátce. Ale minulý rok se to prý řešilo, takže v rodině se už něco dělo. Od kolegyně vím, že když děti slavily narozeniny, tak ten kluk popřál holčice, která slavila narozeniny, aby se měli taťka s mamkou rádi a aby byli spolu. V klukovi se to pěkně mele. To, co si dítě nese z rodiny je gró. My, už to tady můžeme jenom upevňovat.

T: V jakém poměru přichází děti do školky, která znají pravidla z domova a která o nich nemají povědomí?

U2: Je to, tak půl na půl. Je to podle rodin, když se podívám, kdo žije v úplné rodině, kdo žije sám, kde žijou divoce, tak je to znát. Kdo přišel do styku s pravidly a kdo ne. Děti, které jsou z rozvedených rodin, jsou na tom hůř. Střídavá péče udělá víc paseky než užitku. Výchova je úplně jiná. Podle mě to není dobrý. Nikdy jsem nezažila rodiče, kteří by se domluvili na společných pravidlech a dodržovali je.

T: Jak si mluvila o chlapečkovi, který je ve střídavé péči, když přijde do školky od otce, jak se projevuje v chování?

U2: Nepozdraví. Nemluví. Zaleze si někam do kouta. Když jdeme na koberec, tak řekne, že to dělat nebude, že nechce. Nechce jíst, pít. Všechno je špatně. Nic. Je znuděný, jak kdyby přišel z povinnosti do školky a tady musel něco dělat. Když jsme se ptali, co dělá s taťkou o víkendu, tak odpověděl, že sedí u počítače a prohlíží si zbraně, co si taťka koupí. Občas slyšíš hlášky, že ženský se poslouchat nemusí. Přesně víš, ze které strany vítr vane.

T: Jak u vás vznikají pravidla?

U2: Sedneme si do kroužku a dáme dětem prostor, aby si řekly samy, jaká tady budou platit pravidla – na koberci, u stolu, v umývárně. Já používám piktogramy, které si děti kreslí samy. Děti si nakreslí obrázek a my nad to napíšeme pravidlo.

T: Co děláš proto, aby děti pravidla dodržovaly? Máte nějaký postupy, prostředky?

U2: Když se nějaké pravidlo poruší, tak je upozorním. Zavolám si ho a zeptám se: „Víš, proč jsem si tě zavolala? „Víš, co jsi udělal?“ A většinou řekne, že ví. „Já jsem běhal po třídě.“ „A běhá se tady?“ „Ne.“ Odpoví. „A budeš si to pamatovat?“ Nechávám děti, aby si přišly na to, co dělají špatně.

T: Jsou pravidla i pro vás nebo spíše pro děti?

U2: Pravidla jsou i pro nás. Nemůžeme po dětech něco chtít, když to sami neděláme. A věř, že tě samy upozorní. „Paní učitelko, ale vy jste říkala...“ Většinou se přiznám, že jsem pravidlo porušila a omluvím se. Je dobré přiznat svoji chybu.

T: Jaké porušování pravidel jste naposled řešili?

U2: Tenhle týden jsme řešili kloučka (již zmiňovaný s logop. vadou). Byl držkatý na kolegyni. Hnusně na ni vyjel.

T: Můžeš mi říci, co se stalo?

U2: Byli jsme venku a děti po sobě skákaly. Třikrát jsem mu říkala, ať to nedělá. Kolegyně mu řekla, že když se neumí chovat, že bude stát u nás. On, jak byl plný emocí, začal rvát na kolegyni. Když jsme šli do školky, tak mi říkal, že takhle křičí, když je naštvaný. Mamka se na reakci divila, říkala, že taťka je učitel a často mu vštěpují, jak se má správně chovat. Druhý den klouček přišel a sám se omluvil.

T: Považovala bys tohle chování za nekázeň?

U2: Já si myslím, že ne. Neovládl emoce. Nemyslel to ve zlém. Tohle není ten první příklad, když přijde negativní klouček, tam cítím zlobu, negaci, ruce v kapsách, oči v sloup. Tenhle chlapeček za to nemohl. Já se vlastně nezlobím na děti, ale na rodiče, záleží, jak jsou děti vychovávaný.

T: Co tedy považuješ v mateřské škole za nekázeň?

U2: Když ví, že to nemá dělat a stejně to udělá. Nebo když mi lže do očí. Nebo když něco udělá a do očí tvrdí, že to nebyl. Tohle беру jako nekázeň.

T: Jak řešíš, když ti někdo lže?

U2: Musím odejít (smích), nadechnout se a počítat do deseti, protože, kdybych to měla řešit, tak to nedopadne vůbec kázeňsky (smích). Ukážu jim, že stejně vím, že mi lžou. Ptám se jich, proč mi lžou. Ještě nikdy jsem to neříkala rodičům. Bojím se reakce rodičů. Jednou jsem si postěžovala, že se něco stalo. A druhý den mi přišla holka zmlácená. Někdy ty rodiče neodhadneš. Člověk, když jde do šatny za rodičem, tak si to musí v hlavě třikrát říct, jestli je potřeba to řešit s rodiči. Neznáme pozadí té rodiny.

T: Když se vrátím k pravidlům, které máte ve třídě a dítě ho poruší. Je to podle tebe nekázeň?

U2: Pokud mu to řekneš třikrát v jedné minutě, ať něco nedělá, on to odkýve a v minutě to udělá znovu, tak to považuji za nekázeň. Většinou to řeším tak, že si jde sednout ke stolečku a dostane klidovou činnost. Vybere si ji sám, nebo když je to předškolák, tak dostane pracovní list. U mě je pravidlo třikrát a dost.

T: Proč když děti zlobí, dostanou hračku ke stolečku?

U2: (smích) Co je to za trest, já ho chudáka trápím. On sedí a kouká na ty ostatní, co lítaj. Je naštvaný, protože ostatní běhat můžou. On to nepochopí, že to porušil třikrát. Pro mě je lepší, když si vezme hračku a rozvíjí motoriku, skládá puclíky. Připadá mi nelogické, aby dítě pouze sedělo a bralo to jako trest, ale jako upozornění, že porušilo pravidlo. Ty chytří se mě zeptají za chvíli, jestli si můžou jít hrát. Zeptám se jich, jestli to už zvládnou a odpoví mi, že ano. Řeknu jim, ať si uklidí hračku a jdou. Jsem v tomhle hodně liberální, nechci jim dávat příkazy a zákazy. Na tohle já nejedu. Jsou situace, ve kterých autoritu použiješ.

T: Jaká tě napadá situace, kdy používáš příkaz?

U2: Když jdeme ven, tak děti si vyberou dvojici a s tou by chodily od podzimu do jara. Když je rozdělím, tak mi řeknou. Ale já s ní nepůjdu. A já říkám: „Ale ty s ní půjdeš. O tomhle se bavit nebudeme.“ Dělá to stylem, že o tomhle diskutovat nebudeme, je nás tu dvacet. Máme tady Vietnamku, a když s ní děti nechtějí jít, tak jí to je líto. Nechci jí dostávat do takové situace. Všichni jsme tady kamarádi a všichni budeme chodit se všema. I já si beru děti.

T: Jak jsem byla u vás na pozorování, tak jsem si všimla, že při řízené činnosti si děti odcházely často na záchod. Jedna holčička řekla, že jde na záchod a druhá hned, že jde taky. Je to při řízené činnosti běžné?

U2: U mě jo (smích).

T: A nepovažuješ to za projev nekázně?

U2: Ne, proč bych tam trápila děcko, když musí čůrat nebo smrkat. Já jsem se naučila od jedné paní učitelky, že je zajímavý, jak děti reagují na různé styly výuky. Já beru často knížky, říkám dětem příklady a neříkám jim pouze fakta. Někdo zase bere výuku hravou formou, zážitkovou. Někdo to hrozně žere. Zafixují si to děti, kterým ty něco dáváš. Ale jsou děti, které ti budou chodit a čůrat, protože je nezajímáš. Nedokázala jsi ho upoutat dostatečně na to, abys mu něco dala. Proto se do činností dávají pohybové činnosti, dělím je na skupinky, tvoříme. Když vidím, že je to ne baví, tak zařadím pohybovku. Abych zapojila i ostatní děti, které se mi do teď nudily.

Když mluvíš o nekázni, vzpomněla jsem si na jednoho chlapečka, který se přede mě postavil, byl ze sociálně slabé rodiny a říká: „Já tě zbiju!“, já se ho ptám: „Ty mě zbiješ?“ a on mi na to odpověděl, že přijde tatka. Řekla jsem mu, ať se tatka staví a chlapec velice rychle zkrotnul. Postavil se jenom jednou a více už ne. Oni jsou většinou hrdinové. Na druhé straně se mi stalo, že mě kluk pokousal (smích). Měla jsem kluka, který byl velmi chytrý. Problém byl v tom, že žil s maminkou a maminka si z něho udělala dospělého muže. Když ve třech letech nastoupil, měl klíče od domu, mobil a tablet v šatně. Byl chytrý, ale nedokázal přijmout pravidla školky. Pořád mě provokoval, myslela jsem si, že když si ho nebudu všímat, tak dá pokoj, ale rozhazoval mi celou skupinu. Pokud si nevyřval pozornost na sebe, tak nepřestal. Ty ses postavila a on se postavil před tebe a nemohla jsi mluvit na ostatní, začal ječet. Do písniček, do básniček, začal mlátit děti, aby na sebe upoutal pozornost. I když jsi ho vytrestala, tak on to bral jako úspěch, že získal pozornost. Bylo mu jedno, jestli dostane trest nebo odměnu. To mě fascinovalo. Myslela jsem, že školní rok nedochodím, jak jsem byla psychicky vyšťavená. Problém byl v mamince. Dávali jsme jí odbornou literaturu, domluvili jsme jí schůzku s psychologem. Psycholog řekl, že pomoc potřebuje maminka než to dítě. Matka literaturu vrátila a řekla nám, že po dvou stránkách vidí, že dělá všechno špatně.

Ale že to měnit nebude, protože tak cítí výchovu. A jednou mě teda pokousal. Byl to hrozný afekt. Zlostí křičel, pak se vypnul a do dvaceti minut se vzpamatoval, zbytek dne byl zlatej. Nevím, jestli měl nějaký enormní trest. Chtěl si zajistit ve školce roli, kterou má doma. Doma vládne kluk a vládnout bude.

T: Co si myslíš, že je další příčinou nevhodného chování? Mluvila jsi o rodině, napadá tě ještě něco?

U2: *Určitě je to základ z rodiny. Ten kluk byl chytrej, slušně vychovanej, ale dostal takové pravomoce, které mu nepříslušely. Při hrách děti pořád poučoval. Říkala jsem mu, ať to nedělá, že si s ním nebudou chtít hrát. On mi na to odpověděl, že to ale dělají špatně. Možná je problém ve mně, že jsem taková liberální. Nevadí mi spousta věcí, co vadí druhým. Ať si děti na chybu přijdou samy. Nechci je trestat, aby chudáci seděli za tím stolem a koukaly (smích). Já mu dám raději papír, když vím, že neumí stříhat a to ho vytrestá daleko víc, než sedět za stolem a koukat (smích).*

T: Dáváš odměny za dobré chování?

U2: *Dávám. I za takové to spontánní, kdy děti jdou samy od sebe pomoc uklízet hračky. Chválím i toho negativního kloučka, když přijde do školky. „Ty jsi dneska nějaký jiný? Copak se stalo?“ Je vidět, že má rád pochvalu. Usmívá se, komunikuje. Myslím si, že dokážu dávat i zpětnou vazbu. I když tady jsou kluci, kteří zlobí, tak je dokážu pochválit. „Dneska super, klobouk dolů. Nevím, co se stalo, ale dneska jsi zlatej.“ A dám mu třeba bonbon, obrázek nebo co chce.*

T: Jak se k nekázní dětí staví rodiče?

U2: *Jak jsem už říkala. Pokud to není opravdu nutné, tak rodičům nic neříkám. Když něco řeším, tak určitě ne v šatně mezi ostatními. Teď jsem si vzpomněla na jednoho kloučka, který to má těžký. Maminka je na něho hodně slabá, aby nedělal scény, tak mu všechno udělá. Klouček měl konflikt s jiným chlapečkem. Bouchal ho. Nabízela jsem rodičům obou stran a mamince schůzku, kde bychom to vyřešili. Rodiče chlapečka, co byl bouchaný, tak schůzku odmítli. A maminka, ta se mi z toho složila v šatně. Ptala jsem se jí, co dělá proto... a proto. Jestli mu nedává hodně cukru. Ať to ho omezí.*

T: Ten chlapec, byl hodně aktivní?

U2: Jo, nezvládal hněv, vztek a pořád jenom lítal a potřeboval ze sebe všechno dostat. Tak jí říkám, že tohle dělají děti, které jedou na cukru. Maminka, takové věci vůbec nevěděla, ale je vstřícná. Když bouchal jiného chlapečka, mamka mi řekla, že mu teda zakáže hračky. Já jí říkám, ať mu hračky doma nezakazuje. A ona, co mám teda dělat. Říkám jí ať si s ním sedne a najde důvod. Tohle je jenom příčin. Maminka hned, že mu doma zakáže televizi, tak jí říkám, ať to nedělá, že doma nezlobil, že zlobil ve školce. Říkám jí, že nemůže za to, když někoho uhodil ve školce, sebrat něco doma. To děcko to nepochopí. On ví, něco provedl ve školce, paní učitelka si postěžovala, maminka udělala bubu. Potom přijde domů a maminka mu řekne, že má zákaz na televizi, protože ve školce... Je to podle mě nelogický. Já jedu podle Respektovat a být respektován – dvě varianty, které jsou pro tebe dobrý obě dvě a dítě má možnost si jednu vybrat. Myslím si, že se zákazem se nikam nepohneme.

S rodiči to dělám i tak, že jim řeknu, ať zkusí najít možnost řešení problému, že já budu přemýšlet také a pak spolu pohovoříme. A když ani jedna varianta nefunguje, tak se jich zeptám, jestli nechtějí pomoc třetí osoby, třeba psychologa, že na tom není nic špatného.

T: Co je podle tebe důležité při řešení nekázně s dětmi? Mluvila jsi o tom, že si to děti musí uvědomit, napadá tě ještě něco?

U2: Ano, to je pro mě nejdůležitější, aby si na to dítě přišlo samo.

T: Jak řešíš projevy nekázně u tříletého dítěte a u předškoláka?

U2: Kdy to teď přeženu. Poběží mi předškolák, tak na něj houknu, zvýším hlas a on na to zareaguje. Když takhle houknu na tříleté, tak mi na to nereaguje. Musím k němu dojít, nebo ho zastavit, stáhnou si ho k sobě a řeknu mu, ať to nedělá, že si ublíží. Když začne stejně lítat, tak ho posadím. Jak to řeknu třikrát, pak si jde sednout a nabídnu mu hračku. Ty starší už ví, co nemají dělat. Malého musíš pořád fixovat.

T: Chceš zmínit ještě něco, co považuješ za důležité ohledně nekázně a pravidel?

U2: Snažím se o individuální přístup. Myslím si, že je dobrý nevracet se k tomu. Dobře, splnil sis trest a dál to neřeším. To si myslím, že je taky důležitý. Nevytvářet si negativní obrázek o dítěti. Ale nevím, jestli je to dobrý přístup, někde jsem to slyšela. Dnešní děcka nejsou naladěný na příkazy a rozkazy. Teď už je to generace, kdy se s dětmi diskutuje. Za nás to takhle nebylo. Tyhle děti jsou na diskuse nastavený. V Americe už skáčou děti po hlavě učiteli, tady to takhle nejde. Nejsme zastánce bití, chraň Bůh. Za deset let mě ujela ruka dvakrát. Nebyla jsem v žádném afektu. Byl to příklad, kdy jsem klukovi řekla, ať nelítá, že si ublíží. Měli jsme ve školce železný regály, třikrát jsem mu řekla, ať nelítá. Normálně jsem mu lupla přes zadek. V tu chvíli bylo vidět, jak se probral a začal fungovat. Šla jsem za rodiči s omluvou a říkám jim, že opravdu hrozilo nebezpečí úrazu. S rodiči jsme se znali, takže to bylo v pohodě.

T: Říkala jsi dva příklady. Ten druhý byl jaký?

U2: To bylo u toho kluka, co mě pokousal. Nedostal to za pokousání, ale vyprovokoval mě. Už nevím, co se tenkrát stalo. Ale bylo to moje pochybení. Nechala jsem se vytočit a ujely mi nervy. Nemělo by se to stávat.

T: Máš v závěru nějaké otázky ty na mě?

U2: Asi ne.

Datum rozhovoru: 28. 2. 2018

Délka rozhovoru: 60 min

Rozhovor s učitelkou č. 3

T: Když se řekne pravidlo, jak o tom přemýšlíš?

U3: Pravidla jsou od toho, aby se porušovala (smích). Pravidla musí být, protože když nebudou pravidla, tak se nikam nedostaneme. Pravidla ano, ale nesmí to být moc. Taková zlatá střední cesta.

T: Kolik pravidel máte ve třídě?

U3: Šest nebo osm. Pravidla, která se týkají pohybu ve třídě, tichosti, pomoci druhým, jak slyší, jak poslouchá.

T: Co si mám představit pod pravidlem, jak slyší?

U3: Jestli poslechne na povel. Potom máme pusinkové pravidlo, pořádkový na uklízení.

T: Jaké pravidlo považuješ na nejdůležitější?

U3: Ve své podstatě všechny. Ale možná pravidlo sluchový. Protože když dítě nereaguje na povel, tak se můžeme na hlavu postavit. Myslím si, že to, aby dítě dokázalo poslechnout, a podle toho aby se chovalo.

T: Jak s dětmi vytváříte na začátku školního roku pravidla?

U3: Postupně. Sedneme si na začátku roku do kroužku a představujeme se. Tím už děti seznamujeme s pusinkovým pravidlem. Že má odpovědět, když se ho ptám, aby dokázal říci své jméno. Navazujeme sluchovým pravidlem, kdy je potřeba, aby dítě poslouchalo. Navazuje želvičkové pravidlo, to se týká pomalé chůze. A takhle pravidla postupně přidáváme. Nejdříve děti seznámíme s pravidlem, že se neběhá v umývárce, aby neuklouzly, aby nestříkaly s vodou, to je kapičkové pravidlo. Nejdříve si o tom popovídáme a pak to dětem ukážu na obrázku.

T: Vymýšlí si děti samy pravidla?

U3: Ani ne. Jednou jsem zkusila. Dětem jsem řekla, že mám přání – zázračné ticho (smích). Vysvětlila jsem jim to, ono to fungovalo. Děti pak samy chtěly mít ve třídě zázračné ticho.

T: Máte tohle pravidlo zařazený v pravidlech?

U3: Nemáme, to mě napadlo. U předškoláků by to fungovalo, u menších asi ještě ne (4leté děti). Nevím, proč mě to napadlo. Byla to hlučná třída. Byla tam taková pěťka a ta teda jela. Děti ve třídě samy říkaly, že je bolí hlava, že chtějí zázračné ticho.

T: Jakými prostředky, metodami nebo postupy usiluješ o to, aby děti pravidla dodržovaly?

U3: Máme obrázky. Když někdo utíká, tak si ho zavolám. Zeptám se ho, ať se podívá na obrázky a najde tam, co udělal a jestli by to zvládl udělat líp. Vždycky to najdou. Když se jim to nedaří najít, postupně se jich ptám. Tady je ouškové pravidlo, slyšel jsi? Tady je pravidlo na běhání. Běhal jsi? A takhle postupně ho k tomu přivedu. Špatnou otázkou se snažím o to, aby na to přišel.

T: Když jsi říkala, že máme sedm až osm pravidel, zvládají je děti?

U3: Tak se jim neřeknou všechna pravidla. Je lepší tam mít víc pravidel a podle situace děti seznamovat. Začínáme třeba na třech pravidlech.

T: Mají děti základy pravidel z rodiny?

U3: Ne, zásadně ne. V podstatě děti neumějí nic. Nemůžou umět všechno, ale měl by se alespoň umět trochu obléci. Nevědí, že by si měly držet rukávy při oblékání.

T: Mám na mysli pravidla např. slušného chování atd.

U3: Měly by říct, alespoň jak se jmenují. A to neřeknou všichni. Že neposlouchají, to je úplně normální. Nereagují na tvůj hlas, na povel. Zavoláš pětkrát, šestkrát a nic. Otočí se ke mně, a pak jdou na druhou stranu. Jednou jsem rodičům na třídních schůzkách řekla, že kdyby byly pravidla na přijetí jako byly za mých mladých let, tak by tady nebylo ani jedno dítě. Neumějí držet lžiči. Přineseš jim jídlo, oni dají ruce pod stůl a chtějí nakrmit. Neumějí poděkovat, poprosit. Samy od sebe poděkují z těch pětadvaceti tři děti. Tohle pravidlo máme taky pověšený.

Pravidla neznají ani maminky. Většinou rodiny, kde neví, co dělá pravá a levá ruka. Tatínek řekne něco, maminka řekne něco jiného. Včera rozbily děti dvě lopatky. U jednoho kloučka nebyl problém, aby přinesl novou a druhého se rodiče divili a lopatku hodili v šatně pod lavičku. Tak jsem jim to pověsila znova na háček v šatně. Když něco zničíš, tak to máš napravit. Uvidím, jestli lopatku přinesou. Některým rodičům se to nelíbí, ale jde o princip věci. Rozbil jsi to, nemůžeme si s tím hrát, tak to naprav, abychom si s tím hrát mohli. Slabá polovina rodičů tohle respektuje.

T: Myslíš teda, že rodiče děti nevedou ke slušnému chování?

U3: Nevedou a všechno dítěti promíjí. Zametají mu cestičku. Naše dítě by to nikdy neudělalo. Když třeba dítě žaluje, tak mu řeknu, ať si to jde vyřešit samo. Když je nějaké větší ublížení, tak přijdu na to, že většinou žaluje to dítě, které ubližovalo. A když se do toho zapletou rodiče, tak jim řeknu, že i jejich dítě je často iniciátorem. Přístup rodičů není dobrý. Je to systémem, který tady funguje.

T: Myslíš systém ve škole?

U3: Systém celkově státu. Všichni vědí, jaká mají práva, ale povinnosti neznají. A o tom to je. Pomalu nesmíš dětem utřít prdelku po záchodě, protože bys ho mohl zneužít.

T: Jsou pravidla stejná jak pro vás, tak pro děti?

U3: Určitě jsou stejná. Ted' jsem si vzpomněla na pravidlo pusinkový. Minulý týden byly děti strašně ukřičené. Domluvila jsem se s kolegyní, že až vstoupím do šatny, tak začnu hrozně křičet. Děti koukaly, co se děje (smích). Říkám jim, jestli se jim to líbilo. Říkám jim, že takhle křičí oni. Chtěla jsem, aby si to uvědomily.

T: Jak se změnil tvůj pohled na pravidla za dobu, co pracuješ v mateřské škole?

U3: Změnil se ve smyslu, že dřív byly daný pravidla. Dnes je volná výchova a propaguje se Montessori. Nesouhlasím s Montessori. Tady je pravidlo, že do určitý meze něco respektuješ, ale za to pravidlo už nesmíš jít.

T: Z jakého důvodu nesouhlasíš s Montessori systémem?

U3: Protože rodiče to pojmu tak, že dítě může všechno. My tady jsme úplně nuly. Dřív, co učitelka řekla, tak to bylo svatý, rodiče vše respektovali, spolupracovali. Děti když nastupovaly do školky, tak byly vycvičený. Měly základy slušnosti z rodiny. Nedá se to s dneškem porovnávat. Kluk nemá týden ručník a táta mu řekl, ať mu ho někdo půjčí. Tak kde jsme. Děti byly dřív daleko víc vychovaný. Uměly držet lžíci... nemluvím o tom, že mají u jídla strašný nepořádek. Neumějí nic. Dřív děti šlapaly jako hodinky, dělalo se zaměstnání naráz se třiceti dětmi a všichni dělaly. Rodina dřív fungovala dobře, děti uměly mluvit, občas byla nějaká logopedická vada. Dnes neumí mluvit skoro nikdo. Rodiče jim nečtou, nepovídají si s nimi, posadí je k televizi. Když se zeptáš dětí, tak

čtyřem, pěti dětem rodiče čtou pohádky. V televizi jsou pohádky strašný, to je samý stršílení a řvaní.

T: Myslíš, že má vliv televize, pohádky na chování dětí ve školce?

U3: Jsou agresivní. Hrubí jsou na sebe. Strašně si ubližují. Píchají se třeba do očí. Srážejí kamaráda na zem. Dávají si pěstí.

T: Jak řešíš tohle chování?

U3: Zavolám si je k sobě a ptám se jich, co se stalo: „Proč jsi to udělal?“ Odpoví: „Protože, si se mnou nechtěl hrát.“ „Zeptal ses ho, jestli si s tebou bude hrát? Domluvte se spolu.“

T: Myslíš, že má vliv ještě něco dalšího na chování dětí ve školce?

U3: Jednou jsem se dívala v neděli na pohádky. Vydržela jsem to pět minut. Když na to děti koukají každý den, nemůžou mít dobrý základ v chování a vývoji vztahů.

T: Jak se k těmto projevům staví rodiče?

U3: Jak kdo. Někdy musím ještě povolat druhého rodiče, protože s tím prvním není řeč. Většinou mi říkají, že dítě ale v jádru špatné není. Někteří se dívají všelijak. Ale většinou to vyřešíme. Vedu dítě k tomu, aby to rodiči řeklo samo, co se dneska stalo. Když to neřekneš, řeknu tatínkovi já a bude to horší. Někdo povolí a začne povídat. Rodiče dětem říkají v šatně, že se to nedělá. Kdyby to bylo moje dítě, tak bych mu zabavila něco oblíbeného. Rodiče třeba dítěti řeknou, že se nebudou doma dívat na televizi. Když se ho druhý den zeptám, tak mi řekne, že se díval. Bohužel to jsou to porevoluční děti, ty rodiče.

T: Co považuješ za nekázeň v rámci mateřské školy?

U3: V podstatě, když se dítě nesoustředí, tak vyrušuje. Což si myslím, že je dost velký problém v dnešní době. Děti nejsou zvyklý reagovat na pokyn učitele. Neumějí reagovat na první povely. Třeba řeknu: „Zasuňte si židličku a pojdte na koberec.“ Někoho volám dvakrát třeba třikrát. V podstatě ta neposlušnost narušuje činnost. Děti jsou neklidný

a vyrušují. Jsou to v podstatě ty problémové děti. Když se podívám do rodiny, je to tragédie. Pořád je to o výchově rodině. Když nechceš, nejz. A je to vyřešeno.

T: Jak bys popsala problémové chování dětí u vás?

U3: Problémové dítě byl Honza a Matěj. Honza má ADHD, ale kdyby s ním maminka zašla na vyšetření dřív, dnes by byl někde jinde. Neumím si to představit, až se to bude stupňovat. Ale táta to má prý taky. Matěj má rozvedené rodiče a jezdil střídavě na víkendy k tátovi. V momentě, kdy se přítelkyni od táty narodilo miminko, tak kluk musel spát s babičkou. A jeho chování se zhoršovalo. Pokud nebylo něco podle něho, dostal záchvat a začal škrtit děti a řval, že mě zabije. Najednou to přešlo a nic si nepamatoval. Není to s ním vůbec dobrý, jezdí do Opařan na psychiatrii. Kluk jezdil k tátovi a musel tam psát cviky pro první třídu a on nechtěl. Když se narodilo miminko, tak táta kluka odsunul k babičce úplně mimo dům, kde bydleli. Měli strach, aby neublížil sestřičce. Říkala jsem tátovi, že nedělají dobře. Táta ale neposlech a s klukem teď choděj po doktorech a už je i na práškách.

T: Co tedy považuješ za nekázeň?

U3: Nesoustředěnost. Když dětem chci číst pohádku, tak ten nakopne deku, ten něco. A mě to vyrušuje. Třeba i vykřikování, když někdo chce říct, tak musím počkat. Ublíživání, teď se mi stalo, že si holka brala hračky domů. Ptala jsem se děti, jestli neviděly hračku a jedna holčička mi řekla, že to má druhá v šatně v kapce. A říkala, že je to její.

T: S rodiči to řešíš?

U3: Když se stane něco takového, tak ano. Řeknou mi, že se to nesmí. Ale už dál nevím, co se děje. Ublíživání je tak veliký, že si nedokážeš představit. Máme teda víc kluků ve třídě, ale i holčičky. Máme jednu, která vypadá ustrašeně. Doma to nefunguje. Táta je trochu hrubější. Ona to vidí. Zákeřně sráží děti na zem.

T: Co bys řekla, že je příčinou nevhodného chování?

U3: Televize. Rodiče honí peníze, pořád samá práce a rodiče nemají na děti čas. Mají úvěry. Jsou nervózní, přetažení, nemají na ně čas. Děti nejsou doma spokojené

a ubližují. Jsou rodiče, kteří nepracují, ti jsou na tom líp než rodiče, kteří vydělávají. Dítě všechno vidí. Minule mi řekla jedna holka, že až bude velká, že nebude chodit do práce. Co si myslíš, že doma viděla, táta fetoval, máma má druhé s nějakým Bulharem, kterého ani nechce. Holka toho prožila hodně, když byla s mámou, snad ji i zneužila. Holku odebrali a je teď u babičky. Je to i o financích, proč máma není s dětmi doma achlapům nedají ty peníze? Já si myslím, že máma by měla být doma s dítětem do jeho třetí třídy. Takhle dítě přijde z družiny a všechno je honem. Honem napsat úkoly a jít spát. Kdyby ta ženská byla doma, všechno by bylo v klidu, šli by ven, povídali by si (pomlka). Asi napíšu Babišovi (smích).

T: Jak řešíš, když tě děti vyrušují?

U3: Když si povídáme v kroužku a někdo mě vyrušuje, tak mu řeknu, ať to jde říct místo mě. V ten moment je ticho. Nebo je rozsadím. Nebo mu řeknu, jestli ho to nezajímá, ať si jde sednou vedle. A to zabírá. Když někdo nechce jít, tak ho tam odvedu. I děti samy říkají, že je tenhle vyrušuje, tak se děti zeptám, co s ním uděláme (smích). A to máš slyšet ty názory. Říkají, ať jde ke stolečku nebo na lavičku. Taky záleží, kdo vyrušuje. A funguje to. Zjistila jsem, když mají děti určit formu potrestání, tak vědí.

T: Co si myslíš, že je nejdůležitější při řešení nekázně?

U3: Abychom to dělali všichni stejně. Ne, aby přišel jiný dospělý a trochu povolil. To je základ. Když řeknu, že tohle bude takhle, tak to tak bude. Když se někdo proviní, tak mu řeknu, že po spaní si nebude hrát a to si pohlídám.

T: Řešíš nevhodné chování dětí u tříletého a u šestiletého stejně nebo rozdílně?

U3: Já si myslím, že stejně. Kolegyně, ta ne. Říká, že ty děti jsou malé. Já jí říkám, že nejsou malé. Stalo se mi, že mi jeden kluk chtěl podrazit nohu. Tak jsem mu řekla, jestli se tohle dělá? Zákeřnosti mají v sobě. Chci, aby si to dítě uvědomilo, co udělalo. Pro dítě je trestem, když po něm chci, aby mi řekl, co udělal. Dokud mi to neřeknou, tak sedí u stolečku. Myslím si, že většina dětí to ví, ale nechce to vyslovit. Například Hanka píchá děti do očí, je to čtyřletý dítě. Dokonce projevila i šikanu. Maminka nám pořád lže, když mluví o Hance. Hanka je taková zákeřná, třeba hodila holčičce brýle do záchodu, protože je chtěla mít taky. Hanka chtěla po Elišce, aby jí přinesla sponky do vlasů

a pokud jí je nepřinese, tak se s ní nebude kamarádit. Ráno mi maminka říkala, že má problém a řekla mi to. Řešila jsem to s maminkou Hanky a ta mi řekla, že to jsou jenom sponky. Řekla jsem jí, že v žádném případě, že tady byla podmínka, že něco přineseš nebo se něco stane. Musela jsem povolat tatínka a s tím se dá rozumně mluvit. Rodina u nich funguje, ale maminka s holkou ani nepromluví, když jede s kočárem. Do tý holky víc prostě nedáš.

T: Napadá tě ještě něco, co je důležité k nekázni a pravidlům?

U3: Je to pořád stejné, ubližují si, lakomí jsou, agresivita. Nechci, aby děti seděly na zemi jako pecky. Ale když někdo někomu roztrhne výkres, tak to není normální. Ty děti to prostě neznají z rodiny. Měly by se vydržet soustředit, nevydrží. Záleží teda, jak to namotivuješ, někdy se ti to povede někdy ne. Pořád je to o poslušnosti, o chování k sobě, k věcem.

T: Chceš se na něco zeptat ty mě?

U3: Nechci. Jenom to tam napiš tak, aby se to všechno změnilo (smích). Asi to v není v naší moci, ale chtělo by to, aby byl kantor pro rodiče autoritou. Dělá to ten systém. Rodiče vychovávají v Montessori systému. Dřív to nebylo Montessori, ale tady jsem já, tady jsi ty a sem už nesmíš. Dítě vědělo své mantinely. Když to porušil, dostal doma nářez. Dneska – dětem říkáš, že se toto nedělá (pauza). Proč bychom děti měli učit, čím začíná slovo, písmenka, když nejsou schopný poslušnosti?